

Sabina Catic

De sårbare og ressurssterke barna

**En diskursanalyse: Ulike fremstillinger av enslige mindreårige
asylsøkere**

**Masteroppgave i sosialt arbeid
Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag**

Sabina Catic

De sårbare og ressurssterke barna.

En diskursanalyse: Ulike fremstillinger av enslige mindreårige asylsøkere

Masteroppgave i sosialt arbeid

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag

2015, November.

Sammendrag

Dette er en diskursanalyse av ulike fremstillinger av enslige mindreårige asylsøkere. Jeg har intervjuet 10 informanter, 5 miljøarbeidere og 5 enslige mindreårige. Til grunn for analysen ligger et sosialkonstruksjonistisk og et poststrukturalistisk perspektiv. Ved hjelp av analytiske begreper fra Laclau og Mouffes diskursanalyse, begrepene hegemoni, antagonisme, nodalpunkt, momenter, elementer, det diskursive felt og diskursiv kamp har jeg diskutert hvordan ulike framstillinger av enslige mindreårige kommer til uttrykk i intervjuene mine. Datamaterialet består av 275 sider direktesiterte dataskrevne sider med bakgrunn i disse intervjuene. Informantene mine er personer med ulik kulturell og etnisk bakgrunn. Temaet ble valgt på bakgrunn av både personlige erfaringer og regjeringens ønske om oppdatert kunnskap om enslige mindreårige i Norge. Alle informantene mine jobber, jobbet eller hadde bodd på i et bofelleskap for enslige mindreårige flyktninger under feltarbeidet. ”Barna” hadde på intervjutidspunktene flyttet ut fra bofelleskapene, og historiene de refererer til blir omtalt i retrospektiv. Analysen viser at informantene omtalte mange av de samme temaene, men ofte med ulike holdninger til dem. Jeg mener at oppgaven kan bidra til kunnskap om hvordan fremstillinger kan virke både muliggjørende og begrensende for barna. Videre vil den belyse hvordan forestillinger kan skapes og gjenskapes. Prosjektet vil være et bidrag til forståelse og tolkning om hva som implisitt konstrueres i språket vårt og hvilken makt som ligger i det.

Abstract

This is a discourse analysis of various representations of unaccompanied refugee minors (UM). I have interviewed 10 informants, 5 environmental employees, and 5 unaccompanied minors. The theoretical perspectives for the analysis are of social constructionist and poststructuralist perspective. By using the discourse analysis of Laclau and Mouffe and their analytical concepts hegemony, antagonism, nodal point, moments, elements, the discursive field and discursive struggle, I have discussed how different representations of unaccompanied minors is expressed in the interviews. Data material consists of 275 pages directly cited typed pages based on these interviews. My informants are people with different cultural and ethnic backgrounds. The theme was chosen on the basis of both personal experience and the government's desire to gain a more up to date knowledge about UM in Norway. All interviewees are connected to an institution for unaccompanied minor refugees. They are either working, or formerly worked at those types of homes, or have previously lived in one. The "children" I interviewed, had moved out of the institutions at the time of the interviews, and the stories they refer to are being told in retrospective. The analysis shows that the interviewees talked about many of the same themes, but often with different attitudes towards them. I believe that this assignment can contribute to the knowledge of how representations can seem both enabling and constraining for these children. It can also shed light on how representations can be shaped and reshaped. Furthermore, the project will be a contribution to the understanding and interpretation of what can be implicitly constructed by our language and the power that lies in it.

Forord

Det er mange personer som fortjener en takk for både store og små bidrag i arbeidet med denne oppgaven, som til tider har følt som et prosjekt uten ende.

Først og fremst vil jeg rette en stor takk til mine informanter .”Hasan”, ”Adnan”, ”Makeen”, ”Lirim”, ”Fahra”, ”Line”, ”Guro”, ”Sara”, ”Sana” og ”Hamza”, - uten dere hadde dette aldri vært mulig. Tusen hjertelig takk for deres velvilje og åpenhet, og for den store tillitten dere viste meg.

Ada Engebrihtsen, min fantastiske veileder. Takk for at du hadde tro på både meg og mitt prosjekt. Takk for alle innspill, for dine konstruktive tilbakemeldinger og for at jeg alltid kunne forlate veiledningstimene med en følelse av mestring. Du har vært en utrolig veileder som jeg har hatt stor glede av på denne reisen.

Mirsad, kjære. Takk for alle gangene du fikk meg til å le når dagene var tunge, sånn som du alltid gjør. Takk for alle sidene med tekst du har måttet høre på, til tross for at du egentlig ville spille Fifa. Du er best.

Mamma, pappa og Suada. Takk for at dere stilte opp som vanlig, når tiden min ikke strakk til. Volim vas!

Til slutt må jeg takke valpen vår, Chan. Du har tygd i stykker det meste som er å finne i leiligheten vår, men latt vær å spise opp notatene og bøkene mine. Du skal få mange godbiter for det, jeg lover!

Det er merkelig å si det, men nå er jeg faktisk ferdig.

Oslo, 2015.

Sabina Catic

Innholdsfortegnelse

Sammendrag på norsk

Sammendrag på engelsk

Forord

Sitat fra Adnan

Innholdsfortegnelse

1.	<u>Innledning</u>	1 - 4
	<u>Kunnskapsinteresse</u>	<u>1</u>
	<u>Teoretisk innfallsvinkel og problemstilling</u>	<u>1 - 2</u>
	<u>Hvorfor er dette interessant?</u>	<u>2</u>
	<u>Definisjon av begreper</u>	<u>2 - 4</u>
2.	<u>Enslige mindreårige flyktninger i Norge</u>	5-10
	<u>Statistikk</u>	<u>5</u>
	<u>Hvem er de?</u>	<u>5 - 8</u>
	<u>Muslimer som en ensartet rase</u>	<u>8 - 9</u>
	<u>Juridiske rammer og forvaltningspraksis i Norge - Bosetting</u>	<u>9</u>
	<u>Hvordan foregår bosettingen?</u>	<u>9-10</u>
	<u>Bofelleskap</u>	<u>10</u>
3.	<u>Teori og analysestrategi</u>	11-18
	<u>Et sosialkonstruksjonistisk grunnlag</u>	<u>11 - 12</u>
	<u>Et poststrukturalistisk grunnlag</u>	<u>12 - 13</u>
	<u>En innføring i diskursanalyse</u>	<u>14 - 16</u>
	<u>Michael Foucault</u>	<u>14 - 16</u>
	<u>Laclau og Mouffes diskursteori og analytiske verktøy</u>	<u>16 - 18</u>

4.	<u>Veien til målet</u>	19 - 39
	<u>Kvalitativ metode</u>	19 - 21
	<u>Fordeler og ulemper med kvalitativ metode</u>	21 - 22
	<u>Intervjuguide</u>	22 - 23
	<u>Det ustrukturerte intervjuet</u>	23 - 24
	<u>Utvalget</u>	24
	<u>Utvalgskriterier</u>	24 - 26
	<u>Presentasjon av informantene</u>	26 - 29
	<u>Presentasjon av de enslige mindreårige</u>	26 - 27
	<u>Presentasjon av miljøarbeiderne</u>	27 - 29
	<u>Hovedtrekk ved bofelleskapene – informantene forteller</u>	29
	<u>Gjennomføring av intervjuene</u>	29 - 32
	<u>Å skape trygghet</u>	29 - 30
	<u>Båndopptaker</u>	30
	<u>Notater</u>	30 - 31
	<u>Opplevelsen av å intervju</u>	31 - 32
	<u>Dette forteller jeg deg, siden jeg kjenner deg!</u>	32
	<u>Transkribering</u>	32 - 33
	<u>Flere etiske refleksjoner</u>	33 - 36
	<u>Å intervju folk i sårbare situasjoner</u>	35 - 36
	<u>Nærhet til tema</u>	36 - 37
	<u>Organisering av datamaterialet</u>	37 - 38
	<u>Validitet og reliabilitet</u>	38 - 39
5.	<u>Analyse</u>	40 - 68
	<u>Fremgangsmåte</u>	40
	<u>Religiøst merkede barn</u>	40 - 51
	<u>Jo flere de var, jo vanskeligere var det</u>	40 - 42
	<u>Dere må ikke løpe etter dem!</u>	42 - 44
	<u>Hvorfor har du en norsk kjæreste, som ikke er muslim?</u>	44 - 48
	<u>Diskursiv oppsummering av religiøst merkede barn</u>	49 - 51
	<u>Hverdagskunnskap</u>	51 - 55
	<u>De gjeter geiter og har utedoer vet du</u>	51 - 53
	<u>Diskursiv oppsummering av hverdagskunnskap</u>	54 - 55

<u>Relasjoner</u>	<u>55 – 64</u>
<u>De er som søsknene mine</u>	<u>55 - 57</u>
<u>Jeg var jo alltid redd for å bli sendt tilbake</u>	<u>57 - 59</u>
<u>Det var bare deres jobb, ikke noe annet</u>	<u>59 – 63</u>
<u>Diskursiv oppsummering av relasjoner</u>	<u>63 - 64</u>
<u>Oppdragelse</u>	<u>65 - 68</u>
<u>Dere slår meg jo ikke</u>	<u>64 - 66</u>
<u>Diskursiv oppsummering av oppdragelse</u>	<u>67 - 68</u>
6. <u>Avslutning</u>	<u>69 - 72</u>
<u>Miljøarbeidernes diskurs</u>	<u>69 - 70</u>
<u>EM's diskurs</u>	<u>70 - 71</u>
<u>Til ettertanke</u>	<u>71 - 72</u>
<u>Kildeliste</u>	<u>73 - 76</u>
Vedlegg	
<u>Vedlegg 1 NSD Godkjenning</u>	<u>77 - 79</u>
<u>Vedlegg 2 Intervjuguide voksne</u>	<u>80 - 82</u>
<u>Vedlegg 3 Intervjuguide barn</u>	<u>83 - 85</u>
<u>Vedlegg 4 Informasjonsskriv/Samtykke erklæring voksne</u>	<u>86 - 87</u>
<u>Vedlegg 5 Informasjonsskriv/Samtykke erklæring barn</u>	<u>88 - 89</u>

Du skal få vite hva nordmenn gjør, og hva som er viktig. Og riktig og galt. Men man trenger ikke å være helt lik som dem? Hvem vet hva som er galt, og hva som er riktig? For av og til så pleide vi å diskutere veldig mye om... Eller, kanskje de var veldig smarte, og prøvde å høre fra oss hva vi mener. Vi diskuterte ofte hva som var bra med innvandrere, og hva som var dårlig. Men det var ikke så ofte at de snakket om nordmenn, hva som er bra og hva som er dårlig med de (Adnan, enslig mindreårig) .

Kapittel 1 – Innledning

Kunnskapsinteresse

I August 1993 satte jeg mine ben på norsk jord for første gang. Livredd, traumatisert av krigsopplevelser og svært skeptisk til dette nye landet. Kritisk til de underlige menneskene og den merkelige kulturen, som jeg verken hadde kjennskap til eller kunnskap om. I August 1993 følte meg alene, enda jeg hadde både mor og far ved min side.

I dag er antallet mennesker på flukt det høyeste siden andre verdenskrig. Politikeres mangel på vilje til å løse konflikter har store humanitære konsekvenser, hvor Syria er det mest fremtredende eksempelet i dag. Tall viser at både antallet flyktninger som har krysset grenser, og internt fordrevne i 2015, er det høyeste som har blitt registrert så lenge pålitelig statistikk har eksistert. Blant flyktningene kommer også enslige mindreårige asylsøkere - barn uten foreldre eller andre omsorgspersoner (Flyktninghjelpen 2015, 4).

Det økte antallet enslige mindreårige som har kommet til Norge de siste årene har i følge regjeringen gitt ekstra utfordringer. Dette medfører at kommunene har et kontinuerlig behov for oppdatert kunnskap (BLD 2011, 10). Eide og Brock (2010, 1) skriver også i *Enslige mindreårige flyktninger. Kunnskapsstatus og forskningsmessige utfordringer* at det er behov for oppdatert informasjon om gruppens situasjon. Til tross for at det finnes en del eksisterende litteratur og forskning på feltet på verdensbasis, hevder de at det trengs en oppdatert kunnskapsstatus knyttet til barna som flykter til Norge, kunnskap som er særlig nyttig for å videreutvikle og forbedre arbeidet med de enslige mindreårige (ibid).

Teoretisk innfallsvinkel

Dette er et kvalitativt prosjekt der jeg har anvendt diskursanalyse for å få frem ulike fremstillinger av enslige mindreårige flyktninger. Phillips og Schrøder (2005, 275) skriver at forskere som foretar tekstundersøkelser fokuserer på hvordan betydning skapes i produksjon og bruk av tekster, i ulike sosiale sammenhenger. Diskursanalytikere er opptatte av hvordan og hvorfor betydningene fremtrer som de gjør (Neumann 2001, 14). Ettersom hensikten med min analyse er å vise hvordan språket kan bidra til ulike forståelser av enslige mindreårige, mener jeg en slik analyse passer godt til å besvare min problemstilling. Den lyder følgende:

På hvilken måte fremstilles enslige mindreårige asylsøkere i intervjuene mine?

Informantene mine består av to kategorier. Jeg har intervjuet fem ungdommer som en gang kom til Norge som enslige mindreårige flyktninger og fem miljøarbeidere som jobber/har jobbet med gruppen. Hvordan fremstiller miljøarbeiderne de enslige mindreårige, og hvordan fremstiller de seg selv?

Hvorfor er dette interessant?

Enkelte vil nok hevde at måten en taler om enslige mindreårige flyktninger på ikke har noen innvirkning på arbeidet med barna. Det teoretiske utgangspunkt i denne oppgaven har imidlertid vært at språk og virkelighet henger sammen. Hitching, Nilsen og Veum (2011) beskriver det så fint:

På den ene siden vil alle språklige og sosiale handlinger være påvirket av den sosiale sammenhengen de blir til i. På den andre siden bidrar tekster og sosiale praksiser til å opprettholde og skape ulike former for relasjoner, kunnskap og viten om verden. (Hitching, Nilsen, Veum 2011, 11)

Målet med min studie er ikke å finne ut hvorvidt datamaterialet sier noe sant eller falskt om de enslige mindreårige, jeg vil undersøke hvordan de fremstilles av informantene mine. Jeg mener at oppgaven kan bidra til å øke kunnskap om hvordan fremstillinger kan virke både muliggjørende og begrensende for barna. Videre vil den belyse hvordan forestillinger kan skapes og gjenskapes. Prosjektet vil være et bidrag til forståelse og tolkning om hva som implisitt konstrueres i språket vårt og hvilken makt som ligger i det. Når vi snakker om flyktningbarn blir de ikke bare flyktningbarn i språket, men hele forståelsen vår om dem dannes. Språket er et uttrykk for samfunnsmessige diskurser og relasjoner og forplanter seg i institusjoner i samfunnet, og slik kan diskursen om flyktningbarn avspeiles i lovverk og konvensjoner (Jørgensen og Phillips 199, 17-19). Økt forståelse rundt dette kan bidra til refleksjon over hvordan språk kan være et uttrykk for vår virkelighetsforståelse, og samtidig forme den.

Definisjon av begreper

Jeg har allerede benyttet meg av begrepene enslige mindreårige asylsøkere, enslige mindreårige og miljøarbeidere. For å unngå misforståelser eller uklarheter i videre lesing ser jeg behovet for å definere begreper tidlig.

Begrepet enslig mindreårig asylsøker er definert slik av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD): ”Enslige mindreårige asylsøkere er barn og ungdom som søker asyl i Norge uten å ha følge av foreldre eller andre som utøver foreldreansvar for dem, og som oppgir å være under 18 år.” (BLD 2011, 14) Definisjonen retter seg med andre ord mot barn og unge under 18 år som kommer til Norge uten følge av foreldre *eller* andre voksne som har foreldreansvar for dem, og søker asyl. Dette betyr at også barn som kommer sammen med voksne kan defineres som enslige mindreårige asylsøkere, så lenge de ikke har et foreldreansvar for dem.

I Norge anser imidlertid myndighetene *alle* flyktninger under 18 år som enslige mindreårige. Dette gjelder *uavhengig* av om de er ledsaget av voksne omsorgspersoner eller ikke (UDI 1989 referert i Eide og Brock 2010, 14). Dette kan sees i sammenheng med at asylsøknaden fra barna formelt sett må behandles individuelt av myndighetene. I oppgaven min refererer jeg til enslige mindreårige som kom til Norge uten foreldre eller andre omsorgspersoner, og jeg ser derfor bort i fra norske myndigheters definisjon.

Både i litteraturen, i offentlige tekster og i samfunnet generelt brukes ordene ”flyktning” og ”asylsøker” om hverandre når man referer til mennesker som har fått innvilget oppholdstillatelse etter søknad om asyl. Vilkårene for å få beskyttelse (asyl) som flyktning fremgår av kapittel 4 i Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) av 15.05.2008. Etter lovens §28 oppfyller man kravene til å få asyl i Norge dersom man:

- a) har en velbegrunnet frykt for forfølgelse på grunn av etnisitet, avstamning, hudfarge, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller på grunn av politisk oppfatning, og er ute av stand til, eller på grunn av slik frykt er uvillig til, å påberope seg sitt hjemlands beskyttelse.
- b) Uten å falle inn under bokstav a likevel står i reel fare for å bli utsatt for dødsstraff, tortur eller nedverdiggende behandling eller straff ved tilbakevending til hjemlandet.

Jeg veksler mellom å referere til de enslige mindreårige asylsøkerne som både barna, ungdommene, flyktningbarn, enslige mindreårige asylsøkere, enslige mindreårige samt

forkortelsen EMA, for å få mer flyt i oppgaven. Alle disse betegnelse viser til at dette er personer under 18 år som har flyktet til Norge, og at de er barn uten foreldre.

Når jeg refererer til *miljøarbeiderne* eller *de voksne* henviser jeg til voksne personer som arbeider med de enslige mindreårige. Til tross for at ikke alle informantene mine har helse og sosialfaglig utdanning, fant jeg det nødvendig å ha en felles samlebetegnelse for disse. Når jeg referer til miljøarbeiderne innebærer det med andre ord ikke at de nødvendigvis har en slik utdanning.

Kapittel 2 - Enslige mindreårige flyktninger i Norge

Statistikk

Parallelt med økingen av mennesker som er på flukt, har det blitt vanskeligere å ta seg lovlig inn eller å søke asyl i andre land. Slikt fører til stadig flere desperate forsøk på skaffe seg en tryggere fremtid – ofte med livet som innsats (Flyktninghjelpen 2015, 129). Vi blir stadig minnet på det i blant annet aviser og på nyhetene. I intervju med Fahra, en av de enslige mindreårige, snakker hun om ulike vanskeligheter hun møtte på veien. Hun forteller at hun aldri hadde vært på flukt før, til forskjell fra flere av de andre som hun ”tok følge med” på veien. Derfor ble blant annet klesplaggene hun hadde med seg et stort problem. Hun kunne frøst ihjel:

Ja. Vi sovnet i også i skogen. Midt i vinteren. Og jeg hadde ingen erfaring. Jeg hadde ingen jakke. Ingen sko. Det var masse rare ting. Vi hadde ingen mat også. Men de andre de gjorde fra før tror jeg. (De andre hadde vært på flukt før, mine egne ord).
(Fahra, EM)

I følge Flyktninghjelpen (2015, 4) var totalt 59,5 millioner mennesker på flukt i 2014. Det er en økning på hele 8,3 millioner sammenliknet med året før. 11 480 av disse søkte asyl i Norge og en stor andel var barn. Hittil i år har totalt 3801 barn søkt asyl i landet (UDI 2015). Barnas nasjonalitet har variert gjennom årene. Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) (2011, 14) skriver at nasjonalitet i stor grad avspeiler væpnede konflikter og vanskelige forhold i ulike deler av verden. I år utgjør flyktninger fra Afghanistan den største gruppen med hele 2244 enslige mindreårige. En stor andel barn kommer og fra blant annet Eritrea, Syria, Etiopia og Somalia (UDI 2015).

Hvem er de?

Enslige mindreårige flyktninger representerer ikke noe nytt sosialt fenomen i historisk perspektiv. Barn har i alle år blitt skilt fra sine omsorgspersoner på grunn av krig, naturkatastrofer, økonomiske kriser, på grunn av misbruk eller vanskjøtsel. Likevel har dimensjonene, avstandene barna reiser, økingen av andelen barn som flykter samt ansvaret som pålegges myndighetene forandret seg med tiden (Ressler 1988, referert i Engebrigtsen 2002, 15 - 16).

Barn som tema er og aktuelt på en helt annen måte i dag enn når de første enslige mindreårige kom på 30- og 50-tallet. Først med 1990-utvalget og opprettelsen av Utlendingsdirektoratet på 80-tallet, ble omsorgen for enslige mindreårige i større grad fokusert på og institusjonalisert som et eget særrområde (Eide 2005, 9). Enslige mindreårige har i de senere årene fått betydelig større oppmerksomhet, både i media, blant fagfolk og av beslutningstakere (Eide 2000, 14). I dag er synet på barn og oppvekst kjerneverdier i det norske samfunn, og historiske endringer på dette kan knyttes til diskurser om grunnleggende betingelser for det å bli et menneske. (Eide 2005,9).

Det er gjerne bestemte trekk som går igjen i undersøkelser om enslige mindreårige i Norge:

De er en spesielt *utsatt og sårbar gruppe* med en oppvekst preget av *krigsopplevelser* fra hjemlandet, de er en *risikogruppe for psykiske lidelser* og de er preget av *savn etter foreldre, brutte forventninger og mange brudd i omsorgen*. (Fladstad 1993; Eide 2000).

Enslige mindreårige blir gjerne beskrevet som en spesiell og trengende gruppe flyktninger nettopp fordi de er mer sårbare og uskyldige i situasjonen de er i (ibid). Jeg viser til tillegg til statsbudsjettet, *For budsjettåret 2016* (2015, 30) som et eksempel, der barna blir beskrevet som ”de mest sårbare”, at ”mange har traumer fra egen oppvekst og/eller fra opplevelser under flukten”, og at de ”må prioriteres høyt både når de kommer til landet og i bosettingsarbeidet, når det gjelder omsorg, oppfølging, skole og aktivitetstilbud”. Videre beskrives de som barn som kommer fra fattigdom og splittede familier. Flere har vært ofre for krig, og har vært vitner til foreldrenes død eller på andre måter blitt revet vekk fra sine omsorgspersoner. (Engebriksen 2002, 14) Til felles er de ”ofre for global ulikhet som begrenser foreldres mulighet til å gi sine barn det de anser som den beste omsorg, oppvekst og framtid” (ibid).

Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet (2011, 17) har i *Arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger – en håndbok for kommunene*, trukket fram tre punkter som viser til felles likheter i barnas livssituasjon:

1. De mangler foreldrenes omsorg, veiledning og beskyttelse

2. De er i et fremmed land med fremmed språk, kultur og tradisjoner

3. De kommer fra samfunn med væpnete konflikter eller annen organisert vold, og har i varierende grad opplevd traumatiske ting som tap, savn, sorg, forfølgelse, nød og overgrep

Eide og Brock (2010, 15) henviser til disse beskrivelsene og påpeker at dette er nyttig og overordnet kunnskap både myndigheter som skal administrere mottaksarbeidet og for utøvelsen av det faglige omsorgsarbeidet med barna. Likevel poengterer de at beskrivelsene ikke tilsvarer det enkelte barns bakgrunn og livssituasjon.

EMA er barn med store individuelle forskjeller både hva gjelder personlig bakgrunn og oppvekstsituasjon. Barna kommer fra ulike land, har ulike kulturer og religioner, også innad i minoritetsgruppene. Det er stor variasjon ved de tradisjonelle aspektene, i tillegg til at barna snakker mange forskjellige språk. De kommer både fra store byer og mindre befolkede områder og har også ulik sosial og økonomisk bakgrunn. Mens noen av dem har god kompetanse må andre tilegne seg grunnleggende skrive- og leseferdigheter. Videre har de ulike behov hva gjelder psykososial oppfølging med utgangspunkt i traumatiserende erfaringer, både før og under flukten (BLD 2011, 16). Implikasjonene av dette er at arbeidet med gruppen er svært komplekst og utfordrende.

Engebrigtsen (2002, 78) hevder at fokus på blant annet sårbarhet og behov for beskyttelse er gjennomgående kjennetegn ved tidligere forskning, mens nyere arbeider har til felles at barnas sårbarhet vektlegges på den ene siden, mens deres motstandsdyktighet vektlegges på den andre (Engebrigtsen 2002, 78). Til tross for utsattheten og risikofaktorene som ofte blir tilknyttet flyktningbarn er det mange som viser positive utviklingsforløp. Eide og Brock (2010,15) påpeker viktigheten at å verken se på enslige mindreårige som entydige ofre eller som ressurssterke barn som klarer seg selv. Engebrigtsen (2002) forklarer det slik:

Sårbarhet og motstandsdyktighet er ikke i seg selv motsetninger, men vekt på det ene framfor det andre aspektet ved barnemigranternes situasjon representerer forskjellige tolkninger av virkeligheten, som igjen kan få store konsekvenser for handlingsstrategier og politiske avgjørelser (Engebrigtsen 2002, 82)

Støtteorganisasjoner for flyktningbarn i Norge har som formål at flyktningbarns interesser og rettigheter skal bli ivaretatt. Med et slikt anliggende er det uunngåelig å peke på barnas sårbarhet og behov. Til tross for at organisasjoner som for eksempel Redd Barna og er

opptatte av å påpeke barnas motstandsdyktighet er likevel sårbarheten og beskyttelsesbehovene i hovedfokus. Engebrigtsen (ibid) skriver at ”dette gir god grobunn for myndighetenes fortolkning av barnemigrasjon som et onde for barna, som må forhindres med konsekvensetiske begrunnelser”. Videre foreslår hun at man i sterkere grad kan trekke frem barnemigrasjon ”som en positiv mulighet for mange”, for eksempel ved å fremheve nødvendigheten av flukt og hva som skal til for å støtte vellykkede integreringsprosesser i Norge (ibid).

Muslimer som en ensartet masse

Ettersom alle barna jeg intervjuet i denne studien er muslimer, og fordi alle miljøarbeiderne tok opp Islam som et tema (enten direkte eller indirekte i sine intervjuer), ser jeg og nødvendigheten av å ta opp den offentlige diskursen om muslimer, naturlig nok knyttet opp mot begrepet flyktninger. Jeg vil ikke gå så detaljert inn i akkurat dette, men synes det er vesentlig å ta for meg medias fremstilling rundt temaet. Mediene er en stor maktfaktor i samfunnet og offentligheten, og er viktige for at demokratiet vårt skal fungere. Mediene kalles gjerne for den ”fjerde statsmakt”, blant annet fordi de har som selvpålagt oppgave å avsløre maktmisbruk. Elisabeth Eide og Anne Hege Simonsen har i *Mistenkelige utlendinger, Minoriteter i norsk presse gjennom hundre år* (2007) foretatt en systematisk gjennomgang av norske avisers minoritetsdekning gjennom hundre år, der de blant annet belyser medias fremstillinger av flyktninger og innvandrere. Forfatterne viser til Kjersti Rogde Næss sin hovedoppgave som har analysert avismateriale fra tusenårsskiftet med fokus på den omfattende mediedekningen av omskjæring, tvangsekteskap og gjengvold. Det kommer fram at muslimer har vært en av gruppene som blir mest konfrontert og stilt krav til etter 11. September 2001. Når muslimske innvandrere blir omtalt i media er det så å si utelukkende i negativ forstand, med stort fokus på enkelthendelser. Et slikt fokus konstituerer muslimske menn som trusler, og muslimer generelt som passive og hjelpeløse (Næss 2003 referert i Eide og Simonsen 2007, 211). Bildet fortøner seg en smule annerledes i dag, der unge muslimske menn står fram med kritiske synspunkter både på ”det norske” og ”sitt eget”, og muslimske kvinner har ristet av seg offerrollen. Likevel hevder at det finnes tendenser både i politisk retorikk og i mediene, til å framstille muslimene som ”en ensartet masse” (Eide og Simonsen 2007, 211).

I analysekapittelet i denne oppgaven kan en se at den offentlige diskursen om enslige mindreårige i stor grad speiler seg i miljøarbeidernes uttalelser. De voksne er opptatte av

barna som problemer i jobben sin, med et stort fokus på islam, mens de enslige mindreårige er opptatt av å fremstille seg selv i et positivt lys. Et eksempel på dette finner vi i intervjuet med Hasan. Han forteller:

Jeg har jo kommet veldig langt. Klarer meg selv, ikke avhengig av dem lenger. Jobber som daglig leder. Det er jeg veldig stolt av! Det må jeg si assa. Så jeg synes jeg har oppnådd mye her i livet – **Hasan, enslig mindreårig**

Kanskje er dette informantens forsøk på å fokusere på mestring fremfor sårbarhet?

Juridiske rammer og forvaltningspraksis i Norge – Bosetting

I Norge er det Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) som har ansvar for å bosette enslige mindreårige under 15 år som får innvilget oppholdstillatelse. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) har ansvaret for å bosette barna som er mellom 15-18 år. Det er også deres oppgave å skaffe vedtaks plasser i kommunene for samtlige enslige mindreårige som skal bosettes. Bosettingen forutsetter et kompetent og tilpasset apparat i kommunene slik at de er klare til å ta i mot barna, noe som innebærer et behov for både plasser og tilstrekkelige ressurser i det kommunale barnevernet. EM har behov for varierende grad av oppfølging i kommunene, og det er ikke slik at alle får behov for det som betegnes for tradisjonelle barnevernssaker (IMDi, 2009)

Hvordan foregår bosettingen?

Bosettingsarbeidet kan deles inn i to faser, der den første er bosettingsforberedende arbeid i mottak. Det innebærer kartleggings og kvalifiseringsarbeid frem mot bosetting. For barna som er under 15 år utarbeides det en oppfølgingsplan, og for de over 15 år utarbeides en individuell kartleggingsplan. Både oppfølgingsplan og kartleggingsplan er kartleggingsverktøy som utarbeides slik at kommunen skal kunne vurdere hvilke tiltak og tilbud som vil være aktuelle ved bosetting. Den andre delen av bosettingsarbeidet kalles konkret bosettingsarbeid. Dette starter når vedtak som danner grunnlag for bosetting er fattet. Arbeidet tar utgangspunkt i informasjon som fremkommer i oppfølgings eller kartleggingsplanene. IMDi eller Bufetat kontakter så kommuner som har vedtak om bosetting av enslige mindreårige med forespørsel om bosetting. Dersom kommunen sier ja til denne, avtales tidspunkt for bosetting og kommunen mottar oppfølgingsplan eller kartleggingsplan for barnet. På bakgrunn av den individuelle kartleggingen som er gjort i asylsøkerperioden avgjøres det hva slags bo- og omsorgstilbud barnet er best tjent med (IMDi 2009) Det er stor variasjon i kommunenes

håndtering av dette arbeidet. Det finnes ulike boløsninger, og alt fra slekts plassering til bofelleskap blir benyttet. Dette blir tilpasset hvert enkelt barns behov (BLD 2011, 96-97).

Bofelleskap

Alle informanter som har deltatt i denne studien har enten bodd på eller jobber/jobbet ved et bofelleskap. Svendsen, Thorshaug og Berg (2010, 42-43) skriver at bofelleskap ikke er hjemlet i barnevernloven på lik linje med fosterhjem og institusjoner. Kvaliteten vurderes internt i kommunene med økonomisk, juridisk og faglig delaktighet fra Bufetat. Forfatterne påpeker at målgruppen for bofelleskap er ”enslige mindreårige i alderen 16-20 år som har døgnbasert omsorgsbehov i forhold til utrygghet, savn og traumer, og som har behov for nærhet til voksne og enkle rammer i hverdagen” (ibid, 42). Det legges opp til at 2 til 10 ungdommer skal kunne bo sammen, og at ledere ved bofelleskapene bør ha treårig høgskoleutdanning. De øvrige ansatte kan ha ulike typer bakgrunn og fagutdanning, der de formelle kravene til ansatte i bofelleskap bestemmes av kommunene. Arbeidsoppgavene til de ansatte består i hovedsak av å gi omsorg, støtte, å være rollemodeller og å gi opplæring i praktiske ferdigheter som ansees nødvendige for å mestre daglige gjøremål. De skal skape faste rammer og struktur i hverdagen, gi leksehjelp, ha fokus på skolegang, nettverksbygging og grensesetting, der det langsiktige målet er å bidra til at barna en dag blir selvstendige (Archambault og Berg 2006, 15)

Kapittel 3 – Teori og analysestrategi

Studien anvender diskursanalyse. Formålet med diskursanalyse er å analysere hvordan verden formes gjennom språket gjennom å kartlegge prosesser og der noen betydningsfikseringer blir så konvensjonaliserende at vi oppfatter dem som naturlige (Jørgensen og Phillips 1999, 36). Da mitt underliggende fokus retter seg mot hvordan dominerende representasjoner eller virkelighetsforståelser kommer til uttrykk, mener jeg en slik analyse er et godt grunnlag for oppgaven min.

Det finnes mange ulike tilnærminger til en diskursiv analyse (ibid, 9) I denne oppgaven bruker jeg Ernesto Laclau og Chantal Mouffes analyseredskaper for å få frem ulike forestillinger om enslige mindreårige flyktninger som kommer til uttrykk i mine intervjuer. Laclau og Mouffes teori består blant annet av en rekke analytiske begreper som vil ha en konkret funksjon i analysen min. Noen av disse presenteres litt senere i kapittelet. Da Laclau og Mouffe bygger videre på Foucaults diskursteori kan man si at jeg bruker en slags sammensveising av disse.

Ettersom diskursanalyse henger nøye sammen med et bestemt vitenskapsteoretisk grunnlag kan en ikke benytte metoden løsrevet fra dette grunnlaget. Jørgensen og Phillips (1999, 12) kaller det for en pakkeløsning bestående av filosofiske forutsetninger, teoretiske modeller, metodologiske retningslinjer og spesifikke teknikker for språkanalyse. Grunntanken innenfor diskursanalyse baserer seg *både* på strukturalismen og poststrukturalismen mens Laclau og Mouffe regnes som poststrukturalister (Jørgensen og Phillips 1999, 15-17). Jeg starter kapittelet med å presentere både sosialkonstruktivismen og poststrukturalismen. Til tross for at jeg bruker Laclau og Mouffes analyseverktøy, ser jeg nødvendigheten av å presentere begge retningene, for å redegjøre for diskursanalysens premisser på en bedre måte, og for redegjøre for mine vitenskapsteoretiske syn. Jeg presenterer først sosialkonstruktivismen. Deretter redegjør jeg for poststrukturalismens nære tilknytning til språket og makten, som står svært sentralt i diskursanalyser, spesielt i diskursteorien til Laclau og Mouffe.

Et sosialkonstruksjonistisk grunnlag

Sosialkonstruksjonismen er en fellesbetegnelse for moderne teorier om kultur og samfunn. Diskursanalyse er én blant ulike sosialkonstruksjonistiske tilnærminger, som mange sosialkonstruksjonister benytter seg av. Burr (1995) beskriver fire grunnleggende

sosialkonstruksjonistiske nøkkelpinsipper. Det første prinsippet handler om å ha en kritisk innstilling ovenfor selvfølgelig viten. Kunnskap er et produkt av våre måter å kategorisere verden på, og vår viten om verden kan derfor ikke umiddelbart tas som en objektiv sannhet. Det andre prinsippet viser til at kunnskapen vi innehar er historisk og kulturelt betinget, noe som innebærer at kunnskap kun kan forstås ut fra den historiske og kulturelle situasjonen vi befinner oss i her og nå. For eksempel er ikke oppfattelsen av fysisk avstraffelse av barn den samme til enhver tid, eller på tvers av land og kulturer. Mens det tidligere var vanlig å slå barn i Norge, er dette forbudt i dag (jfr. analysekapittelet) og derfor stilles det få spørsmål ved dette. Det neste prinsippet handler om at det er en klar sammenheng mellom kunnskap og sosiale prosesser. Med andre ord vil vi gjennom all praksis, og særlig gjennom språket vårt, etablere felles oppfatninger av hva som er sant og falskt. I mitt datamateriale ser det for eksempel ut som at miljøarbeiderne prøver å etablere en felles sannhet i en vanskelig arbeidssituasjon. Det siste prinsippet innebærer at det er sammenheng mellom kunnskap og sosial handling. De sosialt skapte sannhetene får altså direkte konsekvenser ved at noen handlinger oppfattes som naturlige, mens andre oppfattes som gale (Burr 1995 referert i Jørgensen og Phillips 1999, 13-14). For eksempel oppfattes det som mer naturlig at norske ungdommer går på videregående skole, enn at de ikke gjør det

Kort fortalt handler sosialkonstruksjonismen om å ha en kritisk posisjon i forhold til antakelser som man tar for gitt om den sosiale verden. Våre antakelser synes å være forsterket av dominante sosiale grupper. Derfor vil en tradisjonell positivistisk tilnærming avvises ettersom en slik tilnærming ikke er reflekterende nok. Målet med forskningen er ikke å søke etter kunnskap for få endelige svar – men å søke etter kunnskap som åpner for ulike måter å forstå den sosiale verden på. Det er mulig å forstå verden som et produkt av historiske prosesser bestående av interaksjon og forhandling mellom ulike grupper eller mennesker (Lundby 1998, 76-77). Et slikt vitenskapsteoretisk syn kan hjelpe meg, og muligens de som leser å forstå hvordan språket kan forme virkeligheten.

Et poststrukturalistisk grunnlag

Poststrukturalismen plasseres ofte under sosialkonstruktivismen, og ansees som en del av denne, samtidig som man kan si at sosialkonstruktivismen har røtter i poststrukturalismen (Jørgensen og Phillips 1999, 15). Det er imidlertid ingen enighet om hvilken kategori som betraktes som den overordnede. Slik navnet tilsier bygger poststrukturalismen videre på

strukturalismen, som har forankring i Saussures ideer fra begynnelsen av 1900 tallet. Saussure lanserte tanken om at forholdet mellom språk og virkelighet er vilkårlig. Mening skapes gjennom sosiale konvensjoner hvor ting relateres til bestemte tegn og omvendt. I analysekapittelet mitt ser vi blant annet hvordan miljøarbeiderne beskriver enslige mindreårige gutter som ”uhåndterbare”. Når de blir beskrevet slik settes dette i sammenheng med tegnet/ordet ”muslim”. Verken det ene eller det andre ordet gir i følge Saussure mening i seg selv. Hans poeng er at hvert enkelt tegns mening skapes i relasjon til andre tegn, og at de får sin verdi ved å være forskjellige fra andre tegn. Saussure skiller mellom to ulike nivåer i språket, *Langue* og *Parole*. *Langue* viser til språkets struktur. Nettverket av tegn plasseres og forstås som noe fast og uforanderlig. *Parole* viser til den konkrete språkbruken, altså måten mennesker bruker tegn på i konkrete situasjoner. Han hevder at det siste bygger på det første, og at det derfor er språkets struktur som bør være språkvitenskapens oppgave å kartlegge (Jørgensen og Phillips 1999, 18-19).

Poststrukturalismen viderefører Saussures og strukturalismens tanker om at tegnene får sin mening fra hverandre i et relasjonelt forhold. Særlig på to områder skiller den seg fra strukturalismen. For det første er poststrukturalismen kritisk til ideen om at språk bygger på en uforanderlig struktur. Man fastholder med andre ord på ideen om at tegn får sin betydning gjennom relasjonen til andre tegn, men med fokus på at tegn kan skifte mening etter hvilken sammenheng eller kontekst de brukes i. For det andre kritiseres den skarpe grensen mellom struktur og praksis. Poststrukturalismen hevder det er den konkrete bruken av språket som skaper, reproducerer og forandrer strukturer (Jørgensen og Phillips 1999, 19-21). På denne måten får for eksempel tegnet bord sin betydning ved at det ikke er en stol eller en seng. Ord forklares altså ved å vise til deres plass i språkssystemet, i stedet for å vise til hva ordene faktisk refererer til (Glomnes 2005, 35).

I datamaterialet mitt står de to informantgruppens språk i kontrast til hverandre. Diskursene er i stor grad motsetningsfulle og kan med diskursiv analyse forstås som diskursive kamper om den sosiale virkelighet. Et poststrukturalistisk utgangspunkt kan gi meg nyttig innsikt om hvordan kunnskap og sannhet blir forhandlet mellom de ulike gruppene. Også et slikt faglig ståsted egner seg derfor for å svare på problemstillingen i oppgaven min.

En innføring i diskursanalyse

Jørgensen og Phillips (1999, 9) skriver at diskursbegrepet har vært ”inn” i hvert fall de siste ti årene. Både i vitenskapelige tekster så vel som i debatter brukes ordet *diskurs* stadig oftere uten en nærmere forklaring av begrepets innhold. *Diskurs* referer gjerne til en ide om at språket er strukturert i ulike mønstre som vi følger i det vi trer innenfor ulike sosiale felt, eller sosiale kontekster. Man snakker for eksempel om en økonomisk, medisinsk eller en politisk diskurs. En *diskursanalyse* er en analyse av mønstrene i disse diskursene.

Jørgensen og Phillips definerer begrepet diskurs på følgende måte: ”En bestemt måte å tale om og forstå verden (eller udsnit av verden) på.” (Jørgensen og Phillips 1999, s. 9). Til tross for at språket er sentralt når vi snakker om diskurser kan ikke begrepet reduseres til språket i seg selv, da muntlige og skriftlige utsagn også inneholder en menneskelig meningsdimensjon. I diskursanalysen stiller man spørsmål ved de begreper som benyttes, samt hvilke sosiale konsekvenser de kan få. En ser ikke bare etter det talte. Å undersøke hvordan det snakkes om enslige mindreårige innebærer også å lete etter ordene som *utelukkes* ved det som allerede er sagt. Språket spiller en aktiv rolle i å konstruere den sosiale verden, så vel som sosiale identiteter og relasjoner. De språklige fremstillingene av virkelighetene er aldri bare avspeilinger av den allerede eksisterende virkeligheten, men presentasjonene er med å skape denne. (Jørgensen og Phillips 1999, 17-19). I min studie betyr dette at diskursen om enslige mindreårige flyktninger konstrueres ut fra hvordan det snakkes om denne gruppen på, og med språket som middel formes blant annet praksis for de som arbeider med disse barna. Som jeg nevnte innledningsvis er det ikke en eksakt måte å utføre en diskursanalyse på, det finnes mange ulike tilnærminger til diskursanalysen som kan anvendes på ulike sosiale områder og undersøkelser. Likevel deler flere av dem et og samme utgangspunkt: Vår måte å snakke på, våre identiteter og sosiale relasjoner avspeiler ikke omverden nøytralt, men spiller en aktiv rolle i å skape og forandre dem (Jørgensen og Phillips 1999, 9).

Michael Foucault

Kjennetegnet for nesten alle diskursanalytiske retninger er at de bygger på Michael Foucault og hans innflytelse på diskursbegrepets ”virkningshistorie” (Moos & Krejsler 2006, 284) Michael Foucault (1926 – 1984) var en fransk filosof og idehistoriker, og regnes å være en av de mest innflytelsesrike samfunnsstenkerne i etterkrigstiden. Foucault var den som for alvor utviklet diskursanalysen ved å danne både teori og begreper gjennom en rekke empiriske undersøkelser (Jørgensen og Phillips 1999, 21). I *The Archeology of knowledge* (1972,

referert i Naumann 2001, 13) tar han utgangspunkt i det han kaller arkivet, at det finnes et sett praksiser som muliggjør frembringelse og vedlikeholdelse av et sett utsagn. Naumann (ibid) skriver at dette til sammen kan forstås som en diskurs og analyseres ved hjelp av en metode som Foucault kaller *arkeologi*. Diskursteorien til Foucault er en del av den tidlige arkeologiske fasen av forfatterskapet, der han er interessert i å avdekke reglene for hvilke utsagn som blir forstått som meningsfulle og sanne i en bestemt historisk epoke (Jørgensen og Phillips 1999, 21). Han definerer diskurs slik:

Vi vil kalde en gruppe af ytringer for diskurs i det omfang, de udgår fra den samme diskursive formation (... Diskursen) består af et begrænset antal ytringer, som man kan definere mulighedsbetingelserne for. (Foucault 1969, 153/1972, 117 referert i Jørgensen og Phillips 1999, 22).

Diskurser blir med andre ord å betrakte som begrensninger man skaper gjennom ulike prosedyrer. Han følger den sosialkonstruksjonistiske tanken om at kunnskap ikke bare er en avspeiling av virkeligheten, men diskursive konstruksjoner der ulike verdensbilder bestemmer hva som oppfattes som riktig eller galt (Jørgensen og Phillips 1999, 22). Kunnskap henger altså nøye sammen med Foucaults maktbegrep. Teorien om makt og viten utviklet Foucault i sin senere geologiske arbeidsperiode. Makten er i følge han spredt over ulike sosiale praksiser. Den skal ikke forstås som utelukkende undertrykkende, den er produktiv. Makt blir sett som en positiv mulighetsbetingelse for det sosiale: det er i makten at vår sosiale omverden produseres, at objekter skilles fra hverandre og får karakteristika og relasjoner til hverandre. Foucault knytter utelukkende makt til kunnskap, og begrepene er altså en forutsetning for hverandre. Det er makt som gjør at omverden ser ut, og kan talfestetes på bestemte måter, slik at andre muligheter utelukkes. Makt (og kunnskap) er og nært forbundet med diskurser. Sett i sammenheng med min studie, kan for eksempel måten man arbeider med enslige mindreårige på, eller hvordan man legger opp en ukes eller månedsplan for barna sees som iscenesatte teorier om de enslige mindreåriges behov, læring og utvikling. Slik opprettholder miljøarbeiderne forestillinger om hva barna for eksempel skal kunne, hva som er normalt eller hva som er avvikende. På denne måten vises diskursen om enslige mindreårige seg også i praksis. Derfor er makten både muliggjørende, og begrensende (Jørgensen og Phillips 1999, 22-23). Foucaults egne analyser av diskursive maktrelasjoner har påvirket senere former for diskursanalyse (Kvale 2009, 232), og synet på makt blir videreført i blant annet Laclau og Mouffes diskursteori, som jeg kommer tilbake til under neste overskrift.

Makt og kunnskap henger og nøye sammen med sannhet, som Foucault hevder aldri er mulig å nå fram til. I hans arkeologiske fase forstås sannhet som et system av prosedyrer for produksjon, regulering og utbredelse av utsagn. Dette er en oppfattelse som han i sin genealogiske fase kobler sammen med maktoppfattelse. "Sannhet" sees som noe som er konstruert i og produsert av maktsystemer. Ettersom man ikke kan nå fram til den, skal man heller ikke stille spørsmål ved om noe er sant eller ikke. Man skal heller analysere de diskursive prosessene der diskursene skapes, hvordan de kommer til uttrykk og om de gir et riktig bilde av virkeligheten (Jørgensen og Phillips 1999, 23-24).

Laclau og Mouffes diskursteori og analytiske verktøy

En rekke diskursteoretiske begreper med utgangspunkt i Laclau og Mouffe er beskrevet av Jørgensen og Phillips (1999, 36-40). Seks av disse begrepene har jeg valgt å forholde meg til i min analyse; *nodalpunkt*, *momenter*, *elementer*, *det diskursive felt*, *antagonisme* og *hegemoni*. Ettersom Laclau og Mouffes diskursanalyse handler om å fastlåse tegnenes betydning, ved at vi setter dem i bestemte forhold til andre tegn, sier informantene språkvalg med andre ord noe om *hvem* eller *hva* disse barna *ikke er* ved å gi beskrivelser av hvem de *er*. Dette syntes jeg var svært interessant.

De franske teoretikerne Ernesto Laclau og Chantal Mouffe ga i 1985 ut boken *Hegemony and Socialist Strategy*, som i senere tid har blitt en gjenstand for omfattende diskusjon. Ettersom boken kan sees som et brudd med marxismen, har mange betegnet teoretikerne som post-marxister. Denne betegnelsen slutter de seg selv til (Laclau og Mouffe 2001: ix-xi). I tillegg til å være et politisk prosjekt om det radikale demokrati, danner *Hegemony and Socialist Strategy* grunnlaget for omfattende teori om diskurser og diskursanalyse. Forfatterne videreutvikler dette i senere arbeider, men boken kan fremdeles sees som et nøkkelverk. Mouffe oppsummerer boken slik i en senere artikkel: "The central thesis of the book is that social objectivity is constituted through acts of power." (Mouffe 2000, 13). Makt perspektivet er altså svært sentralt.

I likhet med Foucault tar Laclau og Mouffes diskursteori utgangspunkt i poststrukturalismen som viser til språkets sentrale betydning. På grunn av språkets grunnleggende ustabilitet kan det aldri fastlåses permanent. *Diskursive kamper* er sentralt i deres teori. Dette innebærer at diskurser aldri er lukkede - det foregår stadig kamper om å fastlåse de ulike tegnenes betydning for å oppnå *hegemoni*, enten i en eller blant flere diskurser (Jørgensen og Phillips

1999, 15).

I *Hegemony and Socialist Strategy* (2001) definerer Laclau og Mouffe diskursbegrepet på følgende måte:

[W]e will call articulation any practice establishing a relation among elements such that their identity is modified as a result of the articulatory practice. The structured totality resulting from the articulatory practice, we will call discourse (Laclau og Mouffe 2001, 105).

Sitatet oppsummerer sammenhengen mellom fire viktige begreper innenfor diskursteorien. En *diskurs* består altså av en strukturert totalitet som skapes ut fra artikulasjon. Artikulasjon blir definert som en hver praksis som etablerer en relasjon mellom elementer, slik at deres identitet modifiseres (Jørgensen og Phillips 1999, 38). La meg vise til et eksempel fra denne oppgaven: Ordet ”dobbeltmoral” er i seg selv flertydig (element), og må settes i relasjon til andre ord i en konkret artikulasjon for å få mening. Ordets identitet forandres når man setter det i relasjon til for eksempel ”enslig mindreårig”, ”gutter” og ”bofelleskap”. Først når vi har satt ordet ”dobbeltmoral” i en bestemt *kontekst* trekkes visse betydninger fram mens andre oversees.

Et *nodalpunkt* er et privilegert tegn innenfor diskursen, som vil si at de andre tegnene ordnes omkring og får sin betydning i forhold til dette. Under overskriften ”religiøst merkede barn” sees *enslige mindreårige* som nodalpunkt. Det er tegnet som andre tegn, for eksempel ”vanskelige” og ”uhåndterbare” får sin betydning i forhold til. *Momenter* er alle tegnene innenfor diskursen. Hver enkelt tegn er entydig fastlagt som moment gjennom relasjoner til andre tegn. Det gjøres ved å utelukke alle andre mulige betydninger tegnene kunne ha, samt de andre måtene de kunne vært relatert til hverandre på. På bakgrunn av dette sees en diskurs på som en reduksjon av muligheter. Den er et forsøk på å stoppe tegnenes glidning i forhold til hverandre, og et forsøk på å skape entydighet. Alle tegnene diskursen utelater kaller Laclau og Mouffe *det diskursive felt*. Dette feltet er en sammensetning av betydningsfikseringer som har vært eller er i andre diskurser, men som blir ignorert i den spesifikke diskursen, slik at entydighet skapes. Det er her *elementer* kommer inn. Elementer er tegn som enda ikke har fått fiksert sin betydning, og tegn som er flertydige. Med andre ord truer elementene stadig med å destabilisere diskursens entydighet. En diskurs omformes dermed kontinuerlig i møte med andre diskurser, og er derfor aldri lukket. (Jørgensen og Phillips 1999, 36-40).

Dette kan virke litt komplisert, og jeg har derfor dratt ut en enkel setning fra et av intervjuene mine, for å forklare begrepene nærmere. En av miljøarbeiderne sier følgende: ”De muslimske guttene er dobbeltmoralske”. I dette tilfelle handler den overordnede diskursen om enslige mindreårige flyktninger. Videre kan vi si at ”muslimske gutter” er *nodalpunktet*, da setningen dreier seg om nettopp muslimske gutter. Tegnet ”dobbeltmoralske” er et *moment* som beskriver nodalpunktet. De andre tegnene, eller flertydighetene som *ikke* kommer til uttrykk i denne setningen er *elementer*. De er (midlertidig) i *det diskursive felt*. Barna fremstiller ikke seg selv som dobbeltmoralske, og derfor foregår det en *diskursiv kamp* mellom gruppene.

Sammenfattet streber altså diskursen mot å fjerne alle flertydigheter ved å gjøre elementer om til momenter gjennom å lukke de. En slik bestrebelse lykkes imidlertid aldri helt ettersom de betydningsmuligheter som finnes i det diskursive felt alltid truer med å destabilisere denne entydigheten. For eksempel truer de enslige mindreårige miljøarbeidernes diskurs ved å beskrive seg selv på en helt annen måte. Momenter er altså også stadig potensielt flertydige – og vil potensielt alltid være elementer (Jørgensen og Phillips 1999, 36-39).

Antagonisme er i Laclau og Mouffes diskursteori et annet begrep for konflikt, og oppstår når ulike diskurser støter mot hverandre. Begrepet er altså nært knyttet til *diskursive kamper*. Når en diskurs vinner over en annen, frafaller antagonismen, og diskursen har med kraft etablert seg som en entydig posisjon. Den har da oppnådd *hegemoni* (Jørgensen og Phillips 1999, 60-61). En hegemonisk diskurs framstår med andre ord som noe ”de fleste er enige om”. Denne forståelsen av makt kan sies å ligne på maktforståelsen til Foucault (ibid, 49). Det påpekes imidlertid at kraft er noe annet enn makt. Mens makt viser til utelukkelse av andre muligheter, viser kraften til undertrykkelse av faktisk tilstedeværende muligheter. Hegemoni likner på ordet diskurs, i og med at begge begrepene viser til fastleggelse av elementer til momenter. Forskjellen er at hegemoni foretar en slik fastleggelse på tvers av diskurser, som antagonistisk støter sammen (Jørgensen og Phillips 1999, 61).

Denne oppgaven handler overordnet om diskursen om enslige mindreårige flyktninger. Jeg har imidlertid delt den opp i fire temaer: Religiøst merkede barn, hverdagskunnskap, relasjoner og oppdragelse. Noen av disse inneholder også flere undertemaer. Jeg vil analysere frem hvilke momenter som beskriver nodalpunktet (som jeg har valgt å se som enslige mindreårige), og konstruerer EMA innenfor den spesifikke diskursen.

Kapittel 4. Veien til målet

Kvalitativ metode

Metodekapittelet i en forskningsoppgave er ment å angi hvilke verktøy en kan ta i bruk for å samle inn informasjon, eller for å kartlegge virkeligheten. Metoden skal være utarbeidet slik at andre skal kunne etterprøve innsamlingen, organiseringen, bearbeidingen og tolkningen av de sosiale faktaene som kommer frem i en studie (Halvorsen 2008, 20-21).

Det finnes imidlertid grunnleggende enighet i hva virkelighet er samt hvordan vi bør gå frem for å fortolke den. Uenigheten uttrykkes i diskusjoner om vitenskapen og på hvilken måte forskning skal gjennomføres for å bringe frem den mest gyldige viten. Hva er den "riktige" eller "beste" måten å undersøke sosiale fenomener på? (Jacobsen 2010, 23). Som jeg var inne på tidligere er språket selve nøkkelen til forståelse i den sosialkonstruksjonistiske tilnærming - personen og den sosiale verden blir konstruert gjennom språket, og med et fortolkende utgangspunkt er kvalitativ metode derfor velegnet for å få frem disse konstruksjonene.

Mye av debatten har dreid seg om spenningsfeltet mellom kvalitativ og kvantitativ metode. Skal man ha fokus på få enheter, bruke åpne intervjuer og observasjon? Eller er det mest hensiktsmessig å vektlegge flere enheter, spørreskjema og statistisk analyse? (Jacobsen 2010,23) Til tross for at forholdet mellom kvantitative og kvalitative tilnærminger fremstår som relativt pragmatiske i dag, har det langt fra alltid vært slik. Kravet om virkelighet i forskning gjenspeiler utviklingen av den vitenskapsfilosofiske debatten. Denne kan vurderes som et ledd i den historiske utviklingen i forholdet mellom den kvantitative og den kvalitative metode (Ryen 2002, 34).

Det blir sagt at tilhengere av den kvantitative metode har villet påtvinge samfunnsvitenskapene et naturvitenskapelig vitenskapssyn. Naturvitenskapene hevder at man kan kartlegge en objektiv virkelighet, samt avdekke generelle lover og regler (Jacobsen 2010, 23). Forskere som sterkt identifiserer seg med et slikt syn, også når det gjelder forskning på menneskeskapt samfunn, blir ofte kalt positivister. Retningen ble blant annet utfordret av det som senere skulle bli kjent som hermeneutikken, en fortolkningsbasert retning som retter fokus mot det subjektive (Ryen 2002, 37) Tilhengerne av den kvalitative metoden, lente seg på et konstruktivistisk vitenskapssyn. Dette innebærer en forkasting av at sosiale systemer kan sammenliknes med fysiske systemer. De mener at den sosiale virkeligheten ikke er objektiv, men at den blir konstruert av mennesker (Jacobsen 2010, 23-24). Debatten pågår den dag i dag, men i mye mindre omfang enn tidligere. I dag er det få samfunnsforskere som mener at

man objektivt kan kartlegge en sosial virkelighet, og på bakgrunn av dette har også metoddebatten blitt mer forsonende. I dag er de fleste enige i at det ikke er slik at en metode er bedre enn en annen. Hver metode har både sterke og svake sider, og egner seg derfor i bestemte sammenhenger (Jacobsen 2010, 24).

Halvorsen (2008, 34) påpeker i likhet med Jacobsen (2010, 22-25) at valg av problemstilling vil være styrende for resten av forskningsprosessen, og hva slags forskningsmetode man velger å benytte seg av. Formålet med et kvalitativt forskningsintervju er å forstå beskrivelser av informantenes livsverden, med særlig hensyn på deres tolkninger av meningen med fenomenet som blir beskrevet (Kvale og Brinkmann 2015, 42). Jeg har valgt å benytte meg av kvalitativ forskningsmetode da målet med min oppgave er å vise hvordan informantenes eget språk bidrar til ulike forestillinger av EMA.

Kvalitativ metode kjennetegnes ved nærhet til forskningsobjektet, og metoden særkjennes ved et direkte subjekt/objekt forhold mellom forsker og informant. En forsøker å se fenomenet slik det fremstilles, og ut fra dette ønsker man å skape en dypere og mer fullstendig forståelse (Holme & Solvang 1996, 87-88). Metoden bygger altså på hermeneutisk tradisjon.

Hermeneutikken søker etter indre mening og en helhetlig forståelse. Man er ikke bare opptatt av å avdekke årsakssammenhengene, men også av å forstå eller fortolke en handling ved å undersøke hva slags intensjoner som ligger bak (Halvorsen 2008, 23). Utgangspunktet for hele prosessen er de fordommer og den forforståelse som en forsker har (Holme & Solvang 1996, 90).

I følge Thomas Krogh (1996, 227) står Hans-Georg Gadamer helt sentralt i all debatt om hermeneutikk. Gadamer er ute etter å beskrive fenomenet menneskelig forståelse, som han mener er et grunntrekk ved det å være menneske. I motsetning til Descarte, som hevdet at en måtte legge vekk alle fordommer for å kunne få et helt *nytt* utgangspunkt, mente Gadamer at vi alltid vil føre elementer fra vår egen tid og vår egen kultur med oss (Krogh 1996, 236). Han hevdet at våre fordommer, at vi tilhører vår egen tid og vår egen kultur er forutsetningen for å forstå fortiden (Krogh 1996, 237). Likevel mente han at ikke en hvilken som helst oppfatning vi måtte ha skal kunne bidra til å forstå fortiden, men at det også er enkelte oppfatninger vi danner ut fra våre egne forhold som kan hindre oss i å forstå. Han skille mellom *legitime* og *ikke legitime* fordommer. Fordi fordommene våre kan korrigeres og fordi vi kan skille mellom de som åpner for og de som forstyrrer forståelsen, kan vi snakke om muligheten for å forstå

fortiden samtidig som vi er knyttet til vår tids fordommer (ibid, 237-238). Dersom vi forsøker å sette oss inn i og forstå den andres forståelseshorisont, altså hva det er den andre har med seg av verdier, holdninger og erfaringer som gjør at han/hun tenker, føler eller handler slik han/hun gjør, kan vi imidlertid utvide vår egen forståelseshorisont (ibid, 237). Slik blir vår horisont endret med bidrag fra den andres forståelseshorisont, som gjør at vi kan fortolke den andre personen på en ny måte. Dette kaller Gadamer *den terapeutiske sirkel*. Dette vil være et viktig bidrag i min diskursanalyse.

Fordeler og ulemper ved kvalitativ metode

Holme og Solvang (1996, 75) skriver at kvalitativ metode har noen hovedkjennetegn og at disse representerer både styrker og svakheter ved forskningsmetoden. Fordelen med å benytte seg av kvalitativ metode er blant annet at det gir svært nyanserte data. Respondentene gir sin individuelle og unike forståelse av et spesielt forhold. Dataene en sitter igjen med vil derfor være godt egnet til å få frem det spesifikke, og det unike ved respondenten og hans/hennes kontekst.

Å benytte seg av kvalitativ metode innebærer også at man har et fåtall informanter, som muliggjør nærhet mellom respondenten og forskeren (Jacobsen 2010, 61). Halvorsen (2008, 165) skriver at Bertaux og Bertaux (1981) forholdt seg til et prinsipp kalt *saturation*, som betyr metning. Prinsippet går ut på at man intervjuer til man kommer til et metningspunkt, hvor nye intervjuer bringer lite eller ingenting nytt, og utbyttet blir marginalt.

Videre er kvalitative design også fleksible. Man kan gå tilbake og endre problemstillingen og datainnsamlingsmetoden etter hvert som undersøkelsen pågår (Jacobsen 2010, 61) og en har stor fleksibilitet i forhold til hvilken måte man nærmer seg undersøkelsesenheter på (Holme og Solvang 1996, 77; Jacobsen 2010, 61).

”Åpenhet, nyanserikdom, nærhet og fleksibilitet gjør at intensive (kvalitative) design ofte gir data med høy intern gyldighet” (Jacobsen 2010, 62). Med dette menes at man får frem den riktige forståelsen av et fenomen eller en situasjon – slik informantene konstruerer sin virkelighet.

Ulempen med kvalitative design er at de er svært ressurskrevende. Intervjuene kan ta mye tid, og har man begrensende ressurser må man gjerne nøye seg med å studere få enheter. Man kan bli tvunget til å prioritere mange nyanser foran mange enheter, og en kan stille spørsmålsteget ved om respondentene er representative for andre enn seg selv. På grunn av nyanserikdom

kan intervjuene også være svært vanskelige å tolke. Dataene er ustrukturerte, og komplekse i den forstand at det er mye informasjon. Ettersom også forskere ofte ser det de ”vil” se, er det fare for at man foretar en ubevisst siling av informasjonen (Jacobsen 2010, 63). I enkelte tilfeller kan også nærheten til informantene bli for stor – og forskeren kan miste evnen til kritisk refleksjon.

Fleksibiliteten kan også virke negativt. Forskeren kan få følelsen av at han eller hun aldri klarer å bli ferdig med analysen – og at det stadig fremkommer ny informasjon.

Problemstillingen kan endres drastisk som følge av dette, og en kan plutselig sitte igjen med en helt annen problemstilling enn man i utgangspunktet hadde tenkt seg (Jacobsen 2010, 63).

Jeg startet denne forskningsprosessen med utgangspunkt i en problemstilling som omhandlet enslige mindreårige og miljøarbeideres syn på likestilling. Da intervjuene ble foretatt var informantene mine imidlertid mer opptatt av å beskrive andre ting. Jeg konkluderte derfor med at datamaterialet mitt ikke egnert seg til å belyse problemstillingen jeg først hadde sett for meg. Etter å ha lest gjennom transkriberingen på 275 dataskrevne sider var det svært mye som fanget min interesse. En ting gikk likevel igjen; jeg hadde fått svært utfyllende beskrivelser om de enslige mindreårige fra både barna og de voksne. Det var noe ved informantenes svar; forholdet mellom det sårbare og det ressurssterke, forskjellene mellom miljøarbeidernes og de enslige mindreåriges ytringer som fanget min interesse. Jeg stilte spørsmål ved hvordan disse diskursene relaterte seg til ulike maktrelasjoner i mottakene og i samfunnet generelt.

Problemstillingen ble dermed endret.

Intervjuguide

I forkant av intervjuene måtte jeg utarbeide en intervjuguide til hver av gruppene. Gjennom egen erfaring, samt mye lesing hadde jeg kunnskap om hvordan det er å være flyktning. Dette var en del av min forforståelse som jeg måtte være oppmerksom på allerede i starten da jeg skulle utarbeide intervjuguidene. Min interesse var å få tak i de individuelle historiene for å kunne få en dypere forståelse og økt kunnskap om de aktuelle temaene som skulle tas opp. For meg var det viktig å være bevisst på å lage en guide med spørsmål som var åpne for informantenes egne refleksjoner, hvor jeg som intervjuer kunne fange opp og utdype fenomener jeg oppfattet som viktige for dem.

Ettersom jeg i utgangspunktet skulle intervju EM *etter* at de hadde flyttet ut av bofelleskapene, måtte jeg ta hensyn til at dette kom til å bli retrospektive intervjuer, der jeg

ville be informantene om å beskrive hendelser som lå tilbake i tid. Et argument som blir mye brukt mot retrospektive intervju er at folk glemmer hendelser, og spesielt følelser og oppfatninger fra tidligere tider. Repstad (2007, 95) hevder det største problemet er at folk "(...) lett gjenkaller fortida gjennom et filter av begreper og tankemåter de har tilegnet seg langt senere". Til tross for at jeg kan si meg enig i Repstad sitt utsagn, var det denne type intervju som egnet seg best for min problemstilling *da*, ettersom jeg ville få et innblikk i hvordan de enslige mindreårige hadde blitt påvirket i *ettertid*. Jeg utarbeidet derfor et førsteutkast av intervjuguiden med spørsmål knyttet til konkrete hendelser og opplevelser, og utelukket spørsmål knyttet til spesielle følelser.

Gjennom veiledning fikk jeg beskjed om konkretisere spørsmålene, samt å stille dem på en noe lettere måte. Jeg forsøkte å skrive dem ned på en enklest mulig måte og delte i tillegg intervjuguiden inn i 4 deler (se vedlegg). Hver del ble introdusert til informantene underveis i intervjuet, slik at de var klar over hvilke temaer jeg videre kom til å stille spørsmål om. Guiden ble igjen sendt og godkjent av min veileder før jeg foretok intervjuene. Til tross for at gruppene var svært ulike, stilte jeg informantene i hver gruppe mange av de samme spørsmålene. Dette med håp om at det skulle være lettere å sammenlikne svarene jeg fikk, slik Ryen (2002, 97) beskriver det. Det var likevel viktig for meg at intervjuguiden skulle fungere som en veileder, - det skulle også være rom for å stille andre spørsmål enn de jeg hadde utarbeidet på forhånd. Noe som i stor grad skjedde.

Det ustrukturerte intervjuet

Halvorsen (2008, 142) skriver om strukturerte og ustrukturerte intervjuer. *Strukturerte* intervjuer innebærer at presentasjonen av spørsmålene og registrering av informantens svar skjer på en systematisk måte. De kalles imidlertid *ustrukturerte* dersom spørsmålene tar utgangspunkt i en liste med ferdig formulerte spørsmål, mens det ikke er faste svaralternativer. Kjentegnet ved et ustrukturert intervju er altså at en stiller åpne spørsmål. Forfatteren skriver at systematisering i intervjusammenheng betyr mindre ekstraarbeid med databehandlingen og at muligheten for å sammenligne svarene øker, noe jeg som sagt var opptatt av. Selv om åpne spørsmål krever større motivasjon fra informantene (ibid), kan lukkede spørsmål presse informantene inn i en bestemt form. Dette kan bidra til å gi et skjevt inntrykk av deres oppfatninger, noe jeg i største grad ville unngå.

På bakgrunn om mitt ønske om fleksibilitet, valgte jeg å ha ustrukturerte intervjuer der jeg forsøkte og følge intervjuguiden i den grad det lot seg gjøre. Dette resulterte i at jeg kunne

tilpasse spørsmålene til den enkelte. Jeg fulgte informantenes fortellinger, men forsøkte å ha intervjuguiden min som et utgangspunkt, slik Holme og Solvang (1996, 94) beskriver det. (Les mer om dette under over skriften Opplevelsen av å intervju).

Jeg ble til tider veldig revet med av informantenes fortellinger, og jeg opplevde at det var fort gjort å spore av. Slik kunne intervjuguiden både være trygghet og et verktøy å støtte meg til, noe jeg ikke har en opplevelse av at jeg fikk til – problemstillingen min måtte tross alt endres på grunn av dette.

Utvalget

I kvalitative undersøkelser er utvalget strategisk eller formålsstyrt, og derfor er også kriteriene som benyttes for utvalget svært sentrale (Jacobsen 2010, 115). Mitt utvalg bestod av to kategorier. Den første kategorien var ansatte som arbeider/arbeidet med enslige mindreårige flyktninger i omsorgsboliger/bofellesskap eller liknende. Den andre var personer som kom til Norge som enslige, mindreårige flyktninger, og som hadde bodd på omsorgssenter/bofellesskap eller liknende. Jeg valgte som tidligere nevnt å intervju barna i retrospektiv, altså etter at de har flyttet ut for seg selv eller med andre. De fortalte og beskrev med andre ord hendelser som lå litt tilbake i tid.

Hver gruppe fikk et informasjonsskriv med henvisning til formålet med oppgaven, tema, utvalgsriterier og tidsaspektet intervjuene ville bli gjennomført på (Se vedlegg 4 og 5). I tillegg til dette valgte jeg også og informere dem om hvilke temaer som skulle bli tatt opp under intervjuene. De ble opplyst om konfidensialitet, anonymitet og taushetsplikt, samt at oppgaven skulle bli vurdert, og muligens lagt ut på internett.

Å få tak i miljøarbeidere skulle vise seg å være relativt enkelt. Et par telefoner, og en åpen forespørsel på Facebook skulle vise seg å være nok. Jeg hadde plutselig seks informanter over natten. De enslige mindreårige var imidlertid svært krevende å få tak i. Jeg brukte blant annet sosiale medier, ringte til ulike institusjoner, sendte haugevis av mailer og forhørte meg rundt med venner og bekjente. Sistnevnte hjalp meg ved å spørre på arbeidsplassene sine, samt spørre EM personlig. Slik fikk jeg til slutt tak i seks informanter som var villige til å stille til intervju, også i denne gruppen.

Utvalgskriterier

Utvalgskriteriene for deltagelse i prosjektet var disse:

Miljøarbeiderne:

- Direkte kjennskap til det som skal undersøkes
- Variasjon i kjønn (i den grad dette lot seg gjøre)
- Informantene må ha jobbet med EM på omsorgssentre/bofelleskap eller liknende
- Må ha arbeidet med gruppen i minimum 1 år sammenhengende grunnet kontinuitet

Til tross for at jeg byttet problemstilling, passet også disse kriteriene til den nye problemstillingen. Kriteriet om direkte kjennskap til det som skulle undersøkes anså jeg som nødvendig for problemstillingen. Jeg ville også ha variasjon i kjønn i den grad det lot seg gjøre, da jeg hadde et ønske om at begge kjønn skulle bli representert. Dette viste seg imidlertid å være vanskeligere enn jeg trodde. At miljøarbeiderne skulle ha jobbet på omsorgssentre/bofelleskap eller liknende var et kriterium jeg satt da jeg ville intervju personer som hadde direkte kontakt med de EM i sin arbeidshverdag. Dette viste seg å være litt løst formulert kriterium fra min side. I ettertid innså jeg at jeg kun burde skrevet ”bofelleskap”. Dette feilen førte til at jeg måtte utelukke en informant fra prosjektet. Vedkommende som ble utelatt jobbet på et kontor der de hadde lite direkte kontakt med de enslige mindreårige. Jeg tok med kriteriet om ansettelse i minst et år sammenhengende da jeg vet at bofelleskap ofte er preget av vikariater, både av kortere og lengre varighet. Ved å stille dette kriteriet ville jeg lettere sikre stabilitet blant informantene, samt at de lettere var i stand til å reflektere rundt sitt arbeid og sin opplevelse som miljøarbeidere.

EM:

- Variasjon i kjønn (i den grad dette lot seg gjøre)
- Informantene måtte være over 18 år
- Informantene måtte ha bodd på et omsorgssenter/bofelleskap (eller liknende) for enslige mindreårige flyktninger i minimum 1 år sammenhengende

Kriteriet om variasjon i kjønn satt jeg også i denne gruppen, på bakgrunn av det samme ønsket. Heller ikke her lot dette seg gjøre. Alle informantene måtte være over 18 år, ettersom de skulle ha flyttet ut fra bofelleskapene når de ble intervjuet av meg. Kriteriet om at de skulle bodd på et omsorgssenter/bofelleskap i minimum 1 år sammenhengende var med tanke på stabilitet i informantene, samt at det ville være vanskelig å reflektere rundt spørsmålene jeg stilte dersom man hadde bodd der i korte perioder.

Jeg startet altså med 12 informanter. En mann og fem kvinner i gruppen miljøarbeidere, og en jente og fem gutter i gruppen EM. Til tross for at jeg ville ha større variasjon i forhold til kjønn kan man si at resultatet ble representativt. Det er ikke noe nytt at det jobber det flere kvinnelige enn mannlige ansatte i helse og omsorgssektoren i Norge, noe også informantene mine fortalte om. Samtidig kommer det flest gutter til Norge som enslige mindreårige flykninger (Engebrigtsen 2002, 15).

I tillegg til den ene informanten som ble utelatt i gruppen ”miljøarbeidere” ble også en gutt i gruppen EM utelatt da et møte med han ikke var gjennomførbart likevel. Mot slutten av transkriberingen anså jeg det som at 275 sider datamateriale var nok. Jeg lot det altså bli med 5 informanter i hver gruppe, til sammen 10 stykker.

Presentasjon av informantene

Nedenfor har jeg laget korte presentasjoner av informantene mine. Jeg gir først en presentasjon av de enslige mindreårige flyktingene slik at leseren kan bli kjent med deres historier, deres likheter og forskjeller. Deretter kommer presentasjoner av miljøarbeiderne jeg har intervjuet, før jeg viser til konkrete hovedtrekk ved bofelleskapene der barna bodde og der de voksne arbeidet.

Presentasjon av de enslige mindreårige

FAHRA var ung når krigen kom til hennes familie i et land i Afrika. En dag forsvinner faren hennes, helt uventet. Familien vet ikke om han noen gang kommer tilbake. Kanskje han ble drept i krigen? Etter landets tradisjon ble et annet familiemedlem Fahrens og familiens nye overhode. Han giftet henne vekk til en eldre mann. Mens Fahrens bestemte seg for å flykte, satt moren hennes igjen med trusler om at datteren en dag ville bli funnet – og drept. Flukten var lang, og veien til Norge skulle vise seg å være mye verre enn hun forventet.

LIRIM har mange minner om en trygg og god oppvekst fra Øst-Europa. Da Lirims far ble innblandet i blodhevn måtte sønnen imidlertid flykte til et nytt og ukjent land. Hvis ikke ville han blitt det neste offeret. Lirims liv stod i fare og foreldrene bestemte derfor for å sende han til Norge. Flukten beskriver han som ”fredelig”. Likevel var det mange utfordringer som ventet når han satte sine ben på norsk jord.

MAKEEN er født og oppvokst i et land i Midtøsten. Til tross for at de bodde i et fredfullt område, fikk familien problemer med politiet. Hans far ble beskyldt for å ha begått en straffbar handling og havnet derfor i fengsel. Politiet krevde penger dersom faren skulle kunne slippes fri. Makeen måtte flytte til nabolandet ettersom politiet truet med å fengsle ham inne hvis de ikke fikk pengene de ba om. Etter å ha jobbet i en gruve i flere år gikk ferden til Norge, gjennom mange land og med mange utrygge hendelser.

ADNAN har røtter fra Afrika, men er født og oppvokst i et arabisk land. En dag mistet faren jobben sin, og familien vendte derfor tilbake til stedet de opprinnelig var fra. Brått ble alt annerledes. Hverdagen deres ble preget av enkle levekår, krig og terrorisme. Ettersom Adnan var født og oppvokst i et arabisk land, ble han sett på som en ekte araber. En gruppe ekstremister ville at han skulle være talsmann for dem. Adnan forteller at dersom de hadde tatt han, hadde han aldri kommet seg ut fra gruppen igjen. Han ble derfor sendt på en lang flukt av sine foreldre, en flukt som endte i Norge.

HASAN flyktet fra hjemlandet sitt i Midtøsten da han var liten gutt. Han forteller meg aldri om livet i hjemlandet, annet enn at han har en søster der nede. Flukten til Norge innebar å jobbe som barnarbeider i nabolandet. Der jobbet han i nærmere 7 år før han satte kursen mot nord. Hasan fikk aldri lønn for arbeidet sitt. Den eneste han fikk, var hjelp fra en smugler som skulle frakte han fra grensen i landet han oppholdt seg i og over til et nytt land. Deretter måtte han klare seg helt selv. Etter en lang, fryktfull og voldelig reise bestemte han seg for at Norge skulle bli målet. Her ville alt bli bra.

Presentasjon av miljøarbeiderne

SARA er en norsk kvinne i 30 årene, som har jobbet på det samme bofelleskapet i 5 år. Hun forteller at det er en 50/50 fordeling mellom kvinner og menn på arbeidsplassen hennes, og at yrkene er svært varierte. Bofelleskapet huser kun gutter og de fleste er fra Afghanistan, med noen unntak. Hun skildrer problemer i jobben knyttet til kulturelle aspekter, gutter som ikke respekterer kvinner og forteller at det er få solskinnshistorier. Den største utfordringen med jobben hennes, synes hun er kranglingen mellom guttene som bor der, samt utagering og vold.

GURO er også en norsk kvinne i 30 årene med sosialfaglig utdanning. Hun forteller at det var 50/50 hva gjelder fordelingen mellom kvinnelige og mannlige ansatte på omsorgssenteret, men at majoriteten av de faglærte var kvinner. Der jobbet det alt fra sosionomer til snekkere og noen ufaglærte. I løpet av tiden hun jobbet på bofelleskapet bodde det på det meste 17 gutter der, og hun meddeler de kun har hatt en jente boende hos seg. Hun måtte dessverre bli flyttet til en annen avdeling.

LINE er en norsk kvinne i 20 årene. Hun har en relevant sosialfaglig utdanning og har jobbet på to ulike bofelleskap: 1 år ved det første og 1,5 år i det andre. Hun forteller at det er like mange kvinner og menn som jobber på arbeidsplassen hennes, men at det er flest gutter som bor på bofelleskapet. Line knytter seg lettere til jenter enn til gutter og spekulerer i at det muligens har noe med primærkontakt-ansvaret hennes å gjøre. En av tingene hun reflekterer mye over i arbeidet sitt er at de tingene hun mener er riktige, ikke nødvendigvis alltid er de beste. Hun hevder at hun prøver å gi barna kunnskap om hva som forventes i Norge også får de velge deres egen vei selv.

SANA flyttet til Norge fra Afrika i 20 års alderen for å studere. Hun har nå bodd i Norge i over 6 år mens hun har utdannet seg og tatt en sosialfaglig master på deltid. Hennes første jobb i Norge var på et bofelleskap der det kun bodde gutter. Der arbeidet hun i 1,5 år. Sara forteller at arbeidsplassen hennes var preget av mange ulike yrker og personligheter, og at det kun bodde gutter på bofelleskapet mens hun jobbet der. Sana synes dette var utfordrende. Hun var i tillegg ikke vant til kulturen i Norge og var redd for å feile i arbeidet sitt. Spesielt forhandlingskulturen mellom voksne og barn synes hun vanskelig å ta innover seg. Da hun først hadde vendt seg til hvordan det var i Norge, erfarte hun at heller ikke alle nordmenn er like.

HAMZA er en mann i 60 års alderen med afrikansk opprinnelse. Han har bodd i Norge i rundt 20 år, og i mange av disse har han jobbet på et og samme bofelleskap. Hamza har høyere utdanning, dog ikke sosialfaglig. Han snakker om jobben sin med stort engasjement, og forteller meg at det bor flest gutter der i alderen 14-18 år. Hamza synes det oftere hatt gått bedre med guttene enn med jentene. Han reflekterer over at grunnen til det kan være at guttene er mer sosiale og fordi de får seg norske venner. Han forteller at jentene ofte kan være mer tilbaketrukkne.

Hovedtrekk ved bofelleskapene – Informantene forteller

Under intervjuene med informantene kom det frem flere hovedtrekk ved bofelleskapene de ulike informantene tilhørte. Ved å presentere disse håper jeg å sette historiene både barna og de voksne forteller om i en dypere kontekst. Denne konteksten referer jeg til i oppgavens analysedel.

Samtlige informanter forteller at det bor flere gutter enn jenter på bofelleskapene. De fleste miljøarbeiderne har mest erfaring med enslige mindreårige gutter fra Afghanistan, noe som bekrefter de statistiske tallene jeg tidligere har presentert. Antall EM pr bofelleskap varier, men den største andelen som blir nevnt er 17 barn boende på en og samme tid. Dette opplevdes som en stor utfordring. Tallene står i kontrast til myndighetenes veiledende tall på 2-10 barn pr bofelleskap. Utdanningen til de ansatte varierer i stor grad, og at fra sosionomer, snekkere, lærere til ufaglærte er å finne på arbeidsplassene. Både kvinner og menn er representert, med en noe større andel kvinner. Videre fortelles det om stor variasjon i etnisitet hos miljøarbeiderne, og en av informantene forteller at dette var hennes første jobb i Norge. Miljøarbeiderne forteller om arbeidsplassenes retningslinjer og forklarer at det er visse punkter de er pliktet til å gå gjennom med barna. Hva disse punktene skal inneholde er imidlertid opp til hver enkel ansatt

Gjennomføring av intervjuene

Valg av sted for intervjuet kan virke inn på intervjuets kvalitet (Repstad 2007, 86) Med dette i bakhodet, lot jeg det bli opp til informantene selv hvor de ville bli intervjuet. Intervjuene ble foretatt på arbeidsplassen til to av informantene, på private grupperom på HiOA med fem informanter, på et bibliotek med to informanter og på en cafe med den siste. Flere av dem var naturligvis opptatt av å ha det privat og spurte meg om forslag til steder. For dem foreslo jeg grupperom på HiOA, mens de resterende kom med ønsker selv. Til tross for at jeg til tider

syntes det var ubehagelig å intervju på åpne, offentlige steder som biblioteker og cafeer var dette informantenes ønsker som jeg respekterte.

Å skape trygghet

Det er viktig å skape en god atmosfære hvor den intervjuede kan føle seg trygg, spesielt der temaene kan omfatte opplevelser og følelser. Dette kaller Kvale (1999) ”*en ømtålig balansegang mellom kunnskapsinnhenting og de etiske sidene ved den emosjonelle, menneskelige interaksjonen*” (Kvale 1999, 73). Jeg forsøkte å ivareta dette aspektet ved å bruke tid før intervjuet på å introdusere meg selv, fortelle om min bakgrunn som flyktning, småprate litt og til å gjennomgå temaer for intervjuet med intervjuguiden som utgangspunkt. I tillegg til dette spurte jeg på forhånd om informantene ønsket at jeg skulle ta med noe å drikke eller å spise. Til tross for at alle hadde fått informasjonsskriv i forkant tok jeg en gjennomgang av dette. Jeg gjentok og vektla at de på et hvert tidspunkt kunne trekke sitt samtykke, også etter at intervjuet var ferdig.

Båndopptaker

Før jeg startet intervjuet ba jeg også informantene om en muntlig tillatelse til å bruke båndopptaker. 9 av 10 informanter syntes dette var helt greit, og var forberedt på det på forhånd da det kom frem via informasjonsskrivet de hadde fått tidligere. Den ene informanten i gruppen EM, Hasan, ble likevel svært overasket når jeg spurte om samtykke til opptakeren da han ikke hadde lest informasjonsskrivet. Jeg brukte god tid på å forklare han at jeg skulle transkribere intervjuet med en gang vi var ferdige, og at opptaket da ville bli slettet. Han godkjente etter hvert at opptakeren skulle bli brukt, og sa at han stolte på meg. For å ivareta denne tillitten ga jeg han beskjed med en gang opptaket var slettet og intervjuet var transkribert.

En av hovedgrunnene til at jeg valgte å bruke båndopptaker var at jeg ville sikre meg å få med hele intervjuet, slik som Ryen (2002, 110) beskriver det. For meg var det viktig å få frem informantenes eget språk. Jeg reflekterte over at jeg ikke kunne ta det for gitt at alle informantene snakket flytende norsk. Ved å bruke båndopptakeren kunne jeg lettere transkribere språket deres direkte, og spole frem og tilbake dersom det var ord eller setninger jeg ikke forstod. Det var også viktig for meg å få frem pauser, trykk på ord, latter og eventuelt gråt.

Notater

Jacobsen (2010, 93-94) påpeker i likhet med Ryen (2002, 109-110) fordelene ved å bruke en båndopptaker, men forklarer også viktigheten med å bruke notater underveis. Etter at jeg foretok de tre første intervjuene der jeg både noterte og brukte båndopptaker, erfarte jeg at det ikke var en enkel sak og opptre som en interessert lytter, samtidig som at jeg bestreb meg på å ta gode notater. Jeg innså at dette ble et stressmoment, - både for meg og for informantene mine. En av dem spurte meg til og med om jeg kunne droppe notatene, da hun ble så ”forstyrret”. Ved de neste intervjuene tok jeg kun med båndopptakeren, og opplevde at det var lettere å holde fokus for begge parter. Jacobsen forklarer at notatblokk kan være greit i tilfelle noe går galt (Jacobsen 2010, 94). Da Hasan ble veldig skeptisk til båndopptakeren kjente jeg på følelsen av håpløshet, for å ikke ha tatt med notatblokken min. Hva om han bare sa nei? Ved senere anledninger gjorde jeg derfor nettopp det - jeg tok med notatblokken for sikkerhetsskyld.

Opplevelsen av å intervju

Å intervju viste seg å både være lett og utfordrende på samme tid. Lett ettersom de fleste informantene mine var svært engasjerte. Det lengste intervjuet varte i over 2 timer, og de ga meg utfyllende svar og fortalte tankevekkende, triste, morsomme og interessante historier. Flere av disse kommer jeg til å bære med meg for resten av livet. Jeg opplevde også den andre siden ved det: en av informantene fra gruppen EM virket til tider ganske distansert og holdt både det aktuelle temaet og meg som intervjuer mer på avstand. Jeg har tenk på om dette skyldes selve intervjusituasjonen eller om det er på grunn av at det kan være følelsesmessig tungt å gå inn på vanskelige temaer. Det er imidlertid vanskelig å vite.

Jeg opplevde det også utfordrende ettersom informantene mine var mer engasjerte i å fortelle meg historier som ikke var like relevante for min oppgave. De voksne var opptatt av å fortelle meg historier som var direkte knyttet til hvorfor jobben deres var utfordrende, samt hva de syntes var positivt eller negativt med arbeidet deres. Jeg opplevde at spesielt de enslige mindreårige hadde behov for å fortelle detaljert om visse hendelser i livene deres, spesielt om hendelser de synes var utfordrende når de kom til Norge. Hasan sa på et tidspunkt i fra, klart å tydelig: ”*Dette må du få med deg i oppgaven din. Dette må folk vite.*” Jeg følte en forpliktelse ovenfor han og de andre ungdommene om og følge historiene de valgte å fortelle meg. På grunn av dette kunne mange av spørsmålene jeg i utgangspunktet skulle stille bli litt mindre ”interessante” for informantene, og de ble besvart med korte setninger. Derfor fikk jeg mye

god informasjon, som dessverre ikke var like relevant for problemstillingen jeg i utgangspunktet startet med.

I tillegg til at vi sammen sporet av en del, var det spesielt en annen ting mange av informantene i begge gruppene hadde til felles. De fleste som ikke var etnisk norske var svært dyktige til å snakke norsk, selv om mange av de ikke hadde bodd her spesielt lenge. Jeg påpekte dette flere ganger, og fikk mange smil og ”takk” for det. Til tross for godt språk er det ikke alltid lett å oversette tanker man har i sitt hode, til et annet språk (Ryen 2002, 91). Dette var noe jeg hadde tenkt på allerede før jeg intervjuene fant sted, da jeg selv har erfart at det kan være vanskelig å oversette noe jeg tenker på mitt morsmål, til norsk. Var det noen sammenhenger jeg stusset litt over spurte jeg heller en gang for mye enn en gang for lite. Dette viser seg i intervjuet ved at jeg ved mange anledninger sier ”forsto jeg deg riktig i sted når..”, eller ”mener du at..” og ”betyr det...”. Ved å spørre på denne måten fikk jeg både bekreftet og avkrefte presiseringer om hva de egentlig mente med det da sa. Slik ble meningssammenhengene tydeliggjort for både dem og meg. I tillegg spurte jeg på slutten av hver intervju, om det var noe informantene ville tilføye.

Dette forteller jeg deg, siden jeg kjenner deg!

3 av informantene jeg intervjuet hadde jeg kjennskap til fra tidligere. Repstad (2007, 82) hevder at dette både kan gi fordeler og ulemper i en forskningssituasjon. Fordelen kan være at det gjør det lettere for dem å åpne seg for meg, og at det kan ha gjort dem mer presise i forhold til fakta med tanke på at jeg visste litt om dem fra tidligere. På en annen side kunne det også ha bidratt til at dette gjorde dem mer tilbøyelige til å svare etter det de kanskje trodde var mine standpunkter i forhold til tema de ble spurt om.

Selv opplevde jeg kjennskapen som noe positivt, og jeg fikk både inntrykk av og bekreftelse på dette fra de det gjaldt. Det skal sies at jeg har liten kontakt med de nevnte i dagliglivet, og historiene de fortalte meg hadde jeg stort sett ikke hørt tidligere. Bekreftelse på at det var positivt fikk jeg i form av enkelte setninger som: ”*Dette forteller jeg deg bare fordi det er deg*”, eller ”*Det er greit, siden det er deg*” osv. Det var dog ingen store forskjell på intervjuene med de kjente og de ukjente. Jeg opplevde at de fleste bestrebet seg på å gi så ærlige svar som mulig og å være reflekterende rundt det de ble stilt spørsmål om. 2 av de 3 jeg kjente hadde jeg dog de lengste intervjuene med, henholdsvis 2 timer og 3 minutter, og 2 timer og 17 minutter.

Transkribering

Jeg valgte å transkribere og anonymisere umiddelbart etter hvert intervju. Ved å transkribere med en gang tenkte jeg dette ville hjelpe meg til å forberede meg til det kommende intervju. På den andre siden kunne det også bidratt til at jeg gikk inn i neste intervju med et litt åpnere sinn.

”Det finnes én sannhet eller én virkelighet for respondenten, og at det er den forskeren skal få tilgang til gjennom intervjuet. Oppgaven blir da å gjengi eller representere den så riktig som mulig i rapporten” (Ryen 2002,144)

For å ta vare på informantenes sannheter og virkeligheter var jeg opptatt av å sitere informantenes utsagt direkte i transkriberingen. Til tross for at dette tok lang tid, var det viktig for meg å få med dynamikken i både mitt og i informantens språk. I tillegg ville jeg få frem gjentakelser av ord eller setninger, trykk på ord, stillhet og latter. Alle disse aspektene har blitt tatt med i oppgaven. For eksempel har stillhet blitt merket med (...), mens korte tenkepauser blir referert til som bindestreker. Latter har blitt satt inn i parentes, og trykk på ord har blitt uthevet med fet tekst. Ved å gjøre det på denne måten blir mine informanter mer ”levende” i teksten. Ved å tillegge dem en annen type uttale, eller ved å droppe gjentakelser av ord for eksempel, mister analysen for meg sin hensikt.

Flere etiske refleksjoner

Studie mitt aktualiserer ulike etiske problemstillinger. Noen av de har jeg allerede vært inne på. Et av de viktigste aspektene for min del har handlet om informantenes konfidensialitet i alle deler av prosjektet, fra start til slutt. Med andre ord gjelder det fra da kontakten med informantene ble oppnådd, til hvordan jeg registrerte navn og nummer og hvordan de enkelte personene har blitt presentert i sluttrapporten min. Eide (2005, 61) skriver at konfidensialitet som grunnprinsipp for etisk forsvarlig forskning og knytter det til flere forhold. For det første innebærer det kravet om anonymisering slik at informantene ikke under noen omstendigheter skal kunne bli gjenkjent når oppgaven presenteres. Hvem som helst kan ikke få innsyn i datamaterialet, og gjenbruk uten informanters tillatelse er høyest uakseptabelt. Derfor er det kun jeg og min veileder som har fått innsyn til mitt datamateriale.

Informanter har visse rettigheter ved all forskningsvirksomhet. Hva gjelder denne oppgaven ble formell godkjenning innhentet fra Datatilsynet. Dette innebærer at de har godkjent

opplegget når det gjelder registrering og oppbevaring av de innsamlede dataene, og at de har godkjent endringen i problemstillingen min (se vedlegg 1).

Deltagelse i prosjektet har selvsagt vært frivillig, noe som tilsier at informantene når som helst og under hele prosjektet kunne trekke seg fra deltakelse. Jeg har innhentet skriftlig samtykke fra samtlige deltakere, og alle fikk tilsendt et informasjonsskriv på forhånd som vi også gikk gjennom sammen før intervjuet ble foretatt (Se vedlegg 4 og 5). De fikk et løfte om konfidensialitet og en pekepinn på hvordan materialet skulle bli behandlet.

Alle informantene mine har vist meg stor tillit. Samtlige fikk valget om å lese transkribert intervju før jeg brukte det i oppgaven, kun en takket ja til dette. Alle ytret imidlertid ønske om å få lese oppgaven når den var ferdig, og har derfor fått tilsendt den på mail. Den viste tillitten har medført at jeg har vært svært varsom når det gjelder håndtering av opplysninger.

Både Repstad (2007, 158) og Eide (2005, 61) beskriver viktigheten av anonymisering. Hvor mange av de individuelle kjennetegnene ved informantene som kan utelates uten at forskningens troverdighet blir satt på prøve er et dilemma mellom konfidensialitet på den ene siden og krav til pålitelighet på den andre. Informantene mine ble gitt fiktive navn allerede da transkriberingen fant sted. Jeg har valgt å ikke gjengi spesifikke hendelser som kan gjøre dem gjenkjennelige og de enslige mindreåriges alder og utdanning blitt tatt bort. Der informantene har utenlandsk opprinnelse har jeg vist til for eksempel Afrika, Midt-Østen eller Europa. Spesifikke land har ikke blitt gjengitt, da dette kunne ført til at informantene ble gjenkjennbare. Der informantene er norske har jeg tatt en beslutning om å skrive at de er det. Jeg har vurdert det slik informantene på tross av dette ikke blir gjenkjennbare, i og med at jeg har anonymisert vekk andre aspekter. Dessuten er det flere nordmenn enn ikke-etnisk norske i Norge.

Når jeg henviser til miljøarbeidernes utdanning skiller jeg mellom *helse og sosialfaglig utdanning*, og *annen utdanning* da dette var relevant for oppgavens presentasjon. Jeg viser med andre ord ikke til spesifikke beskrivelser som for eksempel sosionom eller barnevernsarbeider. Da også alder viste seg å være vesentlig for oppgavens analyse har jeg referert til dette med runde tall der jeg har funnet dette relevant.

Det er et paradoks at presentasjonen av de individuelle trekkene/fremstillingene ved mine informanter er et forskningsetisk problem, i og med at studien nettopp er ute etter å tydeliggjøre mangfoldet av disse. Det unike ved hver informants fremstillinger skal være et

korrektiv til de ulike diskursene om hvem disse barna er og hvilke behov de har. I slike tilfeller har jeg tatt hensyn til hvert enkelt tilfelle, slik at detaljene i de ulike historiene som skulle presenteres ikke gikk på bekostning av informantenes anonymitet (Eide 2005, 63).

En annen etisk utfordring er også hvordan jeg presenterer mine informanter i oppgaven (ibid). Dette har vært en vesentlig del i arbeidet med min analyse. En viktig aspekt ved dette er at tolkningen av datamaterialet ikke skal virke negativt på informantenes selvforståelse. Jeg ser det derfor som uunnværlig å påpeke at de konfliktene og maktrelasjonene jeg har fremhevet fra mitt datamaterialet kan være langt unna den virkelighetsforståelsen hver enkelt informant har om seg selv, om sitt arbeid eller sin oppvekst som enslig mindreårig flyktning i bofelleskap. Det har vært nødvendig for meg å ha en viss avstand under tolkningen av datamaterialet, slik at forskningen ikke bare skulle bli gjentakelser slik Eide (2005, 64) beskriver det. Rollen min som forsker innebærer at jeg er ansvarlig for tolkningen i oppgaven min. Derfor har jeg vært påpasselig med å tydeliggjøre hva som er mitt eget perspektiv og hva som er informantenes egne forståelser av situasjonen. Jeg er klar over at dette ikke *løser* utfordringen med at jeg muligens tolker historiene på helt andre måter enn informantene selv gjør, men det er likevel med på å understreke at dette er *mine* egne tolkninger.

Å intervju folk i sårbare situasjoner

En undersøkelse innebærer som regel at vi bryter inn i privatsfæren til enkelt-individer. Dette kan i enkelte tilfeller stille oss overfor et etisk dilemma, nemlig at vi i ønsket om å kartlegge noe kan komme i skade for å krenke noen av dem vi undersøker (Jacobsen 2010, 31).

Enslige mindreårige flyktninger blir beskrevet som en spesielt sårbar og utsatt gruppe barn, med svært ulik bakgrunn og med individuelle historier. I forkant av denne forskningsprosessen reflekterte jeg mye rundt intervjuene jeg skulle foreta. Skulle jeg intervju barn som bodde i bofelleskap, eller skulle jeg intervju dem etter de hadde flyttet ut derfra? Av både etiske og praktiske årsaker valgte jeg det sistnevnte. For meg ville det føltes feil å intervju barn mens de stod ”midt i det”. Barn i en slik situasjon har andre ting å tenke på enn å svare på mine spørsmål. Praktisk sett ville det nok også vært relativt vanskelig å få tak i noen som ville stille til intervju.

Barna, eller ungdommene kan og være sårbare etter at de har flyttet ut fra bofelleskapene. Jeg

har derfor gjort mitt beste ved å stille åpne spørsmål, som på ingen måte skulle kunne oppfattes som krenkende eller sårende.

I noen tilfeller ville ikke informantene gå i dybden av det jeg spurte om. Dette gjelder to av de enslige mindreårige. Jeg lot være å spørre også, ettersom de ikke skulle presses til å fortelle meg mer enn hva de selv var komfortable med. Knudsen (1991) skriver at:

(...) Særlig i studier av barn løsrevet fra familie og andre alliansepartnere må vi tre varsomt frem. Vår oppgave er ikke å trenge gjennom hva som for oss synes å være fiksjoner, og dermed utsette personen for ytterligere tap. Således må vi akseptere at taushet kan være et større problem i vår egen jakt etter data enn for de unge selv (Knudsen 1991, 123, referert i Eide 2005, 56)

Med andre ord skal tausheten respekteres når den oppstår. For meg er det viktig å gi barna en stemme – og derfor har også valget falt på å bruke intervju som metodisk tilnærming. Jeg sitter med en følelse av at de enslige mindreårige har åpnet seg for meg og fortalt om det de hadde lyst til å fortelle om. Samtidig føler jeg at jeg har respektert deres taushet når den har oppstått, og ikke gravd for å berike mine egne data. Det ville heller ikke vært etisk riktig.

Nærhet til tema

Som forsker har jeg stor betydning for den kunnskapen som produseres i denne studien (Eide 2005, 58). Derfor er det viktig å gjøre rede for hvilket forhold jeg har til fenomenet jeg studerer. Da prosjektet tar utgangspunkt i et felt som står meg nært er det nokså åpenbart at jeg har tatt med meg et sett av verdier, holdninger og fortolkningsrammer inn i forskningsprosessen. På bakgrunn av dette har jeg under hele prosessen forsøkt å være bevisst og tydelig med meg selv på hvilket verdisyn og hvilke holdninger jeg har til det har studert.

Det blir feil å hevde at jeg har direkte erfaring med temaet jeg skriver om. Jeg har verken bodd i bofelleskap eller flyktet til Norge som enslig mindreårig, og jeg har aldri vært på flukt uten mine foreldre eller andre omsorgspersoner. Likevel kom jeg til Norge som flyktning, og er derfor kjent med hva det innebærer å være på flukt. Derfor vil jeg påstå at jeg har en spesiell tilknytning til feltet som fører med seg en kulturell kompetanse. Erfaringene mine har formet meg. Derfor gav de meg og et spesielt ståsted under hele innsamlingsperioden, fra da intervjuene ble foretatt og til tolkningen av datamaterialet mitt.

Å ha tilknytning til det en studerer kan gi både fordeler og ulemper. Det kan være positivt i den forstand at kunnskapen utvikles i relasjon til egne erfaringer. På den andre siden kan sterk

tilknytning til feltet føre til at motsetninger til egne erfaringer som kommer frem av datamaterialet kan bli oversett og at forskeren vanskeligere ser nyansene i datamaterialet. Slik vil egne erfaringer bidra til å bekrefte tolkningen forskeren allerede hadde fra før (Eide 2005, 58). Før intervjuene ble foretatt var jeg klar og tydelig ovenfor meg selv på at disse intervjuene overhodet ikke skulle handle om meg. Jeg fortalte derfor kun kort om min bakgrunn i innledningsfasen av intervjuet da jeg fant dette relevant. Det ble derfor ikke et tema i den videre samtalen. Jeg fikk følelsen av at informantene mine ble lettet da de ble opplyst om at jeg kom til Norge som flyktning selv. Spesielt de enslige mindreårige virket mer tilpass med situasjonen og viste glede (på en fin måte) over at jeg hadde vært gjennom noe av det samme. Dette ble gjerne uttrykt gjennom smil eller ved at de senket skuldrene.

Under intervjuene ble en av fallgruvene for min del at jeg ble litt overengasjert, om jeg kan si det slik. Jeg ble så revet med av informantenes historier at jeg til slutt endte opp med å endre problemstillingen min. Til tross for at jeg fikk mye informasjon som jeg anser som svært nyttig er det ikke til å legge skjul på at min kjennskap til temaet bidro til dette overengasjementet. I det videre arbeidet har jeg derfor vært bevist på at nærheten i intervjusituasjonene ikke skulle være et hinder for avstand i analysedelen. Jeg har derfor forsøkt å se både barna og de voksnes forståelser fra ulike sider, og ikke ta noens parti. Jeg vil og tørre å påstå at min nærhet til feltet har ført til at jeg lettere kunne sette meg inn i både barnas og miljøarbeidernes ståsted.

Organisering av datamaterialet

Når jeg satt igjen med 10 transkriberte intervjuer hadde jeg 275 sider rådata. Jeg ble litt overveldet av alle disse arkene, som til sammen utgjorde en hel svær bok. Hvor skulle jeg begynne? Det finnes svært mange måter å analysere kvalitative data (Jacobsen 2010, 125). Jacobsen presenterer 6 punkter i dette arbeidet (ibid 130-137), som jeg til dels har fulgt.

Det første jeg gjorde var å lese gjennom alle intervjuene gjentatte ganger. Deretter forsøkte jeg å forenkle og strukturere hver enkelt tekst, ved at jeg markerte de viktigste hovedpoengene som hver enkelt informant tok opp, slik Jacobsen (2010, 130) beskriver det. Jeg satt fremdeles igjen med en god del markerte sider. Det var vanskelig å skille mellom det viktige, og det ikke fullt så viktige innholdet. Jeg lagde kategorier ut av de poengene og historiene som gav utfyllende beskrivelser av de enslige mindreårige ved å markere med ulike farger i teksten. Slik så jeg hvilke temaer som tilhørte de samme kategoriene, samtidig som

jeg kunne gå tilbake å se i hvilken sammenheng informantene hadde sagt det de hadde sagt.

Ettersom jeg intervjuet to grupper, valgte jeg å telle hvor mange ganger de ulike temaene som var relevante hadde blitt nevnt i hver av gruppene. De viktigste (og mest relevante) kategoriene har blitt sammenliknet, og jeg har lett etter likheter og forskjeller ved dem. Da jeg omsider var ferdig med dette, måtte jeg fylle kategoriene med innhold, altså dra ut sitater som viser til hva de ulike informantene sa om de ulike temaene. Disse har blitt med videre i oppgavens analyse og drøfting.

Validitet og reliabilitet

Malterud (2003, 22) beskriver validitet som gyldighet. Det vil si hva forskeren har funnet ut og hvilken overførbarhet disse funnene har. Det skilles mellom intern og ekstern validitet, der førstnevnte kartlegger hvor godt man har målt det som skulle måles. Ekstern validitet sikter til hvorvidt årsakssammenhenger også holder i andre settinger (Ryen 2002, 179). Videre er det viktig at oppgaven har en rød tråd, som viser sammenheng mellom problemstilling, teorier, metoder og data som blir presentert (Malterud 2003, 25).

For å sikre validiteten i oppgaven har jeg fulgt utvalgskriteriene mine (variasjon i kjønn ble brukt så godt det lot seg gjøre). For å unngå misforståelser er det også viktig å påpeke at ikke alle voksne og barn tilhørte det samme bofelleskapet. To barn og to voksne tilhørte samme bofelleskap. Hadde jeg intervjuet ti personer fra samme bofelleskap ville det vært et bedre utgangspunkt for oppgavens analyse. Slik ble det dessverre ikke. Oppgaven min belyser derfor liknende erfaringer omkring samme tema, men fra til dels ulike steder eller kontekster.

Jeg understreker igjen at jeg ikke tar stilling til om verken barna eller miljøarbeiderne snakker ”sant” eller ikke. Den kunnskapen som kommer fram i intervjuene påvirkes av de forventninger informantene har til det å fortelle om sine opplevelser av og bo og av å jobbe i et bofelleskap. De enslige mindreårige kan for eksempel ha et ønske om å fremstille seg i et ”bedre lys” enn nødvendig, mens miljøarbeiderne kan ha et ønske om å sette ting på spissen. Dette er ikke noe jeg skal ta stilling til i min besvarelse. Jeg vil kun gjengi informantenes egne historier.

Jeg er klar over at antallet informanter gir et begrenset empirisk utvalg. Dette begrenser likevel ikke informantenes *egne* fremstillinger. På bakgrunn av dette vil ikke denne oppgaven

kunne være generaliserende og overførbar, men overførbarhet og generalisering var ikke noe jeg var ute etter i dette prosjektet. Jeg ville få frem subjektive, nyanserte beskrivelser av enslige mindreårige, fra ulike aspekter.

Reliabilitet viser datamaterialets pålitelighet, og i hvilken grad man kan forvente samme resultat dersom en annen forsker hadde analysert datamaterialet på nytt (Jacobsen 2010, 53). Intervjuene er transkribert med direktesitert språk, og slik sett kan man tenke seg at enhver annen forsker hadde fått det samme materialet som jeg satt igjen med, dersom de hadde gjort det på samme måte. Jeg mener likevel at en forsker uansett vil sitte igjen med ulike resultater ved å benytte seg av kvalitativ metode, ettersom forskeren selv velger ut spørsmålene som skal stilles, påvirker intervjusituasjonen og velger ut temaene han eller hun finner mest relevante.

Ettersom transkribert datamateriale utgjorde 275 sider, analyserte jeg kun enkelte utdrag fra teksten. Jeg valgte ut utdrag av temaer som var gjennomgående i intervjuene, og det er disse som vil bli representert underveis. Som følge av dette er det vesentlig å påpeke at analysen min ikke gir et helhetlig bilde av tekstmaterialet, kun deler av det. Jeg kan heller ikke fornekte at jeg kan ha filtrert bort informasjon andre ville ha vektlagt i arbeid med analysen av materialet.

Kapittel 5 – Analyse

Fremgangsmåte

Neumann (2001, 143) skriver om diskursenes effekter. Ved at diskursene stadig gjentar spesifikke representasjoner av handlinger, ting og identiteter dannes beskrivelser som antyder selvfølgelighet. For at ikke andre representasjoner skal true denne selvfølgeligheten, og for at elementene skal forbli usynlige, må en diskurs gjenta beskrivelsene sine. På bakgrunn av dette har jeg valgt å ta for meg temaer som var gjentakende, samt representasjoner som fremstiltes som ”selvfølgeligheter”, da disse fastlåser betydningen av hvem de enslig mindreårige *er*. Temaene er samfunnsrelevante, og speiler også den offentlige diskursen representert i samfunnet generelt. For å gjøre sitatene tydeligere for leseren har jeg brukt vanlig skrift der informantene selv snakker, og kursiv der de siterer andre, eller der det er sitater i sitatene.

De to informantgruppene mine omtalte mange av de samme temaene, men ofte med ulike representasjoner av ting, handlinger og identiteter. Miljøarbeiderne ga overveiende negative beskrivelser av barna, mens de enslige mindreårige stort sett ga positive skildringer av seg selv og av livet i bofelleskapene. I analysen vil jeg komme med konkrete eksempler på hvordan to ulike diskurser (som omhandler samme tema) konkurrerer om å fastlåse forskjellige virkelighetsoppfatninger – for å gjøre nettopp disse gjeldende. Jeg må presisere at mange av temaene kunne blitt plassert under flere av overskriftene. Temaene går på kryss og tvers av hverandre og det har derfor til tider vært krevende å plassere de ulike sitatene. Jeg vil analysere overskriftene hver for seg. Deretter vil jeg drøfte implikasjonene av disse i oppgavens siste kapittel, avslutning.

Religiøst merkede barn

Jo fler de var, jo vanskeligere var det

I samtlige intervjuer med miljøarbeiderne identifiseres barna som ”de muslimske barna”, men i varierende grad. Barn med andre religiøse tilhørigheter som for eksempel kristendom og hinduisme nevnes så vidt og kun i sammenheng med at informantene forklarer at det ”finnes noen av de også”. Barn med muslimsk tro omtales både direkte og indirekte, og spesielt i forbindelse med diskusjoner om kjønnsroller, kvinnesyn og holdninger. Særlig her er det overveiende negativt ladede beskrivelser som er fremtredende.

Setninger som ”vi nådde ikke fram”, ”etter hvert som det kom flere og flere var det en skremmende utvikling”, og ”det var lettere jo færre de var” er eksempler på dette. Disse beskrivelsene gir direkte uttrykk for at det er vanskelig å ”takle” flere barn med muslimsk tro samtidig. Folk flest vil nok hevde at det er vanskelig å håndtere flere barn om gangen - uavhengig av religion. Jo flere de er, jo vanskeligere er det. I sitatene ovenfor er imidlertid konteksten viktig – det tales om *muslimske* barn og ikke om barn generelt. Disse beskrivelsene bidrar til å fremstille enslige mindreårige som uvanlige barn, og som religiøst merkede barn.

EMs holdninger til kjønnsroller, kvinnesyn og til den norske kulturen ble på et eller annet vis tatt opp av alle miljøarbeiderne. I denne sammenhengen refererte de voksne ofte til de ”muslimske guttene” når de viste til ulike hendelser og problemstillinger. Et eksempel på dette finner vi i intervjuet med Guro. Vi snakker om likestilling, og hun forteller at de bevist jobbet med å lære barna om nettopp det på bofelleskapene. De afghanske guttene var i den sammenhengen vanskelig å nå frem til. Hun påpeker at flesteparten var muslimer, og at utfordringen spesielt var knyttet til disse barna. Hun forklarer det slik:

Det var utfordrende å nå frem til kanskje **spesielt** muslimer. Og det - det er veldig vondt å si det. Og vi snakket veldig mye om det vi som jobba der, for vi så det jo som... En kollega av meg sa: *Jeg blir nesten rasist av å jobbe her, jeg!* Fordi vi hadde så mye negative erfaringer der. Som gikk på holdninger (Guro, miljøarbeider).

Gjennom uttalelser som ”fordi vi hadde så mye negative erfaringer der” fastslår miljøarbeideren indirekte at de har få positive erfaringer med guttene når det gjelder deres holdninger. Hun bruker ordet ”vi” når hun sier at dette er noe som blir tatt opp på arbeidsplassen ofte. Sitatet viser til at det er felles enighet blant kollegaene om at dette er vanskelig å håndtere. Videre informeres det og om kollegaen som hevdet at han/hun nesten ble rasist av å jobbe der. Dette er en svært sterk uttalelse som kan være en indikasjon på hvor ille de oppfatter guttenes holdninger, at miljøarbeiderne har store problemer med å forholde seg til de enslige mindreårige, eller at de er så u håndterbare at personale danner seg rasistiske holdninger på bakgrunn av dette. Det kan og sees som en påminnelse om at barna og personalet har svært ulike syn. Informanten forsøker å rettferdiggjøre utsagnet og starter setningen med ”det er veldig vondt å si det”. Det kan tyde på at hun skulle ønske det ikke var sånn, men at det det *er* sånn. Hun fremstiller det ikke som et synspunkt, men et

faktum.

Dere må ikke løpe etter dem!

Miljøarbeiderne påpeker og at ”aggressiv kjønnsdeling” var ”mest synlig hos muslimene”, at mange av guttene ”nektet å håndhilse på jenter” og at de ”slet med å behandle det andre kjønn med respekt”. Disse beskrivelsene, eller momentene, er blant annet med på å fremstille EM som krevende eller utfordrende barn. Som jeg har skrevet i teorikapittelet får tegnene betydning ved å bli sidestilt med andre tegn. Ved slike gjentagende og overveiende, negativt ladede fremstillinger knyttet til enslige mindreårige gutter fremstår de ikke bare som vanskelige, men vanskelige på grunn av sin religion. Under intervjuet med Guro snakker vi og om guttenes syn på norske kjærester. Hun forteller meg dette:

Jeg har selv vært sammen med en muslim fra Afghanistan uten problemer. Jeg har en datter - som jeg absolutt før jeg jobbet her oppmuntra til at *du må ikke tro på alt*, og så videre. Men etter å ha sett hva den guttegjengen utviklet seg til, og etter å ha sett den dobbeltmoralen med hvor haram (skam) det var egentlig - å se jenter. De skulle ikke gjøre sånn og de skulle ikke gjøre sånn og sånn. Og jentene i klassene deres var *horer, fordi de kledde seg sånn*. Det var skremmende og se. Og etter å ha jobba der så ville jeg aldri ha oppmuntret datteren min til å verken ha forhold, eller til å ha nære vennskap...Med ja. Kanskje spesielt muslimer (Guro – miljøarbeider).

Sitatet kan tolkes som at kvinnen har endret sine tanker og holdninger om muslimer etter å ha jobbet på bofelleskapet. Utsagnet fremstiller de muslimske, enslige mindreårige som svært dobbeltmoraliske barn med et negativt kvinnesyn. De fremstilles som gutter som ser ned på norske jenter og som barn norske jenter ikke bør omgås. Når jeg snakker med de enslige mindreårige guttene fremstiller de seg selv på en helt annen måte. Flere av ungdommene forklarer at det var merkelig å se jenter i situasjoner de ikke var vant til fra hjemlandet sitt i starten, men at dette er noe de synes er normalt i dag. Det vises blant annet i setninger som ”Det var ikke sånn der jeg kom fra, men her er det jo sånn. Det er normalt”, ”Det er jo sånn det er her. Det er vanlig” og ”Det er det som er vanlig her”. Hasan ler godt når jeg spør han om hva de lærte om gutter og jenter mens han bodde i bofelleskap:

Eh.. Det jeg kan huske er faktisk da jeg kom den **første** sommeren i Norge, før det ble sommer. Da vi ikke kunne snakke eller noen ting. Vi snakket gjennom tolk. Alle hadde egne tolker fra forskjellige land. Sikkert fem tolker - Stoor plass. Så snakket de om sommeren. En som tolket til oss - en dame tolket til oss. Hun sa: *Du skjønner at når det er sommer, jentene går med **undertøy** og det der. Så dere må ikke løpe etter dem.* (Ler masse) Og det husker jeg veeldig godt (Ler masse). Og... Jeg! Jeg

bare satt å så. Jeg satt stille. Inni meg lo jeg som faen. Jeg kunne jo ikke le - alle var der. Også sa de at her sykler jentene. De bader og sånne ting. For meg var det nytt og høre **den gangen**. Jeg syntes det var **veldig morsomt** (Hasan – enslig mindreårig).

Han blir rød i kinnene, rister på hodet og sukker oppgitt. Med non-verbal kommunikasjon (latter) og trykk på ordene ”første”, ”undertøy”, ”den gangen” og ”veldig morsomt” kan det tolkes som at han indirekte forteller at det en gang virket underlig at jenter skulle gå i undertøy, men at han ikke synes dette er rart i dag. Utsagnet fremstiller han som en ydmyk gutt, som ler av tidlige holdninger – fordi de er forandret i dag. Diskursivt kan det forstås som at det som tidligere var *momenter* for ham, har blitt til *elementer* og havnet i det *diskursive felt*. Han utfordrer miljøarbeidernes diskurs som kan tolkes som en fremstilling om at guttene er kvinnefiendtlige. Når jeg spør Hasan om han er enig i det han lærte om gutter og jenter på bofelleskapet svarer han følgende: ”Ja. Hvordan vi skulle forholde oss til norske jenter. Og hvordan det er her. Ei jente og en gutt.. Hvordan dem kan forbedre forholdet sitt. Det har jeg faktisk lært der.” Makeen svarer også at han er ”enig i det”. Dette står i kontrast til det miljøarbeiderne forteller om, og viser gutter som er enige i det de voksne har forsøkt å lære dem.

Det er ikke bare guttenes syn på jenter som tas opp i intervjuene. Hasan forteller meg lattermildt om en hendelse i svømmehallen (jfr. kapittelet hverdagskunnskap). Jeg spør om han synes det var rart å plutselig se jenter i bikini eller badedrakt, ettersom han tidligere i intervjuet ga uttrykk for at dette var noe han ikke var vant til fra hjemlandet. Hasan forteller at han synes det var underligere å måtte forholde seg til nakne gutter som skulle dusje sammen i svømmehallen, enn å måtte forholde seg til lett-kledde jenter:

Det jeg ikke var vant til var etter vi har svømt ferdig. Også de andre guttene, de dusja ferdig. Og gikk. Det var meg og en til Afghaner. Og noen nordmenn. De dusjet uten noe på seg! Så jeg gikk hjem uten å dusje (Ler) (Hasan, enslig mindreårig).

At han ikke var vant til å være blandt nakne gutter uttrykkes tre ganger i sitatet. For det første sier han det rett ut – ”Men det jeg ikke var vant til”. Videre konstaterer han at han dro hjem uten å dusje. Til slutt viser informanten også med latter at dette var noe han synes var veldig sært. Dette kan tolkes som en indikasjon på at EM har et annet forhold til nakenhet enn det som forventes av ungdom, og ikke bare i forhold til det andre kjønn. Det kan og tolkes som at EM ikke er noe annerledes enn norske ungdommer generelt. I artikkelen *Elever nekter å dusje*

etter gymtimen (2012) på tv2 sine nettsider kommer det frem at norske skolelever finner det unaturlig å være nakne foran hverandre etter gymtimene. Utsagnet settes i sammenheng med kroppspress og urealistiske idealer til hvordan kroppene våre bør se ut. Hasan sitt syn på nakenhet kan og ha vært påvirket av ulike faktorer, og *trenger* dermed ikke være et resultat av hans kultur eller religion. Ettersom både Hasan og andre informanter forteller om tidligere holdninger til intimitet og seksualitet med latter og ironi, som noe som har ”forandret seg”, kan det og tyde på at kulturelle eller religiøse aspekter *var* årsaken til de tidligere holdningene.

Hvorfor har du en norsk kjæreste som ikke er muslim?

Under mange av intervjuene tar miljøarbeiderne opp guttenes forhold til norske jenter, gjerne i sammenheng med at guttene ikke ville, eller kunne være sammen med norske jenter. Sana påpeker for eksempel at dersom en av guttene hadde norsk kjæreste, ble han sett ned på av de andre, både fordi hun var norsk, fordi hun var ikke-muslim og kledde seg deretter. Hun referer til guttenes uttalelser slik:

Hvorfor? Du er jo muslim? Hvorfor har du en norsk kjæreste som ikke er muslim? Først og fremst er det en Norsk, også ikke muslimsk... Hun har ikke hijab, hun går med tights og sånn, ikke sant (Sana – miljøarbeider).

Miljøarbeideren forteller at det ble oppfattet som ”haram å ha norsk kjæreste”. Dette er en indikasjon på at guttene havner i situasjoner der de må forholde seg til to ytterpunkter. De må forholde seg til miljøarbeiderne som forsøker å fortelle dem at det er greit å ha norske kjæresten på den ene siden, og til de andre guttenes meninger om at det er ”haram” på den andre. Diskursivt kan vi si at guttene ikke bare havner i diskursive kamper med de voksne, men også med hverandre.

Historier om at guttene ikke skulle og ikke ville ha norske kjæresten var noe som gikk igjen blant de voksne. En annen forklarer det slik: ”Norske jenter skulle de liksom bare tulle rundt med. Men de kunne aldri gifte seg med en”. Momentet ”tulle rundt” står i en posisjon til de andre tegnene, som fremstiller de enslige mindreårige som fordomsfulle gutter, som ikke godtar norske jenter. Gutter med holdninger som: *hvis hun ikke er som oss, er hun ikke god nok*. I intervjuet med en av guttene, Lirim, forteller han at barna ikke snakket så mye om gutter og jenter med miljøarbeiderne, men at guttene på bofelleskapene diskuterte mye seg i mellom. Diskusjonene dreide seg gjerne om hvordan konene deres skulle være, og han forteller meg at

enkelte ville ha koner fra det landet de selv er fra:

(...) Men ja.. Vi diskuterte ofte hvordan kona di skulle være. Pakistaneren for eksempel skulle gifte seg med en fra Pakistan. For han var redd for at hvis han skulle gifte seg med en norsk så ville hun skille seg. Ikke sant. Og det ikke et varig forhold, ikke sant. Så han ville ha en kone fra Pakistan (Lirim, enslig mindreårig).

Dette kan tolkes som bekreftelse på miljøarbeidernes fremstillinger om at norske jenter ikke er gode nok. Momentet ”redd” kan imidlertid også tolkes som en sterk redsel for å bli forlatt, eller som et ønske om fortsettelse av en tradisjon som på mange måter står i motsetning til norsk skilsmissepraksis. Slik sett fremstiller sitatet de enslige mindreårige som gutter som trenger stabilitet, nærhet og faste rammer.

Alle barna jeg intervjuet ble spurt om de fikk seg kjæresten i bofelleskapene. Fahra sa nei, mens alle guttene var raskt ute med å legge ut om kjærestene de hadde, eller hadde hatt mens de bodde der. To av dem refererte til de som ”norske kjæresten”. Når jeg snakker med Hasan forteller han at han ikke fikk lov til å ta med seg kjæresten inn på bofelleskapet i starten:

Første gangen fikk jeg ikke lov til å ha henne med meg hjemme. Første gangen også smuglet jeg henne ganske mye fra vinduet (Ler). På natta. Og andre gangen så måtte jeg ringte til sjefen. Jeg sa til henne *du skjønner at det går ikke, jeg må forholde meg til henne*. Så sa hun *greit*. For vi hadde egentlig ikke lov å ha folk hjemme. Etter at hun fikk vite det informerte hun de andre, *han skal henge med kjæresten sin her*. Da var det ikke noe problem. Det ble sent på kvelden så banket de på døra. *Nå må hun hjem*. Så sa jeg *nei hun skal være her og sove*. Så sa de *nei hun må hjem!* Så sa jeg *nei. Hun skal være her. Jeg snakket med sjefen*. Så ringte sjefen til meg: *Nei du skjønner at avtalen var hun skulle være her på dagen, ikke på natta*. Hun sa *nei hun har sitt hjem. Hun kan ikke være der hele dagen og hele natta*. Jeg sa *nei hun skal være her!* (Ler) (Hasan, enslig mindreårig).

Jeg spør Hasan om dette er noe han er vant til fra hjemlandet sitt, og han svarer:

Nei. Der må du gifte deg først. Men her er det jo ikke sånn. Jeg behøvde henne. Jeg trengte og prate med henne og sånn. Forbedre språket mitt og lære hva hun mener. Det fikk jeg lite tid til. For jeg fikk ikke lov i starten men etter hvert smuglet jeg henne inn så da ble det lettere (Ler). Og til og med når vi satt og så på tv da. Når vi satt å så på tv og jeg skulle kysse henne så sa de det, da sa de *ikke her! Dere må ikke gjøre det her*” (Hasan – enslig mindreårig).

Mens de voksne har fokus på barnas negative holdninger, og meninger som strider i mot ”det norske”, viser de muslimske guttene et annet bilde. Sitatene ovenfor viser en gutt som er

sårbar: En gutt som søker språklig stimulering, kommunikasjon og nærhet – med en norsk jente. Det viser en gutt som prøver å bli vant til den norske kulturen der det er vanlig at jenter og gutter skal få være sammen og der det er vanlig å kysse hverandre i det offentlige rom. De to første setningene i sitatet er et godt eksempel på at Hasan er innforstått med at praksisen rundt dette er annerledes i Norge i forhold til hans hjemland. At barn som er over 16 år skal kunne overnatte hos hverandre er så klart ikke en selvfølge for alle foresatte i Norge. At dette er ”vanlig” er imidlertid et inntrykk det ser ut til at både Hasan og Makeen har fått.

Makeen forteller nemlig også at han fikk seg norsk kjæreste. Han ville imidlertid ikke innlede et forhold til henne ettersom han ikke fikk lov å ha overnattingsbesøk av de voksne. Han forteller: ”Så vi likte hverandre men jeg sa... *vi må vente*. Helt til at jeg flyttet ut. Også ble vi sammen og ja”. Å forholde seg til to kulturer som er så ulike, både hva gjelder intimitet, seksualitet og samliv kan oppfattes forvirrende. Sitatet til Hasan sier og en del om ambivalensen hos personale. At gutten ikke fikk lov til å ha besøk i starten og at han fikk forbud mot å kysse mens andre kunne se det, står i kontrast til ”norske regler” om hvordan et kjærestepar skal kunne oppføre seg – både privat og offentlig. Dette er en indikasjon på at personale strever med sine egne holdninger i forsøket på å gjøre barna kjent med den norske kulturen. På den ene siden lærer de barna den i teorien, men på den andre siden lar de ikke de enslige mindreårige utøve den i praksis.

Adnan forteller om en ”norsk jente med utenlandsk bakgrunn” som han var ”sammen med”, men går aldri nærmere inn på om han hadde henne med inn på bofelleskapene eller ikke. Den siste gutten, Lirim, forteller om en kjæreste som kom fra samme land som ham. Til tross for at han fikk lov til å ha besøk på bofelleskapet, ville han ikke ta henne med dit. Jeg spør hvorfor og han svarer at han ”ikke følte for det”. Sitatet kan tolkes som et uttrykk for skam over å bo i bofelleskap, eller rett og slett som at han ikke følte for det.

Under intervjuet med Sana forteller miljøarbeideren at overnatting ikke var tillat på deres bofelleskap heller. De møtte likevel motstand i møte dette - av både barna selv og av etnisk norske foreldre. Det ble særlig problematisk da en 15 år gammel gutt begynte å ”stikke av hjemmefra” for å tilbringe natten sammen med sin norske kjæreste:

Nei. Men det som.. - akkurat den saken med overnattingsbesøk var at en av våre gutter hadde en norsk kjæreste som kom fra en familie.. Hun var **femten år**. Jeg syntes det var **veldig** rart (rister på hodet). Hun kom fra en familie der hun fikk lov til å ha overnattingsbesøk. Så gutten vår han av og til bare tok toget til Oslo. Også liksom..

På.. Han fikk ikke lov av oss til å overnatte, han fikk lov til å besøke henne og komme tilbake. Men han kom ikke tilbake (Sana –miljøarbeider).

Det er relevant å påpeke at Sana har utenlandsk bakgrunn og at hennes første jobb i Norge var på dette bofelleskapet. Hun forklarer at situasjonen etter hvert ble et ”stort problem”. Problemet hun referer til kan både gjelde den enslige mindreårige gutten som ”stikker av” og hennes forsøk på å fortolke bofelleskapets normer og regler til ham. Det kan og tenkes at informanten referer til den norske moren som ikke deler samme syn på overnatting som bofelleskapets regler viser til – regler som hun bekrefter at hun er enig i ved å si ”jeg synes det er **veldig** rart (at moren tillot det, mine ord)”. Å stå i spenningsfeltet mellom ulike holdninger til overnatting samtidig som man forsøker å videreformidle noe til de enslige mindreårige byr med andre ord på ulike vanskeligheter. Hun referer til det slik:

Så det er ikke alltid lett å ... Vi generaliserer liksom norsk kultur. Men det kan være veldig enkelt forskjeller - som gjør at å jobbe i bofelleskap med enslige mindreårige blir utfordrende, da (Sana – miljøarbeider).

Informanten tilføyer at personalet forsøkte å involvere den norske moren, men at hun ikke ønsket noe samarbeid. Moren fastslo i stedet at hun bestemte over sin egen datter. Dette viser at den norske kulturen er svært nyansert, - det finnes ingen fasit. Grensen for hvor ”den norske kulturen” starter og slutter er vanskelig å se på grunn av dens indre variasjon og endringer. Det er *flytende områder* også blant nordmenn, som gjør det ekstra vanskelig for foreldre, foresatte og ungdommene selv.

Intimitet og romantiske historier blir tatt opp av flere. En miljøarbeider forteller at hun måtte forklare guttene at ”nærkontakt er vanlig i Norge”. Hun måtte fortelle dem at ”det er helt vanlig at jentene i klassen for eksempel gir deg en klem eller sitter på fanget ditt”. Dette sitatet bekrefter at det er forskjellige oppfatninger om og praksiser for intimitet.

Miljøarbeideren og gutten hun referer til har to ulike syn på dette. Det kan det fort bli misforståelser av. I intervju med Sana gjengir hun for eksempel en historie om en av guttene som blir forelsket i en fra personalet. Hun forteller at han ”hadde tanker om, og drømte om henne”, og at det etter hvert utviklet seg til en meget anstrengende situasjon:

Han tok hennes skjerf hvis det lå på sofaen. Tok skjerfet og luktet på det og sånn. Ikke sant. Det var fantasy for han. Jeg **ser** det, men så blir jeg usikker på hvordan jeg skal **takle** det. Også mente jeg .. Jeg mener at hun jenta ikke var veldig flink til å sette

grenser - på at *jeg jobber her, og jeg er over deg* på en måte. Hun var veldig sånn.. - veldig avslappet. Hvis vi ser på film så sitter hun sånn, også kan gutten sette seg der også masserer hun han. Og sånne ting (Sana, miljøarbeider).

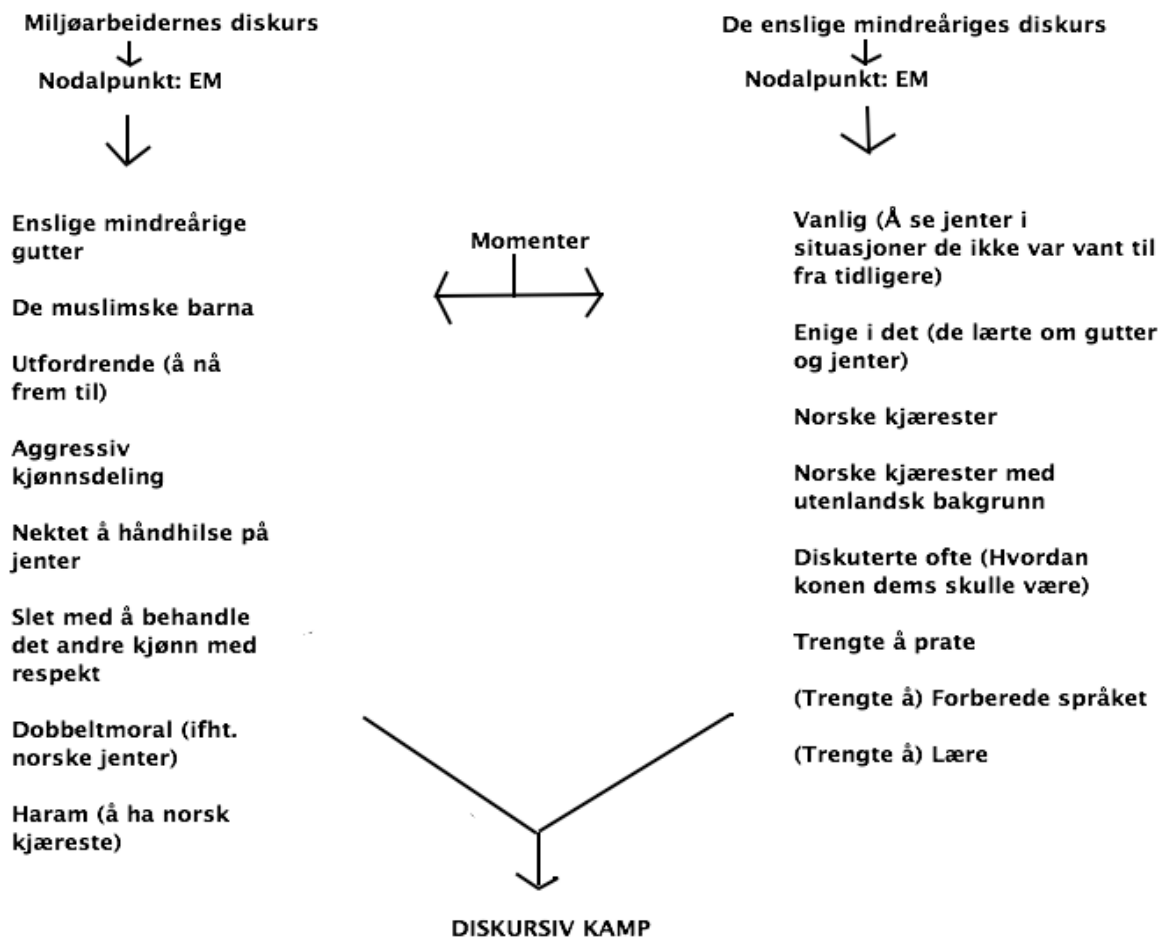
Hun forteller at kollegaen hennes var veldig ubevist på hvordan kroppsspråket gjorde det vanskeligere for gutten å komme ut av denne fantasien. Situasjonen ble tatt opp med ledelsen. Kollegaen ble nesten flyttet over til et annet bofelleskap og Sana forteller at gutten etter hvert begynte å skade seg selv, fordi han ikke fikk lov til å ”date henne”. Hun forteller at han ”knuste alt i huset”. Dette kan tolkes som om den enslige mindreårige er en aggressiv gutt. En kan også tenke seg at han er sint eller såret. Det viser en gutt som trodde han hadde funnet trygghet og nærhet med en jente som viste seg å ikke gjengjelde disse følelsene. Samtidig forteller sitatet oss at kollegaen og gutten ser på intimitet på to ganske ulike måter. Det som oppfattes som uskyldig nærhet for kollegaen, viser seg å være romantiske tegn fra guttens side. Sanas egne holdninger til nærhet kommer også frem av sitatet. Ved å si ”hun var veldig sånn.. - veldig avslappet” fremmer hun egne holdninger om at hun selv er uenig i slik kroppskontakt på jobben. Dette er også en indikasjon på hvordan ulike syn på arbeidsplassen utfolder seg i arbeid med de enslige mindreårige.

Problemstillinger som miljøarbeiderne står ovenfor med de muslimske guttene nevnes hyppig. Interessant nok nevnes jenter i svært liten grad når det snakkes om religiøse vanskeligheter. Kun ved en anledning er dette tilfelle:

Hijab kan også være en stor utfordring med tanke på hvilke fordommer du kan møte. For eksempel jobbe mye med å hjelpe ungdommen med å søke jobb. Noen jobber krever at du må gå i bukse, og kanskje ikke ja.. Jobbuniformen da til en butikkansatt. Hvor det krever at du må gå i bukse. Så største utfordringen er det spenningsfeltet om hvordan de kan få det best mulig i Norge. Og deres identitet, og deres religion (Sara – miljøarbeider).

I miljøarbeidernes diskurs fremstilles kun hijab som en ”utfordring”. At de hadde lite å si om jentene indikerer at miljøarbeiderne ikke opplever religiøse vanskeligheter med disse i like stor grad som med guttene. Likevel er det viktig å påpeke at samtlige informerte om at de hadde jobbet minst med jenter, i og med at det er få jenter på bofelleskap.

Diskursiv oppsummering av religiøst merkede barn

Miljøarbeidernes diskurs om muslimske enslige mindreårige er negativt ladet. Det er i hovedsak de enslige mindreårige guttene som omtales. Vi ser at *momentene* som for eksempel ”utfordrende”, ”aggressiv kjønnsdeling” og ”dobbeltmoral” har negativ karakteristika og at *nodalpunktet* EM farges av disse. Ut fra sitatene kan barna tolkes som uvanlige barn, som miljøarbeiderne har få gode erfaringer med, spesielt hva gjelder guttenes holdninger til blant annet kjønnsroller, kvinnesyn og holdninger til den norske kulturen. De kan tolkes som barn som er uhandterbare og at dette er et faktum mange av de voksne sier seg enige i. *Momentene* fremstiller dem som gutter med negative kvinnesyn, som norske jenter bør unngå. Deres syn på intimitet og kjærighet blir referert til i negativ forstand.

I den mye omtalte islam-debatten, som særlig har vært fremtredende den siste tiden, er det heller ikke til å unngå å finne overveiende negativt ladede diskusjoner, avisforsider og leserinnlegg, som viser til islam og muslimer i negativ forstand. Muslimer blir gjerne fremstilt

som et religiøst enhetlig felleskap, der alle er like (jfr teorikapittelet). Vi ser og hører sjeldent slike entydige beskrivelser av andre religiøse grupper. Dette speiler seg og i stor grad i miljøarbeidernes diskurs. *Momentene* er videre knyttet til vanskeligheter i arbeidet med EM. Slikt sett speiler disse seg i den offentlige diskursen om EM, der litteraturen i hovedsak fokuserer på barnas utsatthet, utfordringer og sårbarhet, fremfor deres mestringsstrategier. *Elementene*, altså alle de andre mulige aspektene av enslige mindreårige havner derfor i miljøarbeidernes *diskursive felt*. Hva kan dette komme av?

Det er klart at miljøarbeiderne og har positive erfaringer med de enslige mindreårige, til tross for at disse i liten grad kommer til uttrykk i de voksnes intervjuer. Den stadige terpingen på forskjellene vises i stor grad. Fokus på forskjeller fører gjerne til at man trekker frem det ”negative ved dem” og det ”positive ved oss”, og kan knyttes til erfaringer når ulike kulturer og tradisjoner krysser hverandre. Det som for miljøarbeiderne oppleves som noe respektløst, kan for de enslige mindreårige guttene gjøres ut fra prinsippet om respekt. Et eksempel på dette kan være når guttene nekter å håndhilse på jenter. Det kan tolkes som om miljøarbeidernes fokus på akkurat dette er en konsekvens av mangel på kjennskap om barnas religion, eller at de rett og slett har så sterke holdninger til dette selv at de ser på disse som ”sannheter” eller ”selvfølgeligheter”. Dersom man møter ”de andre” med ydmyk bevissthet på hvorfor vi er som vi er, vil man lettere kunne se gjennom de kulturelle aspektene hos hverandre, og få kontakt med det grunnleggende universelle.

De voksnes fremstillinger blir utfordret av de enslige mindreårige selv, og momentene i de ulike diskursene står i et antagonistisk forhold til hverandre. Det foregår en *diskursiv kamp* mellom de to diskursene, der begge kjemper om å oppnå hegemoni. I diskursen til de enslige mindreårige viser for eksempel momentene ”vanlig”, ”enig”, og ”diskuterte ofte” til gutter som etter hvert har blitt innforstått med norske ”regler” og norsk kultur, til tross for at de gjerne vil bevare noen av sine egne tradisjoner. Momentene ”trengte å prate”, ”forberede språket” og ”lære” fremstiller dem som barn som er ydmyke og sårbare, som trenger stabilitet, nærhet og faste rammer. De fremstiller seg som barn som har behov for språklig utvikling og kommunikasjon og at de streber etter nettopp dette. Videre kommer det frem at de har, eller hadde, et annet forhold til nakenhet enn det som forventes av norsk ungdom, selv om det også er i endring i praksis. Barna snakker om holdninger som noe som har forandret seg med tiden, og uttrykker at de både har ”norske” og ”utenlandske kjæresten”.

Sitatene viser til også til flytende områder hva gjelder norsk kultur som til tider gjør det vanskelig for både miljøarbeidernes arbeid, og for ungdommene å tilpasse seg. De vil bli sett som mennesker, og de vil ha anerkjennelse.

I EMs diskurs fokuseres det *både* på barnas sårbarhet og mestring, og her skiller de seg betraktelig fra miljøarbeidernes diskurs. Når EM refererer til utfordringer knyttet til kjønnsroller, kvinnesyn og holdninger til den norske kulturen snakker de i hovedsak om dette som noe som var, og ikke noe som er. Diskursivt kan det tolkes som om det som tidligere var momenter har blitt til elementer og havnet i det diskursive felt, og vise versa. De viser med dette at de har hatt positive utviklingsforløp, noe som virker å være et viktig poeng for dem å konstatere. I motsetning til miljøarbeiderne, setter ikke barna historiene de forteller i sammenheng med religion. Religion er i barnas *diskursive felt*. Dette kan tolkes som barnas reaksjon på den offentlige diskursen om muslimer som virker å være negativt ladet – et uttrykk for at religionen selv ikke definerer hvem de er.

Mellom linjene kommer det og frem at guttene holder på med en intern diskurs om kjønn, kultur og tradisjoner, der ulike barn står inne for ulike meninger. Slik er barnas fremstillinger med på å påpeke nettopp det BLD (2011, 16) er opptatt av: at de er en barn med store individuelle forskjeller.

Hverdagskunnskap

De gjeter sauer og har utedoer vet du

Både barna og miljøarbeiderne opptatte av å snakke om barnas hverdagskunnskap. Miljøarbeiderne fortalte i hovedsak om episoder der barnas mangel på denne stod i fokus. ”De gjeter geiter og har utedoer, vet du”, ”Det er mye de ikke har lært seg”, ”Mange kan jo verken lese eller skrive”, og ”man må jo for eksempel forklare de at de må dusje og andre hygieniske greier, da”, er eksempler på dette. De voksne avsluttet gjerne med å fortelle om et spesifikt barn som de omtalte som ”den flinke” og kalte det for en ”solskinshistorie”, ”et godt eksempel” eller lignende. Med større fokus på det barna *ikke* får til, poengterer miljøarbeiderne indirekte at det er flere av disse stundene, enn de der barna faktisk får til noe. De fremstilles som stakkarslige og kunnskapsløse barn, der fåtallet skiller seg ut. Under intervjuet med Adnan, spør jeg han hva barna og miljøarbeiderne pleide å snakke om. Han nevner ikke noen temaer, men understreker at han hadde følelsen av at miljøarbeiderne

”trodde de ikke kunne noe i det hele tatt”:

(...) Men det jeg merket godt, hele tiden som jeg er i Norge. Jeg tenker de trodde kanskje vi ikke kunne noe i det hele tatt. Men det er ikke sånn. Det eneste vi ikke kan er språket. Men andre ting er vi helt vanlige som andre. Så det er veldig rar opplevelse. Og veldig stor diskusjon om oss. Hver eneste gang pleide de å forklare meg noe veldig enkelt. (...) (Adnan – enslig mindreårig).

Sitatet kan tolkes som et uttrykk for at gutten føler seg undervurdert. Han fremstår som en gutt med et ønske om å ikke bli sett på som annerledes enn andre barn, og med et behov for å påpeke at han har mye kunnskap. Dette står i stor kontrast til det miljøarbeiderne forteller. Han utdyper:

De pleide å si man må dusje minst en gang om dagen og sånn. Hver dag da. Og sånne ting. Så jeg nesten ble av og til...sur. Fordi det er noe som **alle** vet selv. Der alle hvor man bor eller bodde, det er noe som alle gjør. Og.. Jeg vet ikke hvordan de tenkte egentlig. Med renhold prøvde de å vise oss og sånne ting. Men jeg var jo bedre enn de (Ler). Og med mat og sånn de prøvde og vise meg. Men jeg har vært kokk veldig lenge for 30 personer. Så jeg tenker at nordmenn... det er veldig vanskelig at de klarer å lage mat for ti stykker en gang (Ler) (Adnan– enslig mindreårig).

Sitatet viser en krenket gutt. Med setningen ”det er noe som alle vet selv”, virker det som at han mener at han blir fremstilt som uintelligent. Teksten viser en gutt som ikke vil bli sett på som kunnskapsløs. Han hevder han er flinkere med renhold enn miljøarbeiderne, og at han er en bedre kokk enn nordmenn flest. Behovet om å fastslå at han er dyktigere enn andre virker betydningsfullt, til tross for at han ler. Det kan tolkes på ulike måter: Først og fremst kan det tolkes som at han fremstiller seg som en slags bedreviter. Det kan og tolkes som et rop om å bli sett som den han er.

Det var flere av barna som ikke la skjul på at det var enkelte ting de ikke visste, eller ikke kunne når de først kom til Norge. De ler høyt (og lenge), mens de legger ut om hendelser som en gang var usikkerhetsmomenter - episoder som var skumle, mystiske og forunderlige:

Også den kvelden så skulle vi på svømmehallen. Vi skulle svømme! Og jeg hadde aldri svømt. **Aldri i mitt liv**. Og når jeg så på de Afghanerne som var med meg, så de bare hoppet i vannet. Og jeg spurte dem *kan dere svømme?* De sa *Jajaja*. Alle hopper over hverandre når vi kom dit. Vi så kvinner også der ikke sant. Så når jeg så de gutta.. Ingen spurte jo meg om jeg kunne svømme! Ingen. Ikke de som jobber der en gang. Så jeg begynte når jeg så dem. Så jeg var klar! Jeg hoppet over dem (Ler) (Hasan – enslig mindreårig).

De færreste ville hoppet i vannet uten å kunne svømme. På den ene siden kan informantene tolkes som en tøff og modig gutt, som har stor selvtillit, og stor tillitt til de andre barna. At han hopper etter kan tyde på at han stoler såpass på dem at han regner med at alt vil gå bra. På den andre siden kan sitatet også vise til at dette er en usikker gutt som hopper uti ettersom *alle andre gjør det*. Det kan illustrere behovet om å gjøre som alle andre gjør, for å tilhøre et felleskap. At han hopper etter kan også være en indikasjon på utryggheten i situasjonen, og en indikasjon på *viktigheten* av trygghet.

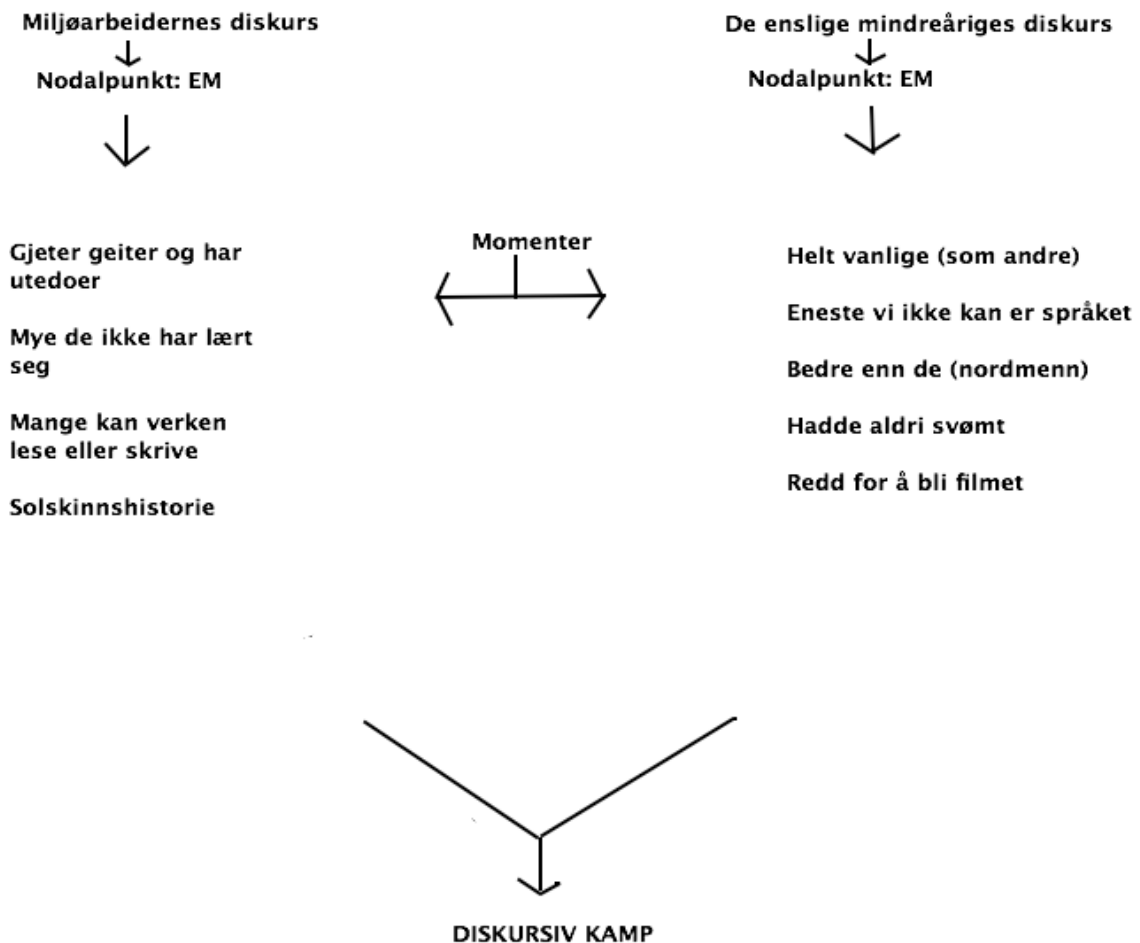
Jeg spør Fahra om hvordan det var når hun først kom på bofelleskapet. Det første hun forteller meg er at hun var veldig ”redd for å bli filmet” av de ansatte i starten. Hun trodde de overvåket henne uansett hvor hun befant seg i huset. På grunn av dette turte hun i lang tid ikke å skifte på soverommet sitt:

Ja. For jeg hadde sånn branngreie i taket. Så den blinket rødt. Så tenkte jeg ååå de ser på deg her. (Ler). Så når jeg tar på meg eller kler av meg klær - Så var jeg bare inne på do. Nesten tre måneder (Ler). Jeg var redd for å bli filma (Fahra – enslig mindreårig).

At det tok tre måneder før hun fant ut at brannvarsleren ikke var et videokamera, tyder først og fremst på at hun mest sannsynlig aldri hadde sett en brannvarsler før. Dette vil jeg tørre å påstå står i kontrast til barn som er oppvokst i Norge. Informanten ler når hun forteller, i likhet med flere av de barna. Likevel tolker jeg det som at hun beskriver en usikker, engstelig og utsatt jente, som i lang tid følte seg urolig på eget værelse.

Latter opplevde jeg i så å si alle eksemplene barna kom med, når de fortalte om hendelser der det var noe de ikke mestret, eller noe de gjorde ”feil”. Latterens hensikt er omdiskutert, og mens noen referer til latter som en fluktstrategi beskriver andre det som forsvar- og mestringsstrategier (Eide og Eide 2004, 276) Latter kan tolkes som et tegn på ydmykhet og en poengtering om at det man sier oppleves som komisk eller festlig. På den andre siden kan det være et verktøy – en slags forsvarsmekanisme som trer i kraft i situasjoner hvor en ikke vil fremstå som uvitende, eller for å dekke over skam.

Diskursiv oppsummering av hverdagskunnskap

Bildet ovenfor er enda et eksempel på en *diskursiv kamp* – der tegnene kjemper om å fastlåse sin betydning. Både miljøarbeiderne og de enslige mindreårige er opptatte av å fortelle om hendelser der barna ikke kunne, eller ikke visste noe. Momentene i miljøarbeidernes diskurs fremhever likevel, og i hovedsak barnas svakheter, mens barna selv beskriver hendelsene som noe *de en gang* oppfattet som usikkerhetsmomenter. De gjør det klart at dette er noe de er kjent med, eller kan i dag. På samme måte som Eide og Brock (2010, 15) påpeker det, fremstiller barna seg selv verken som entydige ofre eller som ressurssterke barn.

I dag står vi ovenfor den største flyktningstrømmen siden andre verdenskrig (Flyktninghjelpen 2015, 4). Fokus på uvitenhet og fremmedhet er deler av den offentlige diskursen om flyktninger som er fremtredende i samfunnet vårt (Se for eksempel artikkelen

Hjelp flyktningene slik vi vet virker (2015) av Gina Lund). Fokus rettes gjerne mot immigranternes mangler og alt vi må lære dem. Dette speiler et maktforhold som er reelt, men også ideologisk. Den offentlige diskursen om flyktninger synes å påpeke at ”vi har det beste samfunnet”, at vi er ”lærere” og de er ”elever”. Den kunnskapen flyktningene har, og hva de kan lære oss blir med dette i stor grad oversett, eller sagt på en annen måte – dyttet ut i det diskursive felt. Dette virker undertrykkende. Momentene i miljøarbeidernes diskurs er med på å forme nodalpunktet EM som kunnskapsløse og stakkarslige barn, og speiler seg med dette i den offentlige diskursen om flyktninger.

Jeg viser til teorikapittelet der jeg skriver at arbeidsoppgavene til de ansatte blant annet består av å gi omsorg, støtte og å være rollemodeller for de enslige mindreårige, der det langsiktige målet er å bidra til at barna en dag blir selvstendige. For meg innebærer dette å medvirke til en identitet knyttet til mestring. Miljøarbeidernes fokus på kunnskapsløshet kan være til hinder for dette. Til tross for at barna kanskje ikke får høre disse fremstillingene, ser det ut til at de har bemerket seg dem. Barna omtaler et mindreverdighetskompleks som de blir påført, men som de prøver å overkomme. Deres utsagn skriker ”jamen vi kan noe vi og!”.

Relasjoner

De er som søsknene mine

Mens for eksempel Lirim sier at EM og de voksne ikke snakket noe særlig om gutter og jenter med hverandre forteller flertallet at dette var et tema som ofte ble diskutert på bofelleskapene - gjerne med initiativ fra de voksne. Dette kan sees som et uttrykk for at miljøarbeiderne ser på kjønnsrelasjoner som en sentral del av integreringsprosessen.

Når jeg spurte miljøarbeiderne om hva de anså som den største utfordringen med sin jobb svarte 4 av 5 av de at det handlet om kulturforskjeller. Mange refererte videre til forholdet guttene og jentene hadde til hverandre og beskrev dette som ”utfordrende”.

Et eksempel som gikk igjen hos flere av de voksne informantene mine var at de enslige mindreårige jentene ofte trakk seg unna. Dette ga de uttrykk for i setninger som for eksempel ”Ja.. De holder seg litt i bakgrunnen”, ”Jentene er ikke så pågående”, ”De fleste av dem var ganske sjenerte, så de var en del for seg selv”, ”Det er utfordrende, det tar tid til å tilpasse seg”, og lignende. En lengre beskrivelse fra den mannlige miljøarbeideren Hamza er slik:

Jeg opplevde at en jente tørr ikke komme i fellesområde i stue og sitte med guttene og se på tv. Følge med på nyheter eller spille spill for eksempel. Den jenta var litt tilbaketrukket så hun orket ikke komme ned. Så første gang jeg treffe henne jeg fortelle at huset er hennes. *Det er hjem. Du er hjemme. Det er ingen sted der du ikke kan være. Du har forskjellige bad. Jente bad og guttebad. Resten er felles. Du har rett til å sitte i stua, spille spill, bruke pc, danse og alt det der.* Jeg skjønner hun. Hun forstår hva jeg sier men å endre sin oppfatning da, det tar tid. Det tar 1-2-3 uker , 2 måneder kanskje.... Ja. Etterpå lærer hun seg å komme ned. Men fremdeles ser jeg at guttene ser jo at de er gutter. *Det er bare gutter som sitter her*, liksom.. Så jentene blir veldig passive. Til å bli med guttene i fellesområdet (Hamza, miljøarbeider).

Som sitatet viser blir jentene beskrevet med momentene tilbaketrukne og sjenerte. De er ikke pågående hva gjelder sosialt samvær, særlig ikke med gutter. At jentene er sosiale havner med dette i det diskursive felt. Setningen ”det er bare gutter som sitter her”, kan tyde på at guttene tar styringen, og viser at det er *de* som bestemmer. Den samme miljøarbeideren utdyper at han tror det har sammenheng med hvilke personer jentene omgås på fritiden: ”De norske jenter er mye med norske gutter. Derfor er det bra for de å se det av dem. De må være mer med dem.”

Fahra bekrefter at hun holdt seg i bakgrunnen i starten, og at hun tilbrakte lite tid med guttene i bofelleskapet. ”Ja. Jeg var ikke vant vet du. Jeg var eneste jente. Så det tok lang tid. Kanskje et år. Eller mange måneder. Kanskje åtte måneder”. Det kan tolkes som at dette er en jente som er usikker i situasjoner der det er mange gutter å forholde seg til. I tillegg tyder det på at guttene hadde vært lettere å omgås dersom det hadde vært flere jenter til stede. Man kan hevde at hun slik sett ikke er noe annerledes enn jenter i den alderen generelt. Å være usikker og sjenert ovenfor det andre kjønn er i den alderen relativt vanlig. Fahra forteller videre at hun og guttene ble ”gode venner med tiden”: ”Jeg tenker og synes også at de som jeg bodde med, de er som søsknene mine. Jeg elsker dem og de elsker meg også.”

Mens miljøarbeiderne hevder at guttene og jentene ikke går så bra sammen, er barna selv opptatte av å påpeke at de har utviklet gode vennskap til hverandre. Dette gjenspeiler seg i setninger som: ”Vi er gode venner fortsatt”, ”Jeg har kontakt med alle derfra enda”, ”Vi er som søsken enda, selv om vi bor på forskjellige steder”, ”vi hjelper hverandre mye nå også”, og ”Jeg har kontakt med de fleste”. De beskriver seg som omsorgsfulle, støttende barn som tar vare på hverandre:

Ja. Det var sånn at han kunne ikke gjøre noe for seg. For eksempel lage mat og sånne ting. Også jeg var ganske flink til det. Husarbeid og sånn og. Så jeg tenkte kanskje jeg skal prøve å hjelpe han. Og de andre fra bofelleskap de tenkte at prøvd å finne et sted hvor vi kan flytte sammen. Mens jeg viste ikke for jeg tenkte at hvis han skal flytte ut for seg eller med en annen så han klarer seg ikke. Han må være sammen med noen og det er nesten meg som kan prøve å hjelpe han (Makeen, enslig mindreårig).

Hasan forteller lattermildt om et til tider turbulent, men ellers ganske godt forhold som han fikk til en av de andre guttene:

Vi ble kjempe gode venner i forhold til skole og sånn. Jeg hjalp han mye. Med skole og lekser. Jeg gikk bestandig på skole. Jeg gikk på tidspunktet. Men han var treig. Jeg måtte banke på døren hans og han begynte å krangle med meg. Han kalte meg bror og jeg kalte han bror. Men jeg irriterte han ganske mye, at jeg banket på døra hans som faen på morgenen (Ler). Jeg banket og banket og banket. Og han ropte derfra! *Din drittsekk ikke bank!* Men jeg fortsatte og banke. Helt til han kom og åpnet døren. Altså han... At vi skulle gå på skolen sammen (Hasan, enslig mindreårig).

Sitatet påpeker det miljøarbeiderne er opptatte av å fremme – at de enslige mindreårige kranglet med hverandre. At barn krangler er midlertidig helt normalt, og uunngåelig i den aldersfasen. Barna på sin side, er mer opptatt av å fremheve det positive ved forholdene de hadde til hverandre. To ganske ulike diskurser, der momentene står i et antagonistisk forhold til hverandre, presenteres også når det gjelder dette temaet. Mens miljøarbeidernes fremstillinger viser til spenninger mellom jentenes og guttenes forhold er de enslige mindreårige påpasselige med å fremstille seg som omsorgsfulle barn, som tar ansvar, og som er der for hverandre – barn som vil hverandres beste.

Jeg var jo alltid redd for å bli sendt tilbake

Når jeg spør barna om de hadde kontakt med familien sin etter at de kom til Norge ler de da også. Flere svarer at de ”turte ikke” og at de ”var redde for å bli avlytta”. De ”kunne ikke risikere å bli avlyttet” for da kunne de ”bli sendt hjem”. Internett var noe flestparten ikke hadde hørt om tidligere. Når de etter hvert forstod hva internett var og hvordan det virket, våget de fremdeles ikke å bruke det:

Jeg trodde liksom at politiet kunne se alt jeg skrev da, eller hvis jeg snakket med dem på telefon. Og hvis de så at jeg hadde kontakt med foreldra så tenkte jeg de skulle sende meg **tilbake**. Skjønner du? (Lirim, enslig mindreårig).

Miljøarbeidernes og EMs diskurser oppfatter jeg som parallelle når det gjelder dette tema. Også de voksne gir beskrivelser på at ”de er redde for å bruke telefon og internett” og refererer til barnas frykt for å bli avlyttet eller sendt hjem som en årsak av dette. De påpeker også at spesielt internett er noe mange ikke er vant til fra tidligere.

Lirim forklarer det slik:

Men så fikk jeg kontakten etter hvert når jeg.. (Ler).. klarte å forstå at egentlig så finnes det **internett** (Ler).. Jeg var så redd - for å bruke det. Jeg var jo **alltid** redd for å bli sendt tilbake og sånt. Hvis de visste jeg hadde kontakt med dem (Lirim, enslig mindreårig).

Det tok opptil åtte måneder for enkelte av dem å få kontakt med foreldrene sine. Enten ved å ringe, eller ved å bruke internett som et verktøy for å oppnå kontakt. Lirim forteller at han måtte velge seg ut trygge steder der han kunne ”chatte” når han først begynte å ta i bruk internett:

Ja. Det tok tre måneder. Til jeg.. jeg måtte bli kjent med stedet først. Måtte forske. Så fant jeg ut at jeg kunne snakke på biblioteket. Så da ble det biblioteket (Lirim, enslig mindreårig).

Av situatene ovenfor fremstår informanten som en gutt med reell frykt. Frykt for å ikke være trygg, frykt for å bli avlyttet og frykt for å bli sendt tilbake til sitt hjemland. At biblioteket måtte brukes som en arena for å komme i kontakt med familien, understreker graden av usikkerhet barna går gjennom når de ankommer bofelleskapene. Handler det muligens om mistillit til de voksne, at de ikke stoler på de voksne som arbeider der? Internettet fremstår dessuten som noe nytt for informanten. På bakgrunn av dette kan en tenke seg at barna kommer fra land der internett ikke er like tilgjengelig som i Norge. Slik sett fremstår de som barn med andre forutsetninger enn norske barn. Bruk av telefon og internett er en hverdagslig affære i norske barns liv i dag, og blir gjerne beskrevet som ”barnas nye lekeplass”. At disse skal oppleves som trusler i så lang tid viser også at det er grunnleggende svikt i kommunikasjonen mellom miljøarbeiderne og de enslige mindreårige selv, i tillegg til å understreke mangelen på opplæring av elementær teknologi.

Mens Lirim fortalte at han hadde møtt foreldrene sine flere ganger siden han kom til Norge, hadde Fahra, på lik linje med Adnan og Makeen ikke sett sine foreldre siden de tok farvel før

flukten startet, og holdt kontakt med dem via skype eller telefon. Alle barna, bortsett fra Hasan, som ikke forteller meg noe særlig om familien sin annet enn at han har en søster i Afghanistan snakker om savnet til foreldrene. Dette uttrykkes i setninger som: ”jeg savner de”, ”Det er veldig, veldig mye savn” og ”Jeg savner de hver dag”.

Fahra forteller for eksempel at hun har forsøkt å søke om familiegjening, men at søknaden på avslått. Med tårer i øynene sier hun: ”Jeg prøvde å få mamma og søsknene mine hit, men de *sa du er 18 år, så du kan klare deg selv*. Men de forstår ikke at jeg savner mammaen min. Jeg trenger hun”. Hun fremstiller seg selv som en sårbar jente, som har behov for morens nærhet. Barnas savn av foreldrene er noe som havner i det diskursive felt hos miljøarbeiderne, og nevnes ikke i noen av intervjuene. Det kan synes å være et tema ved de enslige mindreåriges liv som miljøarbeiderne på et vis fortrenger i arbeidet sitt. Årsaken til dette kan være at mange av de andre aspektene i arbeidet med barna blir så altoppslukende, at barnas savn av foreldre og andre familiemedlemmer ikke blir satt i fokus.

Det var bare deres jobb, ikke noe annet

Jeg spør miljøarbeiderne om det var noen spesielle barn de knyttet seg mer til enn andre, og om de trodde kjønnet på barnet hadde noe å si i forhold til dette. De fleste hevdet at det var lettere å få kontakt med barn av samme kjønn (som dem selv). Fire av fem kvinner fortalte at de fikk bedre kontakt med jenter, mens mannen fikk bedre kontakt med gutter.

Jeg spør Hamza hvorfor han tror det er slik, og han forklarer at han ofte tviler på sine kommunikasjonsferdigheter når det gjelder enkelte ting ”jenter trenger hjelp med, eller som de vil snakke om”. Han viser til menstruasjon som et eksempel og påpeker at dette er noe han overlater til de kvinnelige ansatte. Det kan være et poeng å få frem at dette er en mann med utenlandsk opprinnelse. Fokuserer man på dette vil man kunne tolke det som at dette har noe med hans egen kultur å gjøre. Det kan også tolkes dit hen at hans tvil kan være en effekt av jentenes egne holdninger eller ønsker. Det er vanskelig å si. Likevel kan det rett og slett handle om personlige preferanser. De færreste menn vil nok være bekvemme i situasjoner der de skal diskutere jenters menstruasjon.

En av de kvinnelige miljøarbeiderne, Line, svarer at hun har knyttet seg nærmere til jentene og forklarer:

Ja. Nå er jo vi som jobber her særkontakter, som har ansvaret for en ungdom. Og jeg har hittil bare hatt jenter. Så det er jo kanskje derfor jeg har knytta meg mer til de, for jeg har aldri vært særkontakt for en gutt (Line, miljøarbeider).

Hun setter det først i sammenheng med primærkontakt ansvaret, og viser ikke til kjønn som noen utløsende faktor. Jeg spør om hun tror kjønn har noe å si å hun svarer følgende:

Ja det tror jeg. Jeg får en helt annen relasjon til jentene enn jeg gjør til guttene. Man snakker **mye** dypere om ting og... ja. Problemer man eventuelt ha, mens guttene - nei. Jeg ser at det er ganske stor forskjell på hvilken relasjon man får og hvor dypt man kan snakke om ting (Line, miljøarbeider)

Informantens trykk på ordet ”mye”, gir oss bekreftelse på at det er *stor* forskjell på hva jentene og guttene snakker om. Setningen ”Jeg får en helt annen relasjon til jentene enn jeg gjør til guttene” kan tolkes som enda en bekreftelse på at hun får en *bedre* relasjon til jentene enn hva hun gjør til guttene. Sitatet fremstiller og jentene som dype, mens guttene indirekte blir beskrevet som lukkede barn, - barn som har vansker for å gå i dybden av problemene eller utfordringene sine.

Når jeg stiller de enslige mindreårige det samme spørsmålet er de mer opptatte av personligheten til den ansatte, enn hvilket kjønn det dreier seg om. Fahra forklarer det slik: ”Men du er person ikke sant. Du kan like en du kan ikke like en.” En mer utfyllende beskrivelse fikk jeg av Hasan:

Det kan faktisk variere. For jeg har vært på ganske mye steder hvor en kvinne driter i deg. Det har jeg opplevd. Og en mann elsker å være med deg. Og en kvinne som elsker å være med deg, og mannen driter i deg. Det er snakk om personen. Personligheten. For det jeg har opplevd faktisk.. På første uttrykk når jeg snakket med henne (sjefen på bofelleskapet, mine egne ord) tenkte jeg hun der.. Hun ble jeg tatt godt i mot av. Veldig snill. Jeg skjønnte det, men det tok tid før jeg ble kjent med henne. Jeg sa til tolk, *er det du som skal komme hjem hele tiden å hjelpe oss eller ikke?* Han sa *nei det er sjefen som bestemmer hvordan de andre skal være og hvordan de skal hjelpe dere.* Så jeg sa til henne første dag: *Okei. Jeg skal bo der. Men! Alt ting jeg ønsker skal jeg ta med deg, ikke med dem.* Hun sa *nei, du må ta det med de (miljøarbeiderne) og ikke med meg.* Jeg sa *nei! Hvis du vil jeg skal ta det med deg, hvis ikke så skal jeg ikke bo der* (Hasan, enslig mindreårig)

Han fremstår som en gutt med bein i nesa, som står på sitt, og som tørr å si hva han mener. I likhet med Fahra ser det ut til at Hasan setter personlighet foran kjønn, i denne sammenhengen. Jeg spør hvorfor han tenker slik, og han forteller meg at han har vært oppi

situasjoner der folk ”dreit i han”, og at han følte de overhodet ikke brydde seg om han. Hasan forteller også at det var hyppig utskiftning av personale, og at noen jobbet i fem timer, andre i ti. Han opplevde det som ”stressende å måtte forholde seg til så mange ulike mennesker”.

Derfor bestemte han seg tidlig for å få en god tone med den kvinnelige sjefen:

Ja. Så det var hun jeg hadde mest kontakt med. Og hvis ikke hun ringte meg, ringte jeg henne dagen etter. *Hvordan går det, jeg har det bra.. Men du skjønner at hun der er sånn.. Ikke gjør det og det og sånn.* Så sier hun: *Aman kan du komme på kontoret den og den dagen så tar vi en prat.* Da var jeg der et par timer. Vi satt der og spiste sammen. **Veldig** hyggelig. Så kjørte hun meg hjem og sånn. Og fortsatt så ønsker jeg henne all lykke. Resten av livet hennes. Hun hjalp meg så sykt mye. Vanvittig mye. Men ikke dem som jobbet rundt meg. Vi kommuniserte veldig mye, og kommunikasjonen mellom meg og noen av dem var veldig dårlig (Hasan, enslig mindreårig).

Jeg spør om den dårlige kommunikasjonen skyldes språklige misforståelser eller om det var andre ting som kom i veien. Han utdyper:

Jeg kan føle faktisk at dem ikke bryr seg om oss. Rett og slett. Også det jeg tenker nå er at nå er jeg selvstendig og vært det siden jeg flyttet derfra. Jeg har ikke noe med dem å gjøre nå. Men det jeg tenker er at de **kun** tenkte på arbeidstid. Det er det jeg føler nå. Det var bare deres jobb, og ikke **noe** annet. De var bare der. Bare er på jobb. Også.. Nå som du skal jobbe videre, uansett om du jobber på en institusjon ... Hvor du vet at personen trenger hjelp og trenger å kommunisere med deg, ha god forhold med deg.. og kollegene dine. Dere **må** verdsette det. Ta det på **alvor**. Dere må **vise** at dere bryr dere! (Hasan, enslig mindreårig).

Informanten uttrykker stor frustrasjon ovenfor de fleste ansatte. Han fremstår som en gutt som har hatt vanskeligheter for å finne de rette personene å åpne seg til, og som en gutt som trenger mennesker rundt seg som viser empati og forståelse, og voksne som bryr seg – *på ordentlig*.

Det var kun en av guttene som påpekte at han hadde problemer med å åpne seg for menn, og at han ”i hvert fall ikke” snakket med dem om dype ting:

Ja. Det er mye lettere å åpne seg for en dame. Fordi .. ja mer damer enn gutter. Jeg vet ikke. Jeg gjør det. Eller.. Jeg føler at. Det blir litt kleint med gutter ikke sant. For man skal alltid tro at gutter er så tøffe og sånn. Og man vil jo ikke virke svak foran en annen gutt. Ja. Derfor kan man liksom åpne seg eller være litt mer følsom med jenter. Fordi de er litt mer kjærlige enn gutter (Lirim, enslig mindreårig).

Jeg spør hvordan det var når han først åpnet seg til en mann og han tilføyer ”Jeg gjorde aldri det.” Behovet for å virke tøff eller sterk ovenfor de mannlige miljøarbeiderne virker essensielt. Når man befinner seg i en situasjon der alt er nytt og man i utgangspunktet føler seg usikker kan et slikt behov bli forsterket. Som han sier skal jo gutter fremstå som ”tøffe”. Med setningen ”man skal alltid tro at gutter er tøffe å sånn” påpeker han at gutter gjerne skal fremstilles slik, men at de nødvendigvis ikke *er* slik. Han fremstiller seg som et barn som har lettere for å få kontakt- og for å åpne seg for jenter. Det kan tolkes som et kulturelt aspekt og at gutten kommer fra et land der menns sterke sider er en viktig del av deres væremåte og kultur. Sett på en annen måte kan det og ha sammenheng med konteksten på bofelleskapet: kanskje han blir påvirket av de utenlandske mennene som jobber der? Kanskje han har en forestilling om at de har samme oppfatning som han selv? Informanten forteller at han ikke åpnet seg for omtrent noen av de som jobbet på bofelleskapet og begrunner det slik:

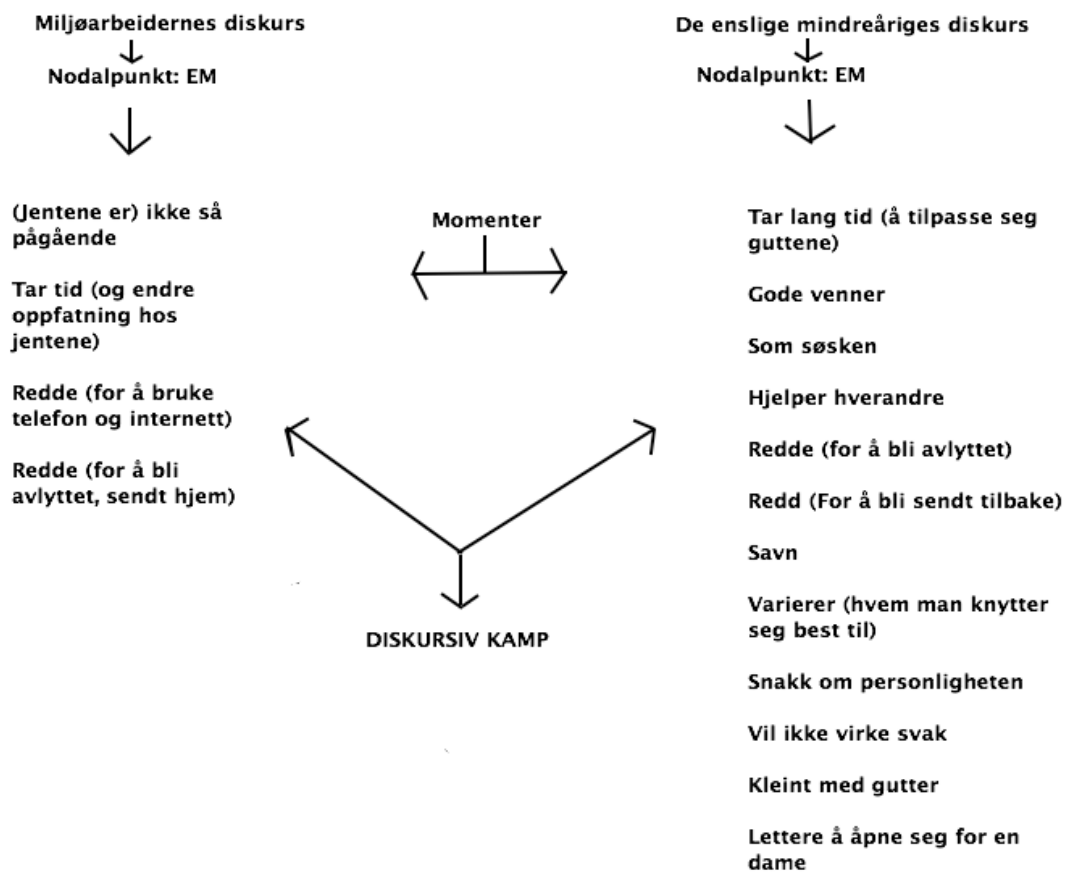
Ja. Fordi de du bor med bor du jo med i en lang periode. Men de som jobber der de er der bare inni mellom ikke sant. Så du får ikke sånn... Du får ikke den.. Du får ikke en voksen person du forholder deg fast til. Sånn som foster hjem. Hvis du får et godt fosterhjem da. For på bofelleskap er det mange og forholde seg til. Pluss at alle er jo så forskjellige. Det er vanskelig da. (...) Plutselig er det vikarer, plutselig er det en voksen du åpner deg til. Også er ikke han på jobb når du trenger han mest. Fordi du åpnet deg ikke sant. Det er egentlig det som er største ulempen med bofelleskap. For meg. Kanskje ikke sånn for alle (Lirim, enslig mindreårig).

Av teksten kan informanten tolkes som en gutt med et stort behov for stabilitet. Han trenger omsorgspersoner som er tilstede og som ikke kommer å går, slik at han skal slippe å måtte forholde seg til mange ulike voksne. Han fremstår som en gutt som er redd for å bli sviktet – at mennesker han stoler på og åpner seg for ikke skal være der når han trenger de mest. Slik sett er ikke han noe annerledes enn andre barn. Til tross for at han påpekte vanskelighetene med å danne gode relasjoner til de voksne, var det en kvinnelig ansatt han fikk en svært godt forhold til:

Ja. **Hun** åpnet jeg meg til. Også.. Hun så jeg egentlig på som en **mor**. Her i Norge. For at.. Kunne snakke med henne om alt ikke sant. Også måtte hun slutte fordi hun hadde små barn. Også hadde hun leilighet under huset sitt. Eller i kjelleren. Så spurte hun *vil du bo der?* Så sa jeg ja. Også søkte jeg om det og fikk det (Lirim, enslig mindreårig).

At gutten flyttet inn til miljøarbeideren er i seg selv en sterk indikasjon på hvor god relasjon de fikk til hverandre. Når informanten sier at han egentlig så på miljøarbeideren som en mor i Norge tydeliggjør han at han setter henne svært høyt. Han setter stor pris på henne, og han fremstår som en gutt som *kan* åpne seg for andre dersom han blir tatt seriøst, dog bare for kvinner.

Diskursiv oppsummering av relasjoner

Flere av momentene i både barnas og de voksnes diskurser er like, blant annet jentenes vansker med å tilpasse seg guttene i bofelleskapet og barnas frykt for å ha kontakt med foreldre i starten. Hva gjelder barnas forhold til hverandre, er momentene også konkurrerende og motsetningsfulle. De står i et antagonistisk forhold. Mens miljøarbeiderne beskriver barnas relasjoner til hverandre som problematiske, påpeker barna at de etter hvert fikk gode forhold til hverandre. Også her ser vi at barna fokuserer på gode utviklingsforløp. De fremstiller seg selv som barn som er hjelpsomme, og som ”tar vare på hverandre”.

Barnas savn av foreldrene sine blir bare omtalt i intervjuene med de enslige mindreårige, og havner i det diskursive felt i miljøarbeidernes diskurs. Med et diskursivt blikk kan vi si at barna kjemper om å fastlåse tegnet ”savn” i temaet relasjoner. Jeg viser til de typiske fremstillingene av enslige mindreårige i litteraturen (jfr teorikapittelet), der de blant annet blir beskrevet som sårbare barn med mye savn. Barna fremstiller seg selv nettopp slik, som sårbare barn, som har behov for foreldrenes omsorg og kjærighet. At miljøarbeiderne ikke fokuserer på nettopp dette kan ha sammenheng med at de opplever de andre temaene som altoppslukende, eller mer problematiske.

Når de voksne hevder at de får bedre kontakt med barn av det samme kjønn kan det tolkes som om de mener at også barna er enig i dette. Barna på sin side virker uenige i utsagnene. Kjønn fremstår i hovedsak som irrelevant for barna hva gjelder relasjonene de inngår i med miljøarbeiderne, og fokuset rettes mer mot personlighet. Momentet ”snakk om personlighet” viser tilbake på dette. Kun et av barna, Lirim, påpeker at kjønn er betydningsfullt – og da er det snakk om guttens relasjon til mannlige miljøarbeidere. For de enslige mindreårige virker det å være en hel diskusjon om kjønn som har vært i det diskursive felt, som de plutselig blir kastet inn i når de kommer til Norge. Brått skal de forholde seg til ”det andre kjønn” og danne ”riktige” meninger rundt dette, noe som muligens ikke var diskutabelt tidligere. Jeg tolker blant annet Lirims sitat om at han ikke vil åpne seg spesielt for noen av miljøarbeiderne, da de kanskje ikke var der når han trengte de som mest, som at EM er barn med behov for stabilitet, forståelse og empati, og med behov for voksne som *virkelig* bryr seg om dem. Sitatene sier og noe om mistillit til miljøarbeiderne – de kan ikke være fortrolige med dem. Kanskje har de fått føle de negative framstillingene på kroppen? Ved å være positiv til andres kultur, holdninger og meninger åpner man lettere for tillitsbyggende kontakt. Miljøarbeiderne snakker ikke om mistilliten, som kan tydes av barnas sitater. Den har havnet i det diskursive felt i miljøarbeidernes diskurs.

Miljøarbeidernes store engasjementet rundt temaet kjønn kan forstås som et uttrykk for at vi selv har forandret kjønnsrelasjonene våre dramatisk gjennom historien. Fars og mors permisjonstid er eksempler på dette. Diskusjoner om kjønn skaper stort engasjement og frustrasjon, og er et tema som er nært men samtidig sårt for mange. Dette kan være spesielt vanskelig i et flerkulturelt arbeidsmiljø, der mennesker med kulturer fra ulike deler av verden er samlet på et sted. Miljøarbeidernes store vektlegging temaet, som går igjen i hele analysekapittelet kan sees i sammenheng med dette.

Oppdragelse

Dere slår meg jo ikke!

Håndtering av uønsket oppførsel, samt terskelen for å gi negative sanksjoner var også et tema som ble diskutert av flere, blant annet av Sana, Guro og Sara. Forholdet mellom å holde seg profesjonell og følge arbeidsstedets regler og retningslinjer på den ene siden, og høre motstridende råd og veiledning fra kollegaer med en ikke- etnisk norsk bakgrunn på den andre siden, viste seg å være krevende for flere. (Jf. Kapittel 4 hvor jeg skriver om konteksten på bofelleskapene, og at personalet består av en god blanding ulike kulturer) Vi snakker om husarbeid, og de fleste miljøarbeiderne påpeker at alle barna må ta del i dette, men at guttene er vanskeligere å motivere enn jentene: Guro snakker om hvor utfordrende det var å få guttene til å høre etter, og gjøre slik de ble bedt om. Hun forteller følgende:

(...) De sa jo det at *vi får ikke konsekvenser*. Det var ikke det ordet de brukte men. *Det gjør ikke noe om vi ikke gjør som dere sier. Dere slår meg jo ikke*. Og vi på vår .. Det var veldig interessant. For alle de ikke- etnisk norske som jobbet der advarte oss helt fra start - om *at dere må ikke være så snille*. Det var de ordene de brukte. *Dere kan ikke være det, for dette kommer til å .. Det blir bare tull. For de skjønner det ikke*. Og vi selvfølgelig.. Skal løse med dialog.. Og det er jo.. sånn vi gjør det her. Men det er veldig vanskelig når du ikke har noe grunnlag hos motparten. Som ikke skjønner hva i all verden er det du prøver, og hvorfor skal jeg høre på det du sier (Guro,miljøarbeider).

I dette sitatet kommer det fram at barna er vant til å bli slått: dersom de skal høre etter må de bli slått. Det er det som fungerer. Det kan tolkes tid hen at barna kommer fra land der det er vanlig å bruke vold som straff. I Norge er det lovfestet at slik vold er forbudt. Barnelovens § 30 gjør det helt klart at både fysisk og psykisk avstraffelse av barn er ulovlig. Teksten kan tolkes som at de enslige mindreårige oppdras annerledes enn etnisk norske barn.

Oppdragelsen framstilles annerledes i forhold til den norske ettersom teksten påpeker at å forholde seg til dem, på samme måte som den norske kulturen og tradisjonen ville tilsi, ikke fungerer. Barna har en annen erfaring med voksne og har derfor vanskeligheter med å innrette seg etter miljøarbeidernes tilsnakk – de forstår det rett og slett ikke. De framstilles som barn med andre behov enn norske barn.

Sana forteller for eksempel at hun selv er vant til tankegangen om at det er greit å slå barn, fra egen barndom. Hun sier: ”Ja! Eller, selv om jeg ikke sa ”okei”, så bare gjorde jeg det som

foreldrene mine ba meg om. For du bli.. Du blir jo banka opp!” Hun forteller at det var stunder hvor hun ønsket at de enslige mindreårige skulle høre etter, uten at hun måtte diskutere med dem først:

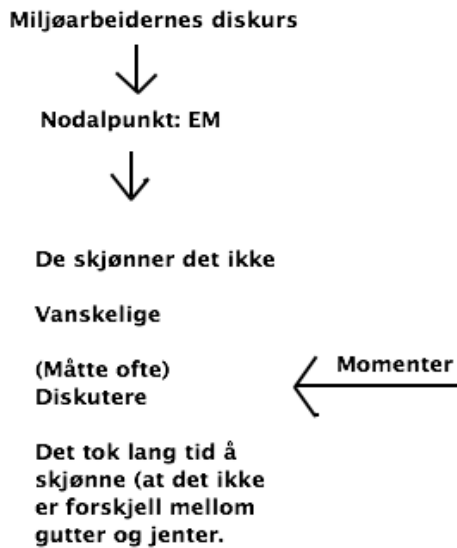
Så av og til følte jeg at jeg slet veldig med å forstå hvorfor skal jeg sitte her og repetere meg selv på jobb hele tiden.. Kan de ikke bare si okei. (...) Så jeg måtte forklare ting og være veldig patient, da. Tålmodig (Sana, miljøarbeider).

Sana gir her uttrykk for at dette er barn som krever mye tålmodighet og gir inntrykk av at det er fullstendig kaotisk til en hver tid. De tilfellene der barna faktisk hører etter havner i det diskursive felt. Miljøarbeideren legger til at guttene ofte brukte ”jentekortet” mot henne når hun skulle irettesette dem, særlig når det gjaldt husarbeidet:

Fordi ja.. ”you just a gyal” sier de til meg, ikke sant.. Så da måtte jeg si at nei. Selv om jeg er en jente, jeg er eldre enn deg. Og nå jobber jeg her, så jeg bestemmer. Her er det ikke forskjell mellom gutter og jenter sant. Men det var en gutt spesielt, det tok veldig lang tid for han å skjønne dette (Sana, miljøarbeider).

Sitatet gir uttrykk for at barna ikke respekterer kvinner som autoritetspersoner og at guttene bruker lang tid på å tilpasse seg deres roller. Dette tyder på at guttene har et annet kvinnesyn enn hva som ansees som ”riktig” i Norge. Miljøarbeideren påpeker at det ikke er noen forskjell mellom jenter og gutter, noe de fleste vil si seg uenige i. I artikkelen *Husholdsarbeid. Ikke lenger nedgang i husarbeidet* (Kitterød 2012) kommer det blant annet frem at kvinner gjør mer husarbeid enn menn i Norge. Miljøarbeideren refererer altså til en ideologi, og presenterer den som et naturlig faktum, som gutten ikke forstår. Ser man på dette på en litt annen måte kan det rett og slett bety at de er uenige i hva som er rett og galt.

Diskursiv oppsummering av oppdragelse

Momentet ”De skjønner det ikke” viser til at barna ikke hører etter, med mindre atferden får konsekvenser i form av fysisk straff. Både miljøarbeiderne og de enslige mindreårige ser ut til å være enige: for barna er det vanlig å bli slått. Her foregår det altså ingen antagonisme eller diskursiv kamp. Til tross for at ikke barna jeg intervjuet snakker om dette selv, gjengir informantene barnas uttalelser.

Det ser ut til at miljøarbeiderne har dannet en felles sannhet om hvordan det er å jobbe med enslige mindreårige. Deres fremstillinger av barna som ”vanskelige” kan tolkes som en følelse av hjelpeløshet – de lager syndebukker av dem på grunn av vanskeligheter i sin egen arbeidssituasjon.

I *For budsjettåret 2016* (2015, 30) kommer det fram at dagens flyktningstrøm utfordrer måten myndighetene har organisert og satt krav til omsorgssentre på. Derfor hevdes det at kapasiteten på bofelleskapene skal økes. Dette er imidlertid et problem miljøarbeiderne har stått i allerede før dagens flyktningstrøm. I intervju med Guro kommer det fram at det på et tidspunkt bodde 17 gutter på bofelleskapet hun jobbet på, til tross for myndighetenes anbefaling om 2-10 barn per bofelleskap. Fremstillinger av barna som ”vanskelige” kan muligens knyttes til dette, noe også miljøarbeiderne refererer til som et stort problem. Vi ser og at diskursen har sammenheng med historisk kontekst, da de senere årene har bydd på flere enslige mindreårige enn tidligere.

Videre kan ”syndebukkingen” knyttes opp mot mangel på håndfaste regler, store variasjoner i utdanning på personalet og til alle de ulike nasjonalitetene som finnes på bofelleskapene. Folk innvandrer. Vi flytter på oss, studerer i andre land og reiser rundt omkring i hele verden. Slik tar vi med oss andre holdninger, særegenheter og verdier tilbake til Norge. Grensen for hvor ”den norske kulturen” starter og slutter blir vanskeligere å se, på grunn av dens indre variasjon og endringer. Derfor kan det også være en stor utfordring å lære EM hvordan de skal forholde seg til seg til den. Miljøarbeidernes negative fremstillinger kan sees som et korrektiv til dette.

De voksnes store fokus på diskusjonene de må gjennom med barna, og de gangene de ikke gjør som de blir bedt om, fører til at de gangene barna faktisk hører etter havner i det diskursive felt. I teorier om diskursanalyse refereres det ofte til det tidligere talte - at man alltid bygger videre på det noen allerede har sagt. Hvis miljøarbeiderne i hovedsak snakker om de negative hendelsene med hverandre, vil det være vanskelig å skifte fokus - og rette blikket mot de positive erfaringene, til tross for at det helt sikkert finnes mange av disse også.

Avslutning

Denne oppgaven har handlet om representasjoner av EMA. Mitt spørsmål var hvordan ansatte i bofelleskap snakket om de enslige mindreårige og hvordan EM snakket om seg selv.

Ved hjelp av Laclau og Mouffe's analyseverktøy har jeg vist at informantene gir ulike representasjoner av enslige mindreårige, som jeg har valgt å se som nodalpunkt. Informantene omtalte mange av de samme temaene, men ofte med ulike tolkninger av dem. Momentene i de ulike diskursene står i et antagonistisk forhold til hverandre og det foregår flere diskursive kamper i temaene jeg har vært inne på: religiøst merkede barn, hverdagskunnskap, relasjoner og oppdragelse.

Miljøarbeidernes diskurs

Gjennomgående i analysen ser vi at miljøarbeiderne ga overveiende negative beskrivelser av barna. I deres diskurs er det særlig de enslige mindreårige og muslimske guttene som omtales. Vi ser at *momentene* som for eksempel "utfordrende", "aggressiv kjønnsdeling" og "dobbelmoral" har negativ karakteristika og at nodalpunktet EM farges av disse. Av momentene kan EM blant annet tolkes som barn som er uhåndterbare og barn med negative kvinnesyn som norske jenter bør unngå. Deres syn på intimitet og kjærlighet blir referert til i negativ forstand, og den offentlige diskursen om muslimer, der de gjerne blir referert til som en ensartet masse, synes å speile seg i de voksnes diskurs.

Momenter som f.eks. "de gjeter geiter og har utedoer" og "mye de ikke har lært seg" er videre knyttet til alt barna ikke kan. Fokus på uvitenhet og fremmedhet er og deler av den offentlige diskursen om flyktninger, som er fremtredende i samfunnet vårt. Den synes å påpeke at "vi har det beste samfunnet", at vi er "lærere" og de er "elever". Den kunnskapen flyktingene har, og hva de kan lære oss blir med dette i stor grad oversett. Dette preger også miljøarbeidernes diskurser og er en sterk form for makt utøvelse.

Barnas relasjoner til hverandre blir beskrevet som blant annet "utfordrende". De voksne viser til barnas frykt for å ha kontakt med foreldrene sine, da de er redde for å bli avlyttet eller sendt tilbake til hjemlandet. Barnas savn av foreldrene omtales imidlertid ikke, og havner i det diskursive felt. Manglene fokus på dette kan ha sammenheng med at de voksne opplever de andre temaene som altoppslukende, eller mer problematiske, at dette blir glemte, eller undertrykt.

Det vil være urimelig å tro at ikke miljøarbeiderne også sitter inne med positive erfaringer av de enslige mindreårige, til tross for at disse i liten grad kommer til uttrykk i deres intervjuer. Det er den stadige terpingen på forskjellen mellom disse og andre barn som uttrykkes i stor grad. Fokus på forskjeller når man sammenlikner seg med andre mennesker fører gjerne til at man implisitt trekker frem det ”negative ved dem” og det ”positive ved oss”, og kan knyttes til ulike erfaringer når forskjellige kulturer og tradisjoner krysser hverandre. Det som for miljøarbeiderne oppleves som noe respektløst, kan for de enslige mindreårige guttene gjøres ut fra prinsippet om respekt for kvinner. Videre kan all ”syndebukkingen” knyttes til at de mange og ulike nasjonalitetene som finnes på bofelleskapene, mangel på håndfaste regler og store variasjoner i utdanning på personalet. I metodekapittelet nevnte jeg at miljøarbeiderne var lette å få tak i for deltakelse i prosjektet. Kanskje har dette en sammenheng med et stort behov for å snakke om vanskelighetene i arbeidet med EM?

Fremstillinger av barna som ”vanskelige” kan og sees i sammenheng med at det bor flere barn på bofelleskap enn de er normert for, noe også miljøarbeiderne refererer til som et stort problem. Dessuten kan miljøarbeidernes fokus på kjønn, som er gjennomgående i hele analysekapittelet, forstås som et uttrykk for at vi selv har forandret kjønnsrelasjonene våre dramatisk gjennom historien. Dette er et tema som både er nært og sårt for mange.

EM’s diskurs

De enslige mindreårige ga stort sett positive skildringer av seg selv og av livet i bofelleskapene. Momentene ”vanlig”, ”enig”, og ”diskuterte ofte” i EMs diskurs viser, i motsetning til miljøarbeidernes fremstillinger, til gutter som med tiden har blitt innforstått med norske ”regler” og norsk kultur, til tross for at de gjerne vil bevare noen av sine egne tradisjoner. Momentene ”trengte å prate”, ”forberede språket” og ”lære” fremstiller dem som barn som er ydmyke og sårbare, som trenger stabilitet, nærhet og faste rammer. De fremstiller seg som barn som søker språklig utvikling og kommunikasjon. Det negative kvinnesynet som de voksne omtaler synes ikke i barnas diskurs. Når EM refererer til utfordringer knyttet til kjønnsroller, kvinnesyn og holdninger til den norske kulturen snakker de i hovedsak om dette som noe som var, og ikke noe som er. Diskursivt kan det tolkes som om det som tidligere var momenter har blitt til elementer og havnet i det diskursive felt, og vise versa. De viser med dette at de har hatt positive utviklingsforløp, noe som virker å være et viktig poeng for dem å konstatere.

Barna snakker og mye om tiden da de først kom til Norge, og referer til flere historier der om

noe de ikke kunne, eller ikke visste da. De gjør det klart at hendelsene er noe det er kjent med, eller kan i dag. De fremstiller seg selv verken som entydige ofre eller som ressurssterke barn, men omtaler et mindreverdighetskompleks de blir påført, som de prøver å overkomme.

Barnas utsagn skriker ”jamen vi kan noe vi og!” Kanskje har de bemerket seg miljøarbeidernes negative forestillinger om dem?

For de enslige mindreårige ser det ut til å være en hel diskusjon om kjønn som har vært i det diskursive felt, som de plutselig blir kastet inn i når de kommer til Norge. Brått skal de forholde seg til ”det andre kjønn” og danne ”riktige” meninger rundt dette, noe som muligens ikke var diskutabelt tidligere. Kjønn fremstår i hovedsak som irrelevant for barna hva gjelder relasjonene de inngår i med miljøarbeiderne, og fokuset rettes mer mot personligheten til de ansatte. Momentet ”snakk om personlighet” viser tilbake til dette. Barna påpeker videre at de etter hvert fikk gode forhold til hverandre. Også her uttrykkes erfaringer om gode utviklingsforløp. De fremstiller seg selv som barn som er ”hjelpsomme”, og som ”tar vare på hverandre”. EMs savn av foreldrene sine blir bare omtalt i intervjuene med barna. Med et diskursivt blikk kan vi si at barna kjemper om å fastlåse tegnet ”savn” i temaet relasjoner.

Mellom linjene kommer det og frem at guttene holder på med en intern diskurs om kjønn, kultur og tradisjoner, der ulike barn står inne for ulike meninger. Slik er barnas fremstillinger med på å påpeke nettopp det BLD (2011, 16) er opptatt av: at de er en barn med store individuelle forskjeller.

Til ettertanke

Diskurser henger ikke i løse luften. Når vi snakker om flyktningbarn blir de ikke bare flyktningbarn i språket, men hele forståelsen vår om dem dannes. Språket er et uttrykk for samfunnsmessige diskurser og relasjoner og forplanter seg i institusjoner i samfunnet, og slik kan diskursen om flyktningbarn avspeiles i blant annet lovverk og konvensjoner (Jørgensen og Phillips 199, 17-19). Språket kan med andre ord være et uttrykk for vår virkelighetsforståelse, samtidig som det former den. De ulike diskursene vil forplante seg i bofelleskapene og i barnas liv - og avspeile seg i miljøarbeidernes praksis og i barnas identitet.

Jeg har i denne oppgaven vist hvilke fremstillinger som er gjennomgående i barnas og de voksnes diskurser, og diskutert hva som kan bidra til at nettopp disse kommer til uttrykk. Til

videre forskning ville det vært interessant å stille spørsmål ved hvilke implikasjoner slike fremstillinger kan ha – både for miljøarbeidernes praksis og for barnas identitet.

Kildeliste

- Archambault, Josée og Berit Berg. 2006. *Et felles liv i Norge. Evaluering av erfaringer fra to bofellesskap for enslige mindreårige flyktninger*. Trondheim: SINTEF
- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. 2011. *Arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger – en håndbok for kommunene*. Oslo: BLD https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/BLD/Arbeid_med_enslige_mindrearearige.pdf (Nedlastet 05.05.15)
- Burr, Vivien. 1995. *An introduction to Social Constructionism*. London: Sage (Referert i Jørgensen og Phillips 1999, 13-14).
- Eide, Elisabeth og Anne H. Simonsen. 2007. *Mistenkelige utlendinger: Minoriteter i norsk presse gjennom hundre år*. Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Eide, Ketil. 2000. *Barn i bevegelse: Om oppvekst og levekår for enslige mindreårige flyktninger*. Porsgrunn: Høgskolen i Telemark
- Eide, Ketil. 2005. *Tvetydige barn: Om barnemigranter i et historisk komparativt perspektiv*. Bergen: Universitetet i Bergen (dr. polit.)
- Eide, Ketil og Hilde Eide. 2004. *Kommunikasjon i praksis: Relasjoner, samspill og etikk i sosialfaglig arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Eide, Ketil og Tuva Broch. 2010. *Enslige mindreårige flyktninger. Kunnskapsstatus og forskningsmessige utfordringer*. RBUP Helseregion øst og sør. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/BLD/Arbeid_med_enslige_mindrearearige.pdf (Nedlastet 03.01.2015)
- Engebrigtsen, Ada. 2002. *Forlatte barn, ankerbarn, betrodde barn.. Et transnasjonalt perspektiv på enslige, mindreårige asylsøkere*. NOVA Rapport 7/02. Oslo: NOVA
- Farstad, S. Caroline og Kristina Kvistad Hustad. 2015. "Elever nekter å dusje etter gymtimen". Oslo: TV2 <http://www.tv2.no/a/6972444> (Nedlastet 17.09.15)
- Finansdepartementet. 2015. *For budsjettåret 2016*. Prop. 1 S Tillegg 1 (2015-2016) Foreløpig utgave. <https://www.regjeringen.no/contentassets/ec5b195e093f4e3da6b87e6fd54dd0f1/no/pdfs/prp201520160001t01dddpdfs.pdf> (Nedlastet 10.11.15)
- Fladstad, Torunn. 1993. *Mestrig og Mening: Unge vietnameseres historier om sine liv*. Bergen: IMER-programmet UiB
- Flyktningshjelpen. 2015. *Flyktningsregnskapet 2015. Alt om mennesker på flukt verden over*. Oslo: Flyktningshjelpen http://www.flyktningshjelpen.no/arch/img.aspx?file_id=9201614 (Nedlastet 20.08.15)

- Foucault, Michael. 1972 [1969]. *The archeology of Knowledge*. London: Routledge (referert i Naumann 2001, 13 og Jørgensen og Phillips 1999, 22)
- Glomnes, Eli. 2005. *Alt jeg kan si. Språk, virkelighet og subjektets stemme*. Oslo: Landslaget for norskundervisning, Cappelen Akademisk Forlag.
- Halvorsen, Knut. 2008. *Å forske på samfunnet : en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen akademisk forlag. 5. utg.
- Hitching, Tonje, R. og Aslaug Veum. 2011. "Introduksjon". I: *Diskursanalyse i praksis: Metode og analyse*, redigert av Tonje R. Hitching, Anne Birgitte Nilsen og Aslaug Veum, 11-36. Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Hjelde, Karin H. 2004. *Diversity, Limination and Silence: Interating Young Unaccompanied Refugees in Oslo*. Oslo: Medisinsk fakultet, Universitetet i Oslo. Avhandling Dr. Philos (referert i Eide 2005, 57)
- Holme, Magne I. Og Bernt Krohn Solvang. 1996. *Metodevalg og metodebruk*. Oslo: TANO
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. 2009. *Bosetting av enslige mindreårige flyktninger*. Oslo: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet <http://www.imdi.no/no/Bosetting/Enslige-mindrearige/> (Nedlastet 29.08.15)
- Jacobsen, Dag I. 2010. *Forståelse, beskrivelse og forklaring: innføring i metode for helse- og sosialfagene*. Kristiansand: Høyskoleforlaget. 2. Utg.
- Jørgensen, Marianne W og Louise Phillips. 1999. *Diskursanalyse som teori og metode*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag/ Samfundslitteratur
- Kitterød, H. Ragni. 2012. "Husholdsarbeid. Ikke lenger nedgang i husarbeidet". Oslo: SSB <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/ikke-lenger-nedgang-i-husarbeidet> (Nedlastet 06.04.15)
- Knudsen, John Christian. 1991. *Barn i diaspora: Mestring av problemer – og forskere*. I *Tidsskrift for Norsk Psykologforening nr. 2*. (Referert i Eide 2005, 56)
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann. 2015. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Kvale, Steinar. 2009. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Krogh, Thomas. 1996. "Gadamers oppfatning av hermeneutikk" Kap. 8 i *Historie, Forståelse og Fortolkning: De historisk-filosofiske fags fremvekts og arbeidsmåter*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Laclau, Ernesto og Chantal Mouffe. 2001. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. 2. utg. New York

- Lund, Gina. 2015. "Hjelp flyktningene slik vi vet virker." *Aftenposten.no* 7. September.
<http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Hjelp-flyktningene-slik-vi-vet-virker-8153883.html> (Nedlastet 10.11.15)
- Lundby, Geir. 1998. *Historie og terapi: Om narrativer, konstruksjonisme og nyskriving av historier*. Oslo: Tano Aschehough
- Malterud, Kirsti. 2003. *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Oslo: Universitetsforlaget. 2. utg.
- Moos, Lejf & John Krejsler. 2006. *Dominerende diskurser i talen om professioner*. København: Danmarks Pedagogiske Universitet
https://www.idunn.no/file/pdf/33192528/dominerende_diskurser_i_talen_om_professioner.pdf (Nedlastet 02.09.15)
- Mouffe, Chantal. 2000. "Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism" I *Reihe Politikwissenschaft / Political Science Series 72*, redigert av C. Neuhold, 1-17. Wien: Department of Political Science, Institute for Advanced Studies (IHS)
https://www.ihs.ac.at/publications/pol/pw_72.pdf (Nedlastet 08.09.15)
- Naumann, Iver B. 2001 *Mening, Materialitet, Makt: En innføring i diskursanalyse*. Oslo: Fagbokforlaget
- Næss, Kjersti Rogde. 2003. *Myten om muslimer*. Hovedoppgave i religionsvitenskap. Bergen: Universitetet i Bergen (Referert i Eide og Simonsen 2007, 211)
- Phillips, Louise og Kim Schrøder. 2005. "Diskursanalytisk tekstanalyse". I: *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv: interview, observationer og dokumenter*, redigert av Margaretha Järvinen og Nanna Mik-Meyer, 275-303. København: Reitzel
- Repstad, Pål. 2007. *Mellom nærhet og distanse: Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget. 4. rev. utg.
- Ressler, Everett, M. Boothy, Niel and Steinbock, Daniel J. 1988. *Unaccompanied Children: Care and Protection in Wars, Natural Disasters, and Refugee Movements*. Oxfors University Press (referert i Engebriksen 2002, 15-16)
- Ryen, Anne. 2002. *Det kvalitative forskningsintervjuet: Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget
- Svendsen, Stina, Kristin Thorshaug og Berit Berg. 2010. *Boløsninger for enslige mindreårige flyktninger: Erfaringer fra to bykommuner*. NTNU Rapport 2088. NTNU Samfunnsforskning: Trondheim
http://biblioteket.husbanken.no/arkiv/dok/3650/Bolosninger_enslmindrflyktninger.pdf (Nedlastet 10.06.15)

Utlendingsdirektoratet. 2015. *Asylsøknader enslige mindreårige asylsøkere etter statsborgerskap og måned (2015)*. Årsrapport. Oslo: Utlendingsdirektoratet
<http://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/asylsoknader-enslige-mindrearige-asylsokere-etter-statsborgerskap-og-maned-2015/> (Nedlastet 12.11.15)

Vedlegg 1

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Ada Ingrid Engebrigtsen
Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) Høgskolen i Oslo og Akershus
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 OSLO

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org nr. 985 321 884

Vår dato: 22.12.2014

Vår ref: 41237 / 3 / LT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 19.12.2014. Meldingen gjelder prosjektet:

41237	<i>Kjønnslikestilling og kjønnsroller - Sett fra enslige, mindreårige flykntingers øyne.</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Høgskolen i Oslo og Akershus, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Ada Ingrid Engebrigtsen</i>
Student	<i>Sabina Catic</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.05.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55 58 33 77

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@svtuit.no

Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Sabina Catic bina_6790@hotmail.com

Formålet med studien er å se i hvilken grad miljøarbeidere og/eller andre ansatte ved omsorgssentre for EME, har påvirket deres syn på kjønnsroller og kjønnslikestilling.

Utvalget, 8 personer, omfatter kvinner og menn i alderen 20-25 år, som kom til Norge som enslig mindreårige flyktninger og asylsøkere. Rekruttering vil skje både på sosiale medier, gjennom bekjente og gjennom ulike bedrifter/arbeidssteder. Førstegangskontakten blir foretatt av enten prosjektleder eller av bedriftene/arbeidssteder prosjektleder kontakter for å få informanter.

Utvalget informeres skriftlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet.

Det behandles sensitive personopplysninger om etnisk bakgrunn eller politisk/filosofisk/religiøs oppfatning, jf. personopplysningsloven § 2 punkt 8 a).

Det kan behandles enkelte opplysninger om tredjeperson. Opplysninger som registreres er nødvendig for formålet med prosjektet. Opplysningene er av mindre omfang og ikke sensitive, og skal anonymiseres i publikasjon. Personvernombudet finner at personvernulempen for tredjeperson er lite, og finner at prosjektleder unntas fra informasjonsplikten overfor tredjeperson.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Høgskolen i Oslo og Akershus sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på privat pc/mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektslutt er 15.05.2015. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette lydopptak

Vedlegg 2

Intervjuguide til de voksne

1. Løs prat (ca 5 min)
 - uformell prat

2. Informasjon (ca 5 min)
 - Jeg sier litt om temaet
 - Jeg forklarer hva intervjuet skal brukes til og forklarer taushetsplikt og anonymitet
 - Gjør det klart at de kan trekke seg når som helst, også etter intervjuet er tatt.
 - Jeg spør om noe er uklart rundt oppgaven, og om respondenten har noen spørsmål
 - Jeg informerer om opptak, og sørger også for muntlig samtykke til dette
 - Jeg starter opptak

3. Overgangsspørsmål (ca 10 min)
 - *Nå skal jeg spørre deg om litt generelle ting rundt likestilling, og om menn og kvinner.*
 - Hva betyr likestilling for deg?
 - Hva er de tre første ordene du tenker på når jeg sier likestilling?
 - Hva er de tre første ordene du tenker på når jeg sier kvinner?
 - Hva er de tre første ordene du tenker på når jeg sier menn?
 - Hva synes du om kvinner som er hjemmeværende, og hvorfor?
 - Hvilke oppgaver mener du en hjemmeværende kvinne skulle hatt i hjemmet?
 - Hvilke oppgaver skulle mannen ha hatt i hjemmet?
 - Hvis informanten er negativ til hjemmeværende kvinner: Hvorfor?
 - Hva synes du om menn som er hjemmeværende, og hvorfor?
 - Hvilke oppgaver mener du en hjemmeværende mann skulle hatt i hjemmet?
 - Hvilke oppgaver skulle kvinnen hatt i hjemmet?
 - Hvis informanten er negativ til hjemmeværende menn: Hvorfor?

4. Nøkkelspørsmål (ca 30 min)
 - *Nå skal jeg spørre deg noen personlige spørsmål og noen spørsmål om fordelingen av roller/oppgaver når det kommer til gutter og jenter.*
 - Hvor gammel er du, og hvor kommer du fra?
 - *Dersom informanten er utenlandsk, spør hvor gammel han/hun var når de kom til Norge.*

- Kan du fortelle meg litt om hvordan det er i ditt hjemland/(eller Norge) med tanke på hva som forventes av jenter og gutter?
- Synes du gutter og jenter bør ha forskjellige arbeidsoppgaver i hjemmet når de er barn?
- Hvilke skal guttene ha? Hvilke skal jentene ha?
- Synes du gutter og jenter bør ha forskjellige arbeidsoppgaver i hjemmet når de er voksne?
- Hvilke skal guttene ha? Hvilke skal jentene ha?
- Synes du gutter og jenter skal leke med ulike leker når de er små?
- Hvilke leker passer jenter? Hvilke leker passer gutter?
- Synes du gutter og jenter skal ha ulike interesser når de er voksne?
- Hvilke interesser passer gutter? Hvilke interesser passer jenter?
- Hva synes du om kvinner som har typiske mannsyrker, for eksempel kvinner som jobber som bilmekanikere?
- Hva hadde du synes du om menn som jobber med typiske kvinneyrker, for eksempel menn som jobber med sminke?
- Hva tenker du om kvinner og alkohol?
- Hva tenker du om menn og alkohol?
- Hvordan synes du kvinner skal kle seg?
- Hvordan synes du menn skal kle seg?

Nå skal jeg spørre deg litt om jobben din, samt arbeidet med EM hva gjelder å lære dem om likestilling i Norge..

- Hvor lenge har du jobbet der?
- Jobber det flest kvinner eller menn der?
- Hvilke yrker kan man finne på din arbeidsplass?
- Bor det flest jenter eller gutter der?
- Er det noen spesielle barn du knytter deg til mer til enn andre? (jente, gutt?)
- Tror du kjønn har noe å si? Hvorfor?
- Tror du nasjonalitet har noe å si? Hvorfor?
- Hva er typiske arbeidsoppgaver jentene påtar seg når de kommer dit?

- Hva er typiske arbeidsoppgaver guttene påtar seg når de kommer dit?
- Mener du dette står i parallell eller kontrast til hva som ansees som "riktig" i Norge?
- Hva lærer/lærte dere barna om gutter og jenter?
- Hva lærer dere barna om forholdet mellom gutter og jenter?
- Hvilke roller lærte dere barna og ta? Jenter, gutter?
- Synes du dette er en viktig del av arbeidet med EM? Hvorfor?
- Er du enig i det du lærer bort om likestilling/kjønnsroller til EM på jobben?
- Hva synes du er mest utfordrende ved jobben din?
- Hvilke oppgaver har kvinnene som jobber der?
- Hvilke oppgaver har mennene som jobber der?
- Blir du påvirket av norske måter menn og kvinner lever på?
- Hva liker du ved det?
- Hva liker du ikke ved det?
- Hvordan har du det hjemme hos deg med tanke på roller?
- Hvilken person ser du mest opp til i livet ditt? Hvorfor?

5. Oppsummering (ca 10 min)

- Jeg oppsummerer funnene..
- Har jeg forstått deg riktig hvis..
- Er det noe du vil legge til?

Vedlegg 3

Intervju guide for EM

1. Løs prat (5 min)

-Uformell prat

2. Informasjon (5 min)

- Jeg sier litt om temaet

- Jeg forklarer hva intervjuet skal brukes til og forklarer taushetsplikt og anonymitet

- Gjør det klart at de kan trekke seg når som helst, også etter intervjuet er tatt.

- Jeg spør om noe er uklart rundt oppgaven, og om respondenten har noen spørsmål

- Jeg informerer om opptak, og sørger også for muntlig samtykke til dette

- Jeg starter opptak

3. Overgangsspørsmål (10 min)

- Nå skal jeg spørre deg om litt generelle ting rundt likestilling, og om menn og kvinner.

- Hva betyr likestilling for deg?

- Kan du si de tre første ordene du tenker på når jeg sier likestilling?

- Kan du si de tre første ordene du tenker på når jeg sier kvinner?

- Kan du si de tre første ordene du tenker på når jeg sier menn?

- Hva synes du om kvinner som er hjemmeværende, og hvorfor?

- Hvilke oppgaver mener du en hjemmeværende kvinne skulle hatt i hjemmet?

- Hvilke oppgaver skulle mannen ha hatt i hjemmet?

- Hva synes du om menn som er hjemmeværende, og hvorfor?

- Hvilke oppgaver mener du en hjemmeværende mann skulle tatt seg av i hjemmet?

- Hvilke oppgaver skulle kvinnen ha tatt seg av?

4. Nøkkelspørsmål (ca. 30 min)

- Nå skal jeg spørre deg litt spørsmål om fordelingen av arbeidsoppgaver når det kommer til gutter og jenter.

- Synes du gutter og jenter bør ha forskjellige arbeidsoppgaver i hjemmet når de er barn?

- Hvilke arbeidsoppgaver skal guttene ha? Hvilke skal jentene ha?

- Synes du gutter og jenter bør ha forskjellige arbeidsoppgaver i hjemmet når de er voksne?

- Hvilke skal guttene ha? Hvilke skal jentene ha?

- Synes du gutter og jenter skal leke med ulike leker når de er små?
- Synes du gutter og jenter skal ha ulike interesser når de er voksne?

- Hva hadde du synes om en dame som jobber som bilmekaniker?
- Hva hadde du synes du om menn som jobber med sminke?

- Hva tenker du om kvinner og alkohol?
- Hva tenker du om menn og alkohol?

- Hvordan synes du kvinner skal kle seg?
- Hvordan synes du menn skal kle seg?

- Nå skal jeg spørre deg noen personlige spørsmål, litt om tiden da du kom til Norge, og litt rundt bofelleskapet/omsorgsboligen..

- Hvor gammel er du?

- Hvor kommer du fra?

- Kan du fortelle litt om hvordan det er ditt hjemland med tanke på hva som forventes av kvinner, og hva som forventes av menn?

- Kan du fortelle meg litt om hvordan dere hadde det hjemme med tanke på det samme? (Spør om mors, fars, barns rolle).

- Hvor gammel var du da du kom til Norge?

- Hvordan hadde du det på omsorgsboligen/bofelleskapet du bodde på?

- Hvor lenge bodde du der?

- Var det noen spesielle voksenpersoner du knyttet deg mest til? (Kvinne, mann?)

- Tror du kjønn hadde noe å si?

- Fikk du mange venner der? Var de gutter eller jenter?

- Fikk du kjæreste på omsorgssentre?

Nå skal jeg spørre deg litt om de som jobbet i bofelleskapet/omsorgsboligen og hva dere lærte der

- Var det gutter eller jenter som jobbet der?

- Hva lærte dere om gutter og jenter mens du bodde der?

- Hva lærte dere om forholdet mellom gutter og jenter?

- Hadde jentene og guttene som bodde der ulike arbeidsoppgaver ?

- Hvilke arbeidsoppgaver hadde guttene?
- Hvilke arbeidsoppgaver hadde jentene?
- Hadde de voksne som jobbet der ulike arbeidsoppgaver?
- Hva var jentenes oppgaver, og hva var guttenes oppgaver? (de som jobbet der)
- Synes du dette var annerledes enn hva du lærte i ditt hjemland?
- Er du enig i det du lærte der?
- Blir du påvirket av norske måter menn og kvinner lever på?
- Hva liker du ved det?
- Hva liker du ikke ved det?
- Hvordan vil/ville du hatt det hjemme hos deg?
- Hvilken person ser du mest opp til i livet ditt? Hvorfor?

Vedlegg 4

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

”Kjønnsroller og kjønnslikestilling – sett fra enslige, mindreårige, flyktningbarns øyne”

Bakgrunn og formål

Bakgrunnen for denne studien bygger på regjeringens ønske om ny og oppdatert kunnskap om enslige, mindreårige flyktningbarn og asylsøkere (EM), samt arbeidet med dem.

Formålet med studien er å se i hvilken grad miljøarbeidere og/eller andre ansatte ved omsorgssentre påvirker EM's syn på kjønnslikestilling/kjønnsroller. Hva er miljøarbeidernes arbeidsoppgaver i forhold til dette? Er det sammenheng mellom det miljøarbeiderne har som formål å lære EM, og det de i praksis lærer dem? På hvilken måte har tiden på omsorgssentrene påvirket de enslige mindreåriges syn?

Problemstillingen lyder slik: *I hvilken grad påvirker omsorgssentre EM's syn på kjønnslikestilling/kjønnsroller?*

Forskningsprosjektet vil utarbeides som et masterprosjekt av meg, Sabina Catic, student ved Høyskolen i Oslo og Akershus.

Utvalget vil bestå av både EM og de som arbeider med gruppen. Dette informasjonsskrivet retter seg mot sistnevnte.

Både menn og kvinner har blitt spurt om å delta, da jeg vil inkludere begge kjønn. Respondentene må ha direkte kjennskap til det som skal undersøkes. De må ha jobbet med EM på omsorgssentre/bofelleskap eller lignende, i minimum to år sammenhengende grunnet kontinuitet.

Personer i hovedsakelig Oslo, Bærum og Askerområdet har blitt spurt om å delta, da forskningsprosjektet blir skrevet i Oslo.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Studien er kvalitativ, som innebærer at hver informant vil bli intervjuet (ca 60 min). Spørsmålene som stilles vil i hovedsak omhandle respondentens egne holdninger til kjønnslikestilling/kjønnsroller, holdninger rundt kvinner/menn, refleksjoner rundt deres arbeidsoppgaver og holdninger til disse.

Respondentene velger selv hvor og når intervjuene skal bli foretatt.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og kun jeg og min veileder vil ha tilgang på denne informasjonen. Det vil bli brukt lydopptak under intervjuene, slik at jeg lettere skal kunne bearbeide de. Dette vil umiddelbart bli slettet når alt har blitt transkribert. Det øvrige materialet vil bli skrevet på en Mac (med kodelås) der navn og andre personlige opplysninger ikke vil bli skrevet ned.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 15.05.14. Masteroppgaven vil leveres til vurdering etter prosjektslutt, og kan publiseres på nettet.

Alle personlige opplysninger vil anonymiseres, og det vil ikke være mulig å gjenkjenne informantene i publikasjonene.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli slettet.

Ønsker du å delta eller har spørsmål til studien? Ta kontakt med meg, Sabina Catic, på tlf: 94483026, eller min veileder Ada Engebriksen, på tlf 97625049.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 5

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

”Kjønnsroller og kjønnslikestilling – sett fra enslige, mindreårige, flyktningbarns øyne”

Bakgrunn og formål

Bakgrunnen for denne studien bygger på regjeringens ønske om ny og oppdatert kunnskap om enslige, mindreårige flyktningbarn og asylsøkere (EM), samt arbeidet med dem.

Formålet med studien er å se i hvilken grad miljøarbeidere og/eller andre ansatte ved omsorgssentre påvirker EM's syn på likestilling og kvinner og menns roller. Hva er miljøarbeidernes arbeidsoppgaver i forhold til dette? Er det sammenheng mellom det miljøarbeiderne har som formål å lære EM, og det de i praksis lærer dem? På hvilken måte har tiden på omsorgssentrene påvirket de enslige mindreåriges syn?

Problemstillingen lyder slik: *I hvilken grad påvirker omsorgssentre EM's syn på kjønnsroller og kjønnslikestilling?*

Forskningsprosjektet vil utarbeides som et masterprosjekt av meg, Sabina Catic, student ved Høyskolen i Oslo og Akershus.

Både EM og de som arbeider med gruppen blir spurt om å delta. Dette informasjonsskrivet retter seg mot de enslige mindreårige.

Både menn og kvinner har blitt spurt om å bli intervjuet, da jeg vil inkludere begge kjønn. De som deltar må være over 18 år, og ha bodd på et omsorgssenter/bofelleskap (eller liknende) for enslige mindreårige flyktninger i minimum 1 år sammenhengende.

Personer i hovedsakelig Oslo, Bærum og Askerområdet har blitt spurt om å delta, da forskningsprosjektet blir skrevet i Oslo.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Studien er kvalitativ, som betyr at hver person vil bli intervjuet (ca 60 min). Spørsmålene som stilles vil i hovedsak omhandle oppvekst, tiden på omsorgssentrene og tiden etter, da formålet er å se om synet på kjønnslikestilling og kvinner og menns roller har forandret seg, eller forblitt det samme. Deltakerne velger selv hvor og når intervjuene skal bli foretatt.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet varsomt, og kun jeg og min veileder vil ha tilgang på denne informasjonen. Det vil bli brukt lydopptak under intervjuene, slik at jeg lettere skal kunne bearbeide de. Dette vil umiddelbart bli slettet når alt har blitt skrevet ned. Resten av materialet vil bli skrevet på en Mac (med kodelås) der navn og andre personlige opplysninger ikke vil bli skrevet ned.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 15.05.14. Masteroppgaven vil leveres til vurdering etter prosjektslutt, og kan publiseres på nettet.

Alle personlige opplysninger vil anonymiseres, og det vil ikke være mulig å gjenkjenne informantene i publikasjonene.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli slettet.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med meg Sabina Catic, på tlf: 94483026, eller min veileder Ada Engebriksen, på tlf 97625049.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)